

host2

**jakuba katalpa — příběh faráře toufara — o e-knihách —
literární arachnofobie — próza kateřiny tučkové**
měsíčník pro literaturu a čtenáře
únor 2013 — cena 89 Kč

host

Slovo *mučedník* mnohým z nás evokuje leda tak výjevy ze starého umění. V barokním příšeří nebo na freskách vidáme zubožené postavy, jejichž osudy se nás nijak netýkají a nedotýkají. I patetické sousloví *mučedník komunismu* už je pro nás jen klišé na pamětní desky. Únorový *Host* budete číst právě v čase, kdy před čtyřiašedesáti lety vrcholilo drama Josefa Toufara, faráře z Číhoště. Těžko pochopit, co se tam v prosinci 1949 vlastně stalo. Největší zázrak zřejmě spočívá v tom, že se tento tragický příběh nestal jen jednou z povinných položek v „černé knize“ komunistické zvlá, ale že v osobě Miloše Doležala našel vnímavého a zaníceného svědka. Ten o době, životě, kněžství a umučení patera Toufara napsal knihu, jejíž dopad mnohonásobně přesahuje škatulku „literatury faktu“. Osudem jiného mučedníka, židovského intelektuála Alfreda Fuchse, který konvertoval ke katolictví, se zabývá Pavel Sytař. Víry se v couleru ostýchavě dotknou básně Petra Čermáčka a povídka Viktora Špačka,

naplno pak Kateřina Tučková, která se v „Modlitbě za Anušku“ vrací do časů perzekuce řeholních společenství. Ale není to jen téma víry a věrnosti víře, jež se v různých podobách v tomto *Hostu* objevuje. Jiří Trávníček zpovídá obchodního ředitele firmy, kterou určitě dobře znají všichni knihomilové. Co všechno znamená „chodit na Kosmas“ a spoustu zajímavostí o trhu s knihami prozradí Josef Žák. Lehčí pěnu na hladině čísla viditelně obtěžkaného symbolem utrpení (ale i naděje a vykoupení) představuje text Petry Dvořákové o půvabech křesťanské literatury. Miroslav Balašík a Eva Klíčová se v klidnějším tempu vracejí k článku Jiřího Peňáse o ženském psaní, který vyšel koncem minulého roku v *Lidových novinách* a vzbudil malé pozdvižení. Přeji vám, milí čtenáři, aby se co nejdříve převalila hromničná zima, aby nemizela a nezmizela radost. A víra...

Martin Stöhr

Host — měsíčník pro literaturu a čtenáře
Číslo 2 | 2013, ročník XXIX
vyšlo v Brně 12. února 2013

Radlas 5, 602 00 Brno
tel.: 733 715 765
tel./fax: 545 212 747
redakce@hostbrno.cz
www.hostbrno.cz

Miroslav Balaštík | šéfredaktor
Martin Stöhr | zástupce šéfredaktora
Marek Sečkař | redaktor
Jan Němec | redaktor
Eva Klíčková | redaktorka
Olga Trávníčková | jazyková redaktorka
Petr M. Dorazil | sazba, technický redaktor
Ivana Motrincová | tajemnice redakce

Redakční rada | Petr Bilík, Pavel Hruška, Petr Hruška,
Anna Kareninová, Aleš Palán, Martin Pilař, Tomáš Reichel,
Vladimír Svatoň, Jan Štolba, Jiří Trávníček

Grafická úprava | Martin Pecina
Písma | Tabac & Comenia Sans (Suitcase Type Foundry)
Ilustrační doprovod a obálka | Eva Maceková
Tisk | Tiskárna Grafico, s. r. o., Opava

Vydává Spolek přátel vydávání časopisu Host
(ičo 48 51 48 53) & Host — vydavatelství, s. r. o.,
s laskavou finanční podporou Ministerstva kultury ČR
a statutárního města Brna • | • | • | • | • | •

Člen sítě kulturních časopisů Eurozine
(www.eurozine.com) eurozine

Registrováno Ministerstvem kultury ČR pod číslem
MK ČR E 6632 ISSN 1211-9938
Vychází 10 čísel za rok (kromě července a srpna)

Roční předplatné 690 Kč (půlroční 345 Kč)

Distribuuje Kosmas, s. r. o., Lublaňská 34, 120 00 Praha,
tel.: 222 510 749, www.kosmas.cz
Předplatné na adrese redakce
Zasílání předplatného zajišťuje firma
5P agency, s. r. o., Masarykova 18,
664 42 Modřice, tel.: 545 425 241
cena 89 Kč, předplatné 69 Kč

Nevyžádané texty nevracíme
ani nelektorujeme. Doporučujeme
zasílat je klasickou poštou
s uvedením zpáteční adresy.

HOST

krátce

- 4 vzpomínka** Zbavit se nenávisti.
Za spisovatelkou Květou
Legátovou (Miloš Kozumplík)
- 5 volá pen-klub** T jako terorismus, T jako
Turecko? (Markéta Hejkalová)
- 7 rozhovor** Ne ekersen onu biçersin —
Co zaseješ, to sklidiš (Tomáš
Laně — Tomáš Kučera)
- 7 www tip** Jurodivý Lev (Pavel Kotrla)
- 8 oznámení** Literární kaleidoskop (-red-)
- 8 ateliér** Časoprostor přírody a věcí (-mik-)

osobnost

- 11** Není důležitý autor, ale text. S Jakubou
Katalpou o její nové knize, o ženství
a nákladáku plném belgické čokolády

esej

- 17** Petra Dvořáková: Co říci o pudu pití...
Půvaby křesťanské literatury

šlosarka

- 21** Jaké Písmo?

téma

- 25** Lucie Tučková: Dávno zpřetrhané mosty
stojí. K životopisu mučedníka Josefa
Toufara *Jako bychom dnes zemřít měli*
z pera básníka a publicisty Miloše Doležala
- 31** Tvář je to, co nám brání zabít... Rozhovor
s Milošem Doležalem o umučeném
pateru Josefu Toufarovi, propadnutí
do průrvy času a boji s rozmáchností
- 36** Kde hnijou ledviny kněze Toufara?
Malá antologie z české poezie
s číhoštskými motivy
- 40** Hloubka skrytá na povrchu.
Patero osobních ohlasů na knihu
Jako bychom dnes zemřít měli

názor

- 44** Miroslav Balaštík: Politika umění

deník spisovatele

- 45** Balla: Ležím a přemýšlím
o Josephu Ratzingerovi

k věci

- 49** Eva Klíčová: K případu literární arachnofobie. Existuje genderově odlišné čtení a psaní?
- 52** Miroslav Balašík: Tisící a druhá noc Šahrazády. Generační a genetická proměna české literatury

rozhovor

- 57** O e-knihách, čtenářských trendech a stavu knižního trhu. Rozhovor s Josefem Žákem, obchodním ředitelem firmy Kosmas

druhá řada

- 60** Radovan Lipus: Pstruzi a labutě

kalendárium

- 61** Libor Vykoupil: Noci s Vrchlickým

historie

- 63** Pavel Sytař: Kdybys byl desetkrát pokřtěný. Tragický osud Alfreda Fuchse, židovského intelektuála, který konvertoval k římskokatolické církvi

KRITIKY A RECENZE

kritiky

- 70** Jakub Kára: Ale o tom ještě nic nevíme...
Jiří Kratochvíl: Dobrou noc, sladké sny
- 72** Jan Němec: Tomu říkám román
Cormac McCarthy: Suttree
- 74** Richard Změlík: Český romantismus v nové perspektivě
Dalibor Tureček a kol.: České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu
- 76** Miroslav Tomek: Historické cesty stejnopohlavní lásky
Jan Seidl a kol.: Od žaláře k oltáři;
Rudolf Brázda — Jean-Luc Schwab: Cesta růžového trojúhelníku

recenze

- 78** Eugen Brikcius: Můj nejlepší z možných životů
- 79** Jan Paulas: Hospoda. Ze vzpomínek hospodského a hospodáře Františka Douchy
- 80** Simon Mawer: Dívka, která spadla z nebe

- 81** Auður Ava Ólafsdóttir:

Výhonek osmilisté růže

- 82** Jussi Adler-Olsen: Vzkaz v láhvi

- 83** Regina O'Melvenyová: Kniha šílenství a léčby

- 84** Håkan Nesser: Sít

- 85** Bohumil Fořt (ed.): Heterologica. Poetika, lingvistika a fikční světy

- 86** Václav Hájek: Jak rozpoznat odpadkový koš. Eseje o stereotypech ve vizuální kultuře

telegraficky

- 87** Jakub Řehák: Od rýmu k volnému verši

ČTENÍ NA ÚNOR

beletrie

- 91** Kateřina Tučková: Modlitba za Anušku

- 96** Petr Čermáček: Myslel jsem, že vedu koně

nová jména

- 101** Viktor Špaček: Víra

- 104** Alžběta Luňáčková: Do hladka vyžehlená tma

-
- 106** **hostinec**

vzpomínka

Zbavit se nenávisti

Za spisovatelkou Květou Legátovou (1919—2012)

Uměla bez příkras pojmenovávat reálné problémy stejně jako vytvářet magické nálady — v tom byla podobná bohyním z Bílých Karpat, jejichž existenci jako jedna z prvních literárně zpracovala. Když před třemi lety slavila devadesáté narozeniny, bylo zjevné, že její život je možná pestřejší než všechny kytice, které v těch dnech dostala darem.

Ještě nedávno jich v malinkém bytě v brněnské Hoblíkové ulici mňoukalo čtyřicet, dnes nás tu trochu zaskočenými pohledy pozorují pouhé dvě. Loučení s většinou milovaných koček nebylo pro Květu Legátovou jednoduché, nesmlouvavé neduhy stáří však jinou možnost nepřipustily. „Jsem velká ochránkyně zvířat. Já jsem přímo poloviční zvíře. Chovám se k nim jako k lidem. Úplně stejně. Zvíře totiž rozumí lidskému hlasu i lidskému rozpoložení víc, než si člověk myslí,“ potvrzuje svůj smutek spisovatelka.

Když však se spisovatelem Antonínem Bajajou třese devadesátileté oslavenkyni pravici a předáváme jí kytici a pozdravy od přátel, zdá se, že se ztratou čtyřnohých přítelkyň, věkem i silnými bolestmi nohou bojuje odhodlaně. Dokonce na nás spiklenecky mrká, že s blahopřáním jdeme pozdě — některé gratulace či dokonce nabídky bilančních rozhovorů pro média dostala už před jedenácti měsíci. „Někdo umístil na internet chybné datum mého narození — místo dvou jedniček napsal jednu, z listopadu udělal

leden — a ostatní, včetně většiny médií, je bez ověření přebrali. Směju se tomu, protože vždycky, když mám opravdu narozeniny, je mi skoro o rok míň, než si lidé myslí. V průběhu roku vlastně mládnou,“ pobaveně glosuje omylem umíchaný elixír mládí.

Aby se děčka nesmála

Věra Hofmanová se narodila 3. listopadu 1919 v Podolí u Brna. Vystudovala češtinu a němčinu — ČUNĚ, jak s odkazem na někdejší studentskou hantýrku ráda říká — i matematiku a fyziku. „Protože jsem si chtěla vydělat na skříň, učila jsem už od studentských let. V tu dobu soukromě, většinou děti bohatých. V těchto kruzích jsem se setkala s nejrůznějšími postavami a příběhy, že mně pak takzvaný třídní prvek nic neříkal. Lidi je nutno brát od kusu,“ říká bývalá učitelka a hlas jí přitom svérázně přeskakuje. „Ten můj hlas. Nejsem nemocná, to je prokletí kantořiny,“ vysvětluje.

Nad talířem s chlebičky, sklepníci s vínem a kouřící černou kávou vzpomíná na domácnosti brněnských prvorepublikových milionářů, v jejichž rodinách jako učitelka působila. Vzápětí však svá slova zamyká heslem Přísně důvěrné. „To říkám jen pro vaše osobní poučení,“ vymíňuje si důrazně vypravěčka. Tentýž zákaz se vztahuje i na osobité pohledy na generační soupeřníky, básníky Ivana Blatného nebo Oldřicha Mikuláška. Nechce ublížit, nehodlá moralizovat.

Sama začala psát ve čtyřicátých letech; nejprve rozhlasové hry, později publikovala povídkovou prvotinu *Postavičky* (1957) a román pro děti *Korda Dabrová* (1961). Svým jménem však literární tvorbu nepodepisovala. Za psaní se totiž

styděla, překvapuje otevřeným přiznáním. „Byla jsem studentka na gymnáziu, když jsem se s psaním uchytila, a aby se mně děčka nesmála, tak jsem požádala kamarádku Jarku Podhornou, aby mi dovolila používat její jméno jako pseudonym. Myslela, že si dělám srandu. Klidně si pod mým jménem piš, říkala. No, a pak se divila,“ vzpomíná autorka.

Jménem Jarky Podhorné se do nejširšího čtenářského povědomí ještě nezapsala. Věhlas a úspěch jí přineslo až jméno Květy Legátové. Pod ním napsala povídkové *Želary* (2001), za něž dostala Státní cenu za literaturu, i novelu *Jozova Hanule* (2002), kterou pod názvem *Želary* filmově zpracoval režisér Ondřej Trojan.

„Dlouho jsem sice psala pod jménem Jarky Podhorné, ale pak jsem se zúčastnila literární soutěže a řekla jsem si, že to musím zkusit pod úplně neznámým pseudonymem. A tak jsem požádala jinou kamarádku, Květu Legátovou, jestli by jí to nevadilo. I ona se hrozně chechtala, ale se zapůjčením svého jména souhlasila. Rozdíl mezi mnou a touhle Květou byl v tom, že ona byla velká krasavice, opravdu velká. Takže dnes vystupuji jako autorka se jménem krásné ženy,“ vzpomíná Květa Legátová.

Ogar versus teenager

Že by za tvorbou pod pseudonymy byl strach z případné negativní kritiky, spisovatelka vylučuje. Říká o sobě, že není urážlivá. „Každému uznávám, že si může jakékoliv dílo seřezat, jak chce. Když je to jeho názor, je to jeho názor. To autorům radím, aby se oprostili od sentimentality a přecitlivělosti na vlastní tvorbu.“

Sama se vlastním kritickým názorem netají. Upřímně ji rozčiluje

Pod vlastním jménem znalo Věru Hofmanovou jen pár zasvěcených. Jeden z jejich pseudonymů — Květa Legátová — však byl a zůstává pojmem i po její smrti. Spisovatelka a autorka například zfilmovaných *Želar* loni v prosinci zemřela. Bylo jí 93 let.

zejména způsob, jakým současné generace studentů zacházejí s mateřštinou. Nebojí se říct, že český jazyk neumějí. „Je to jeden z jazyků, které mohou nesmírně snadno vytvářet nové významy. Cizí slova můžeme úplně lehounce převádět do češtiny, důkazy toho máme. Například — hydrogenium. Pochází vlastně ze dvou jazyků, latiny a řečtiny; a my máme nádherný český vodič, vodiček! Čili u nás převést nějaký nový fenomén do češtiny, to je legrace. Nechci říct, že z pohodlnosti, ale přebíráme špatné tvary, které odporují duchu češtiny. Kolikrát to rve uši. Otrocky přejímáme ze zahraničí a přitom je čeština velice bohatý, tvárný a perspektivní jazyk. Řekněte mně jiný jazyk, který má tři pojmenování pro ranní záři... My máme zorničku, jitřenku, denici — kdo to má?! Máme výrostka, chasníka, šohaje, ogara, dorostence a nevím co ještě. Ovšem pochopitelně — dneska to musí být teenager. To mně ůká na

nervy,“ nezapře autorka pedagogický zápal.

Její kritika je nekompromisní, avšak dobře míněná. Nejde jí o zviditelnění vlastní osoby, ale o celistvý pohled na literaturu. Ač se přiznává k radosti z tvůrčí práce se slovy a dialogy, všemi jejími názory na tvorbu prostupuje morální a etické hledisko. „Nezáleží na tom, jestli jsem slavná, záleží na tom, jestli se tomu klaním. Můžu být bohatá a díky tomu dělat dobré skutky. Neklanět se tomu, to je důležité. Existují lidé, kteří dělají přesný opak, mají takovou povahu, ve svých očích stoupají výš. Vezmu vám iluze — jsou lidé, kteří mají radost z toho, když druhému neudělají radost. Nenávid je to nejhorší, co člověk může prožívat. Zbavit se nenávisť je velký kumšt.“

Květa Legátová nebyla vychovaná v žádné církvi. Neznamená to však, že vyšla z ateistického prostředí. Jak podotýká, chodívala na mše a měla ráda kázání. „Mám doma taky korán, znám ho dobře,

znám buddhismus, učila jsem se ho. Ale moje morálka je křesťanská. Dá se říct, že jsem stoupenec Chelčického. Hlásal, že Bůh, který všechno vidí, moc dobře ví, co jste zač. A jedině on ví, jestli jdete po té cestě, po které jít máte.“

Jestli se ve svém životě držela správné cesty, to už Věra Hofmanová alias Květa Legátová ví. Na konci loňského roku o tom od svého Boha jistě dostala podrobnou zprávu. Opticky vyvážené souřadnice spisovatelčina úmrtí — 21. 12. 2012 — mohou o jejím vyznění naznačovat mnoho nadějných.

Připravil Miloš Kozumplík

volá pen-klub T jako terorismus, T jako Turecko?

Dne 25. prosince 2012 se v kanceláři tureckého PEN klubu v Istanbulu objevila policie a požádala o domácí adresy členů výboru. Jména členů výboru PEN klubu nejsou tajná a adresy by policisté stejně získali, takže jejich návštěva měla spisovatele nejspíš jenom postrašit. Nebo varovat: svobodu slova vám nikdo neupírá, ale stejně si radši dávejte pozor na jazyk. Co se bude dít dál?

A) Vůbec nic.

B) Členové výboru budou zdvořile požádáni o odpověď na několik nevinných otázek.

C) Uprostřed noci se ozve zvoněk a do jednoho nebo více bytů vtrhne několik policistů s příkazem k domovní prohlídce.

Momentálně nikdo neví, jestli je správně za A, za B, nebo za C.

Turecko před několika lety aktivně usilovalo o členství

v Evropské unii, a (snad nejenom) proto horlivě liberalizovalo zákony omezující svobodu slova. Nechvalně známý paragraf 301 tureckého trestního zákona, zakazující urážku „turectví či tureckého národa“, na jehož základě byl vyšetřován mimo jiné i nositel Nobelovy ceny Orhan Pamuk, byl zmírněn, respektive omezen mnoha dalšími podmínkami. Pokud docházelo k porušování svobody slova, nebylo to přímo ze strany státu. V lednu 2007 byl v Istanbulu zavražděn turecko-arménský spisovatel, novinář a vydavatel Hrant Dink. Vrahem byl mladý turecký nacionalista, a přestože se v tisku objevily jeho fotografie s pochvalně se usmívajícími tureckými policisty, byl za svůj čin odsouzen k doživotnímu trestu.

V poslední době se ale situace výrazně mění k horšímu. Možná kvůli krizi v Evropské unii, možná kvůli její neochotě Turecko přijmout za člena, možná v souvislosti s rostoucím vlivem islámu... V počtu vězněných spisovatelů a novinářů Turecko dokonce předstihlo i tak jasně totalitní velmoci, jako je Čína nebo Írán. Spisovatelé dnes nejsou oficiálně pronásledováni kvůli svým básním, povídkám a románům ani článkům, nýbrž na základě „protiteroristického zákona“, který je ovšem tak vágní, že jej lze aplikovat na mnoho věcí. Jakkoliv mohou být obavy z teroristických činů pochopitelné a jakkoliv lze mít výhrady k programu a činnosti Kurdské strany pracujících, je nepřijatelné, aby byly protiteroristické zákony zneužívány k potlačování svobody slova.

V listopadu 2012 navštívila Turecko velká delegace mezinárodního PEN klubu. Vedl ji prezident světového PEN klubu John

Ralston Saul, členy byli předsedové několika národních center PEN klubu, předsedkyně Výboru pro vězněné spisovatele Marian Botsford Fraserová, tajemník světového PEN klubu Takeaki Hori (který působil několik let v Praze, a je proto také členem českého centra PEN klubu) a několik členů tureckého PEN klubu, což bylo velmi důležité. Podobnou delegaci vyslal světový PEN klub už v lednu 2012 do Mexika. Cílem — v Turecku stejně jako v Mexiku — bylo nejen povzbudit vězněné a pronásledované kolegy, ale především přesvědčit úřady a média o tom, že současná situace je neudržitelná, a pokusit se ji změnit. John Ralston Saul při setkání s prezidentem Turecké republiky Abdullahem Gulem přišel s pragmatickým návrhem: protiteroristický zákon obtěžuje nevinné občany a omezuje jejich svobodu slova, zatímco teroristé se nijak nedotýká. Proto by bylo na místě změnit zákon tak, aby postihoval skutečně jenom ty, kdo připravují násilné trestné činy, ať už s jakýmkoli cílem. Turecký prezident při tomto setkání vyjádřil politování nad tím, kolik spisovatelů a novinářů je v jeho zemi pronásledováno a vězněno, a slíbil, že se vynasnaží o nápravu. Myslel to upřímně? Těžko říct. Krátce poté, co delegace mezinárodního PEN klubu z Turecka odjela, přišla zpráva, že 13. prosince 2012 turecký nejvyšší soud obnovil proces proti Pinar Selekové.

Pinar Seleková (nar. 1971 v Istanbulu) je turecká spisovatelka a socioložka zabývající se mimo jiné právy menšin, a to nejen národnostních (Kurdů), ale také třeba transsexuálů či prostitutek. Byla obviněna, že — jako stoupenkyně Kurdské strany

pracujících — v roce 1998 nastrážila na tržišti v Istanbulu bombu, která zabila sedm lidí, a dva a půl roku strávila ve vězení, kde byla podrobena i mučení. Vyšetřování prokázalo, že smrt oněch sedmi lidí nezpůsobila bomba, nýbrž nehoda, výbuch plynu. Poprvé byla Pinar Seleková osvobozena v roce 2001, žaloba se však znovu a znovu odvolávala a Seleková byla osvobozena ještě dvakrát, v roce 2006 a 2011.

Mezitím odjela — mimo jiné také s pomocí německého PEN klubu — na Západ a momentálně pobývá na stipendiu ve Francii, odkud se chystala normálně vrátit domů do Turecka. Teď si to ale patrně rozmyslí, protože pokud by ji soud uznal vinnou, hrozí jí až doživotní vězení. Je velmi nepravděpodobné, že by se po patnácti letech mohly objevit nějaké nové důkazy, které by spisovatelku z hrůzného činu usvědčily — kdyby existovaly sebemenší náznaky, že s ním má opravdu něco společného, byla by patrně už dávno ve vězení a žádný soud by ji nikdy neosvobodil.

Důkazy se možná neobjevily, ale právě nyní přišla zpráva, že 24. ledna 2013 soud v Istanbulu po osmihodinovém jednání odsoudil Pinar Selekovou k trestu 36 let odnětí svobody. Možná bychom si na tento případ mohli vzpomenout, až budeme (oprávněně) naříkat nad mnoha problémy, s nimiž se dnes potýká Evropská unie.

Svobodě slova v Turecku se věnuje lednové číslo internetového časopisu *The dissident blog*, který (v angličtině) vydává švédský PEN klub. Časopis lze sledovat na adrese www.dissidentblog.org.

Markéta Hejkalová

rozhovor

Ne ekersen onu biçersin — Co zasejeş, to sklidíš

V brněnském nakladatelství Lingea nedávno vyšel oboustranný turecko-český slovník. Nejrozsáhlejší, který je u nás dostupný. Položili jsme jeho autorovi, překladateli a bývalému českému velvyslanci v Turecku a Jordánsku, PhDr. Tomáši Laněmu několik otázek.

Jak jste se vlastně k turečtině dostal?

Mým zájmem bylo studovat jazyky. Jako dítě z takzvané buržoazní rodiny jsem se však dostal jen na tehdy neoblíbenou ruštinu. Naštěstí byla zrovna vypsána kombinace ruština—turečtina. Na turečtinu jsem se upnul, dokončil ji jako diplomní jazyk a získal možnost postgraduálního studia v tehdy sovětském Ázerbájdžánu, kde se mluví jazykem turečtině nejbližším. Do Turecka se tehdy odcestovat nedalo, takže tam jsem studovat nemohl. Svou kvalifikaci jsem pak zhodnotil nejprve jako tlumočnick v Turecku a po pádu komunismu i jako vysokoškolský pedagog a diplomat.

V Turecku jste byl nějaký čas velvyslancem...

V Turecku jsem byl prvním velvyslancem České republiky, a to v letech 1995—1999. Ke konci své akreditace jsem byl ještě jmenován nerezidentním velvyslancem v Ázerbájdžánu. V letech 2002—2006 jsem pak byl velvyslancem v Jordánsku.

Slyšel jsem, že turečtině se dá lehce naučit, protože má podobnou výslovnost jako čeština. Je to pravda?

To je bohužel velký omyl. Turečtina má většinu hlásek shodných s češtinou, používá latinku, čte se — až na výjimky — tak, jak se píše. Jinak je to ale úplně jiný jazyk, jak typologicky, tak svým geografickým a kulturním prostředím, takže s češtinou nemá nic společného. Její výhodou je naprostá pravidelnost gramatických tvarů, minimální počet výjimek, to však zcela přehluší a komplikuje odlišnost jazykového myšlení, například odlišná frazeologie.

Jakým typem jazyka je turečtina z lingvistického hlediska?

Jedná se o jazyk aglutinační, kde se gramatické tvary tvoří připojováním přípon k neměnnému slovnímu základu. Každá přípona má svůj gramatický význam, takže se skládají jedna za druhou od konce slova.

Překládal jste také tureckou „krásnou literaturu“. O jaké autory a díla šlo?

V poslední době překládám zejména románovou tvorbu. Přeložil jsem romány *Štěstí* a *Serenáda*, turecký bestseller roku 2011, od Zülfüho Livaneliho, jinak známého tureckého folkového zpěváka, skladatele, filmového scenáristy a režiséra. V nakladatelství Host vyšly překlady románů *Alláhovy dcery* a *Dobyvatel* od Nedima Gürsela, jednoho z nejvýznamnějších současných tureckých prozaiků.

Jak dlouho vám trvala práce na slovníku a kdy jste ji započal?

Na slovníku jsem pracoval extenzivně od počátku devadesátých let minulého století, kdy jsem na Filozofické fakultě UK v Praze obnovoval výuku turkologie.

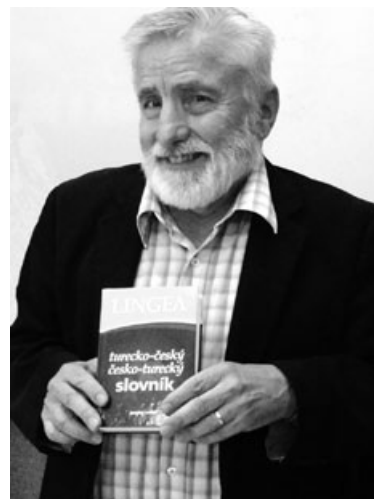

Foto archiv Lingea

V čem je slovník jedinečný?

Je prvním rozsáhlejším oboustranným turecko-českým slovníkem, snaží se podchytit běžnou slovní zásobu, potřebnou ke každodennímu dorozumívání a také k četbě novin. Obsahuje přes 30 000 hesel a kolem 6 000 překladů, idiomů a frazeologických obrátů.

Máte tedy nějaké turecké přísloví na závěr rozhovoru?

Ne ekersen onu biçersin — Co zasejeş, to sklidíš.

Ptal se Tomáš Kučera

www tip Jurodivý Lev

Zdá se, že podobně jako každá generace překladatelů chce mít svůj překlad Shakespeara, tak každá generace filmařská touží po své adaptaci Tolstého románu *Anna Karenina*. Byť ta prozatím poslední, právě promítaná na plátnech kin, se nezdá být tou nejzdařilejší a nejspěšnější. Právě tato

myšlenka mi vytanula na mysl, když jsem se probíral starými knihami. Jejich vazby se začaly rozpadat už před desetiletími, z ohmataných stránek je vidět, že byly čteny. Našel jsem je kdysi mezi svazky ze dvou beden knih, které jsem kdysi dávno znenadání dostal. Konkordance, spousta literatury ke studiu bible, ale mezi tím i pár prvorepublikových i starších svazků beletrie. Turgeněv, Chelčický, Bunyan a pár svazků Lva Nikolajeviče Tolstého.

Říkám si, co vedlo mé předky k tomu, aby na valašských pasekách dávno před elektrifikací sáhli právě po knihách tohoto autora. *Jana Cimburu*, romány Aloise Jiráska a Zikmunda Wintera jsem tehdy chápal víc. Pochopil bych i Tolstého nejprofláknutější fláky, ale kupodivu nešlo ani o *Vojnu a mír*, ani o *Annou Kareninovu*. Četli *Vzkříšení*, četli jeho autobiografickou trilogii. Asi v tom nebyl duch první republiky ani Masarykův zájem o tohoto autora. Předpokládám, že Tolstého nevnímali ani tak jako oblíbeného romanopisce, ale spíše coby vizionáře. (Jako zemědělcům jim asi také neměl co nabídnout. Jak víme z pozdějších svědectví, s jeho polními pracemi to nebylo moc slavné. Ale snažil se.)

Je celkem pochopitelné, že existuje Tolstého muzeum (<http://www.tolstoymuseum.ru>), to má leckterý klasik. Ale mnoho obsáhlých a až vyčerpávajících webových stránek (http://az.lib.ru/t/tolstoj_lew_nikolaewich, <http://www.levtolstoy.ru>) je dokladem toho, že jeho dílo nezajímá jenom odbornou veřejnost, ale že je stále čteno. Stejně tak Tolstého vizionářství inspiruje i mnoho nestátních organizací ([\[c4fs.wordpress.com/2012/07/01/lev-nikolajevic-tolstoj-1828-1910\]\(http://c4fs.wordpress.com/2012/07/01/lev-nikolajevic-tolstoj-1828-1910\)\).](http://</p>
</div>
<div data-bbox=)

Bohatství materiálů jen podtrhuje stále živý význam jeho osobnosti. Zavržen církví, perzekvovaný vládou, opěvovaný lidem, jedna z nejvýznamnější a nejkontroverznějších osobností nejenom Ruska, ale pravděpodobně i světa. Dílo a poselství starého vousatého pána přesto nepřestává přitahovat a Jasná Poljana nadále zůstává významným místem kulturního a duševního glóbu naší civilizace.

Pavel Kotrla

oznámení Literární kaleidoskop

Během čtyř měsíců poznejte literaturu z různých úhlů pohledu

Literární kaleidoskop je nový projekt realizovaný Knihovnou Jiřího Mahena v Brně a Památníkem písemnictví na Moravě, který otevře brány do pestrého světa tvůrčího psaní a literatury. Čtyřměsíční kurz, který je určen zájemcům od osmnácti let, se rozběhne v měsíci únoru a potrvá do konce května 2013.

Na účastníky kurzu čeká každý měsíc jedno zajímavé téma, které bude rozebráno na několika setkáních. „Projekt zahájíme v únoru třemi lekcemi tvůrčího psaní, které účastníkům ukážou cestu, jak napsat prozaický text menšího rozsahu,“ uvedla Kristýna Cimalová z Památníku písemnictví. Březen pak zájemcům nabídne informace o databázích, vyhledávacích na internetu, problematice citační etiky či základních pravidlech úpravy textu. Lekce budou završeny exkurzí v tiskárně. V dubnu se kurz

bude věnovat literatuře devatenáctého a dvacátého století a bude doplněn setkáním se zajímavou literární osobností. V květnu čekají účastníky lekce týkající se mezilidské komunikace, které zakončí literární procházka po brněnské ulici Veveří.

Na kurz je nutné zakoupit si vstupenky. „Cena vstupenky na celý čtyřměsíční kurz činí dvě stě korun, na jednotlivé měsíční okruhy je to padesát korun,“ uvedla jedna z koordinátorek projektu Alina Vystavělová z Knihovny Jiřího Mahena. Vstupenky si zájemci mohou zakoupit v Ústřední knihovně KJM, Koblížná 4, Brno, nebo v Památníku písemnictví, Klášter 1, Rajhrad.

Více informací naleznete na www.kjm.cz.

-red-

ateliér Časoprostor přírody a věcí

Výtvarník a kurátor Galerie Jiřího Jílka Miroslav Koval představuje dva mladé výtvarníky — Jitku Chřišťofovou a Štěpána Vrbického

Pradávnou úctu k Zemi obrátilo křesťanství k jejímu Tvůrci, aby obojí snad zákonitě vyústilo pádem do nicoty, ve které je příroda mrtvým materiálem. Klamnou úplností stal se tak svět lidí a umění jen jeho zrcadlením, přestože je pouhým zlomkem skutečnosti. Naštěstí tu jsou malíři, kterým je arch papíru či plátno výsostným územím, kam sebestřednost umělého světa neproniká. Očividně k nim patří i Jitka Chřišťofová (nar. 1977). Její sametově zářivé

Jitka Chřiřtofov a Štěpán Vrbický

proměny nervnı tkáně vlacneho těla prırody jsou prırozenm způsobem bytostného setkání s ním ve splynutí — a proto se ne náhodou spolu se Štěpánem Vrbickym usadila na samotě, kde má jeho nevyerpatelne zdroje na dosah ruky. Ponořen v naruı žive prırody, nachází tam sebe samu v plynutí času rıstu i v pozvolném uvadání. Vcıtenım do jejího vnitřního sebeutvarenı poznává se v hlubnıne lesa. Nasloucheetu větru a řumenı deřte v listí a ve větvoví, teřı se ze vřeho, co ji tam venku obklopuje a na co se doma rozpomíná. Často si své nalezené motivy zaznamená i fotografií a mění je nejenom zkuřenostı s obrácením ze světla do tmy. A pree výsledné podoby „obrazu“ dosahuje jedine poctivou rukodělnou prací nestarnoucımi výtvarnými prostředky. Trvale je jim věrná — a uř tím se zjevne s jádrem kmenových autorů galerie potkává. A uř vyzraznou barevností pastelů a akvarelů nebo prısnostı grafických listů, proste a tıše se k ním prıpojuje.

I místa, kde jsme dlouho řılı, a věci, které je spoluvytvarely,

vymizí z paměti. Štěpán Vrbický (nar. 1978) je v kresbě uchovává. Kreslí, co má na dosah ruky, v souladu s ryzí prostotou místa, které si spolu s Jitkou k životu zvolili a kde se jim letos narodila malá Frantiřka. Staı mu pigmentem trochu lepřı pastelka, stejne jako Jitce Chřiřtofove prıroda v okolí jejích domova. Na rozdíl od ní se grafice vyhýbá. Olej je pro něho jen rychlým záznamem a pastel definitivní grafikou nasucho, s vyloučením svazující techniky. Nespěchá. Kreslí i celý rok na jednom archu papíru a po okraj ho sytí, doslova nabíjí časem; uřplne jinak, a pree jako kdysi Václav Stratil ve svých nekonečných, tuřovych kresbách. asoprostor je jeho skutečným tématem. Z věcí ho odvíjí a do pastelů promítá.

Jitcıny krajiny a Štěpánovy věci jsou vecne živým pramenem, o nic bezvyznamnejřım neř co jiného. Uřplnost je vřsudyprıtomna a nejsilnejřı ji cítíme tam, kde jsme v místě pevne vrostlı. Zaleřı jenom na nás, nakolik se stává ostrıvkem radosti i pro prıchozı a snad i znovu nalezeným rájem, kde skromnost

je výsostnou podmínkou a prıroze-nou ctností.

Svým životem a výpovědí, její formou i obsahem a predevřım vıil ke stálosti nám prıpomneli jinou malířskou dvojici: Mirku Zychovou a uř zemřelého Bohumíra Komínka z nedalekého Hlinska. Niterne se jim podobají a je dobré, ře cořı takového trvá v čase tekave rozmáchlé a snad i cılene nezakotvenosti, erbovního znamení doby. Vybavila se mi Rilkovala slova: „Dım chudých podobá se oltarı, kde věčnost v chléb se neustále mění...“ Kařda rovnice je ale obousměrná, a tady obojí, to vřednı se svátečním a trvalé s pomíjivým jejích prıcınenım samovolne splývá... a v Jitcınych krajınach a ve Štepanovych vecech se navzájem potvrzuje.

-mik-

Fandi, fot a vyhravej!

Pozvánka pro vřechny fanouřky sportu a fotografování.

Od 19. března 2013 mıžete v Krıřove chodbě na Nove radnici v Brně zhlédnout fotografie souteře Brněnský sport v objektivu. Spolu s výstavou spouřtıme i dalřı, pátý ročník souteře!

www.brnenskysportobjektivu.cz

Není důležitý autor, ale text

S Jakubou Katalpou o její nové knize, o ženství a nákladáku plném belgické čokolády

Stěny plné starých obrázků, oranžový kocour, v mlze za oknem utopené Sudety. Tereza Jandová alias Jakuba Katalpa se před pár lety přestěhovala na venkov a napsala tu objemný román *Němci*. Sugestivně v něm líčí odhalování rodinných traumat jedné německé rodiny, jejíž osudy zasáhla válka.

Příběh své nové knihy zasazujete do Sudet válečného a poválečného období. Co vás k této volbě vedlo?

Témata si moc nevybírám. Přicházejí ke mně sama. Kniha navíc není primárně o válce nebo o Sudetech, nejde o historický román. Podtitul knihy zní *Geografie ztráty*, na tom mi hodně záleželo, původně to měl být název, ovšem u nakladatele neprošel. Sudety a válka jsou pouze rámcem, ve kterém se příběh odvíjí. Mnohem důležitější je téma opuštěnosti, ztráty dítěte, pokusu najít pevné místo v dějinách, které se neustále proměňují a zasahují do každodenního života jednotlivce. I když si to třeba neuvědomuje nebo se tomu brání.

Máte k Sudetům osobní vztah?

V Sudetech jsem vyrůstala a sama v nich teď žiju. Měli jsme chalupu na Tachovsku a jako děti jsme prolézaly polorozpadlá stavení a hledaly porcelánové střepy. Pamatuju si na Němce — bylo to ještě za komunistů —, kteří se vraceli každé léto na naši chalupu, vždycky jenom na pár hodin, na kafe, a přivázeli nám bonbony a nabízeli

svezení v mercedesu. Tehdy jsme s ostatními dětmi soutěžily v tom, ke komu jezdí Němci častěji a kdo dostává víc. Největší chudáci byli ti, kteří žádné Němce „neměli“. Teď by mě zajímalo, proč je neměli — stalo se s nimi něco při odsunu, nebo se prostě jenom nechtěli přijet podívat na svůj bývalý dům?

Když teď v Sudetech opět žijete, řekněte, jak se od dob vašeho dětství proměnily?

Jak která část. Třeba místo, kde jsem vyrůstala, se změnilo velice bolestivým způsobem. Skoro by se cynicky dalo poznamenat, že si Němci vzali svou půdu zpátky. Před lety totiž na polích, kde jsme si hrávali, vyrostly obrovské tovární haly, převážně s německými majiteli. V současné době jsou opuštěné a chátrají a po dálničním přívaděči, který kolem nich vede, denně projedou tisícovky aut. Když jsem se do toho místa vrátila po letech, už jako dospělá, rozbrečela jsem se. Nemohla jsem například najít stará boží muka, nakonec jsem je uviděla uprostřed průmyslového areálu. Na druhou stranu na Šumavě, kam často jezdím, funguje úžasná přeshraniční spolupráce, obnovují se německé památky, konají se setkání rodáků, česko-německé bohoslužby. To se mi hodně líbí.

Vystydne mi čaj

Když se vrátíme k vaší knize, není už téma války, Sudet, vašimi současníky trochu vyčerpané?

Jak už jsem říkala, témata si nevybírám. Myslím, že není možné psát a mít přitom zapnutou autocenzuru nebo uvažovat trzně, ve smyslu toho, co teď letí, jestli se streším do vkusu lidí nebo jestli nebudu za výběr tématu

nějak ostrakizovaná. Anebo to možná jde, ale takový typ psaní mě nezajímá. Kromě tématu, které musí přijít zevnitř a zaujmout mě, je pro mě mimořádně důležitá struktura textu, způsob narace, jazyk a styl. To je jediná věc, kdy je pro mě autocenzura přijatelná, a dokonce nezbytná — když vidím, že se mi v tomhle směru text vymyká z ruky nebo neodpovídá tomu, co bych chtěla, bez milosti ho prořežu.

Ale není to jen takové klišé, že témata si vybírají spisovatele? Skutečně věříte, že sudetské téma nejdřív skočilo na Kateřinu Tučkovou a teď si vybralo vás? Zajímalo by mě prostě, co vás na tom tématu tak vzrušilo, že jste se o něm rozhodla napsat objemný román.

Když jsem *Němce* psala, zajímalo mě, jak si poradí žena, která dobrovolně opustí známé prostředí a odejde jinam. Z města na venkov, mezi lidi, kteří sice jsou její soukmenovci, ale přesto ji odmítají přijmout. Stejně tak mě zajímalo, jak různé rodiny nakládají se svými tajemstvími, zda o nich mlčí nebo jestli se najde někdo, kdo je ochoten pátrat hluboko v minulosti. Byla jsem zvědavá, co se stane s rodinou, ze které je odňato — nebo chcete-li ukradeno — dítě. A tím spíš, když k něčemu takovému dojde v rodině česko-německé.

Němci se jazykově výrazně liší od vaší předchozí knihy *Hořké moře*. Co vás k té změně vedlo?

Měla jsem pocit, že tématu, o kterém chci psát, nejlépe sedne jednoduchý jazyk a styl. Cíleně jsem se nepouštěla do žádných experimentů, chtěla jsem mluvit jednoznačně a srozumitelně. Říkala jsem si, jestli něco takového vůbec dokážu. Předchozí texty byly experimentální, roztržité a pro čtenáře dost náročné; byla jsem zvědavá, jestli zvládnu vyprávět klasicky, tradičním způsobem.

A co jste zjistila? Našla jste v klasickém způsobu vyprávění zalíbení, nebo vás spíše svazovalo?

Oba způsoby psaní mají něco do sebe. Když píšu klasicky, je to, jako bych se potopila do hluboké řeky a nechala se unášet proudem. Tempo psaní je mnohem klidnější, mám čas se rozhlížet. Když jsem pracovala na něčem experimentálním, psala jsem mnohem dravěji, byla jsem ponořená do sebe a málokdy jsem vnímala svět venku. Tenhle druhý způsob psaní je pro mě možná větší výzvou. I když mi při něm obvykle vystydne čaj.

Říkáte, že *Němci* nejsou experimentální román, přesto jste zařadila i úsek, který experiment připomíná... Narážíme na „Kaleidoskop“. Jak se do knihy dostal?

I když „Kaleidoskop“ experiment připomíná, tvoří organickou součást textu, nejde o nějaké neplánované vybočení. Chtěla jsem text na chvíli roztříštit, poukázat na obrovský kontrast mezi klidným a nehnutým osudem jedné z hlavních postav a obrovskou dynamikou dějin, které se řítí kolem ní. Šlo o třicátá léta, kdy nejen v Německu, ale i jinde docházelo k politickým a sociálním změnám, ve vzduchu visely změny a bylo velmi těžké postihnout, jakým směrem se bude situace doma i ve světě ubírat. A Klára, zamilovaná do svého spolucestujícího, přesně v době, kdy tohle všechno kvasí a bují, jezdí vlakem. Prostě se posadí do vagonu a za okny vlaku ubíhá nejen krajina, ale i dějiny, na jejichž utváření se ona sama — ostatně tak jako většina Němců v té době — nepodílí. Jednoduše je sleduje, je jimi vlečena a ovlivňována. A právě forma kaleidoskopu mi nejlépe umožnila vystihnout jak statiku, kterou se vyznačuje Klářin život, tak dynamiku, kterou kypí dějiny kolem ní.

Tolik budoucích nobelistů

Vaše tvorba se pravidelně odehrává na pozadí ženských témat. Zeptám se přímo: V čem je podle vás podstata ženství?

Nevím, jestli jsem ta správná osoba, která by na tohle měla odpovídat. Ženství pro mě znamená především svobodu a možnost vybrat si, jak tuhle svobodu vyjádřit. Obrovskou výsadou je možnost zvolit si, zda jako žena budu realizovat své mateřství — a také jakým způsobem, nemusí to být pouze v porození a výchově dětí. Líbí se mi, jak jsou ženy silné, takovým svým, rozkošným způsobem, který muži nikdy nepochopí — a patřičně je to dráždí.

Jakými způsoby může žena realizovat své mateřství?

Myslím, že mateřství není jenom o dětech, ale o celkovém přístupu k životu. Jde o určitou otevřenost, nastavení nejen k tomu přijímat, ale také dávat, o ochotu umenšit se, když je to potřeba, a na druhou stranu nebát se být sama sebou, stanovovat hranice. Znáám kupříkladu spoustu řeholnic, které se vzdaly toho nejtýpějšího projevu mateřství — dětí, a přesto nemohu říct, že by jim něco chybělo, navzdory absenci dětí jsou jako ženy celistvé. Podobně ženy, které nemohou mít děti a dokázaly se s tím vyrovnat, nerezignovaly na tuhle část své duše, ale realizují ji jiným, kreativním způsobem. Mateřství jako archetypální záležitost je něco, co je přístupné všem. Řekla bych, že do určité míry dokonce i mužům.

O vaší prvotině *Je hlína k snědku*? se psalo téměř jako o erotickém románu. Posunulo se od té doby vaše vnímání ženství? Nyní mluvíte spíše o mateřství...

Nevím, jestli posunulo, ale určitě se rozšířilo. Před šesti lety pro mě bylo ženství hodně spjaté se sexualitou, teď vnímám i jeho další polohy. Možná to souvisí s věkem a s tím, že většina mých vrstevnic už má děti.

Některé autorky rády mluví o knihách jako o svých dětech. Vnímáte to podobně?

Ne. Připadá mi to trochu infantilní.

Jak snášíte kritiku, názory recenzentů?

Špatně. A to navzdory tomu, že polovina českých recenzentů je polovzdělaná a ta druhá šovinistická. Vždycky si říkám, že něco takového by mě zasáhnout nemělo, ale když několik let na něčem pracujete a potom to někdo — a navíc veřejně — odmázne slovy: Je to blábol, vždycky vás to zasáhne. I když víte, že se dotyčný nejspíš neumí ani podepsat a na hajzlíku louská harlekýnky.

Ale abych nekřivdila — za tu dobu, co píšu, jsem se samozřejmě setkala i s recenzenty, kteří byli inteligentní, kultivovaní a sečtělí. Některým z nich se můj text nelíbil a netajili se s tím, ale dokázali svůj názor náležitě vyargumentovat. Takových recenzentů si vážím a jejich kritika mě zajímá, přestože není pozitivní.

Je pro vás důležitější názor čtenářů?

Zajímá mě názor odborníků i čtenářů. Myslím, že každý člověk je zvědavý, co na jeho práci říkají ostatní. To, že se podle názorů ostatních neřídím, je něco jiného.

Nabízí se otázka, jak moc se musí současný autor zavděčit kritice a čtenářům, aby na literární scéně uspěl?

Kdybych tohle věděla, psala bych jenom bestsellery. A navíc bych ten návod tajně prodávala ostatním, takže bych konečně zbohatla. Ale vážně — myslím, že kromě kvality textu je to vždycky o štěstí. Jednak jsou v literatuře — alespoň v té mainstreamové — určité trendy, takže je tu možnost pokusit se napsat něco, co je obecně „in“, a doufat, že to uspěje. Horší je skutečnost, že recenze a kritiky se v dnešních médiích scvrkly na subjektivní názory, takže záleží na tom, zda má dotyčný recenzent zrovna chuť na něco napínavého, experimentálního nebo krátkého, tak aby to přečetl ve výtahu. A výsledný dojem z daného textu pak prezentuje v kulturní rubrice svých novin jako objektivní stanovisko. Naděje, že se trefíte do vkusu těchto literárních arbitřů, není moc velká. Ale stává se to, jinak by Češi neměli tolik budoucích nobelistů.

Jak to myslíte?

Fascinuje mě rétorika většiny současných recenzentů. Skoro všechno, co dnes vyjde (a trefí se do jejich vkusu), je podle nich hodno nějaké literární ceny. Nadšené výkřiky, že vyšla kniha, která si zaslouží například Literu, se objevují prakticky každý měsíc. Jenom nechápu, proč si toho ještě nevšiml okolní svět. Pokud jsme národ tak úžasných spisovatelů, je jistě jen otázkou času, než se objeví pozvánka do Stockholmu. A pokud ne, možná to svědčí o smutném stavu nejen české literatury, ale také to něco vypovídá o těch, kdo tuzemskou literaturu reflektují pro širokou veřejnost — recenzentů, kritiků, kulturních redaktorů v celostátních médiích.

Ruské slovo pisatel'nica

Pokud čtenář pátrá po tom, kdo je Jakuba Katalpa, moc se toho nedozví. Co vlastně děláte?

Jedním z důvodů, proč jsem si zvolila pseudonym, je předsvědčení, že není důležitý autor, ale text. Takže to, že se čtenář o Katalpě moc nedozví, mě netrápí. Ale nechci se vyhýbat otázce. Snažím se, aby v mém životě bylo v rovnováze psaní, které považuji za vnitřní, intimní činnost, a ostatní aktivity, ty vnější. Když jsem psala *Hořké moře*, psala jsem systematicky třeba osm hodin denně. U *Němců* jsem měla režim daleko mírnější. Před pár lety jsme se přestěhovali na vesnici, takže mám spoustu práce kolem domu a na zahradě, navíc mi z minulosti zůstaly závazky k několika neziskovkám, kde teď působím jako dobrovolník.

S čím pomáháte?

Většinou s korekturami PR materiálů. A potom tak, jak je potřeba. Někdy je to úklid, jindy organizační záležitosti spojené s pořádáním nějaké akce pro sponzory.

A jak to pomáhá vám?

Tohle dobrovolničení mi pomáhá hlavně v tom, abych nezůstala uzavřená ve své ulitě, k čemuž mám skony. A navíc je to dobrý recept proti lenosti.

Jedna z věcí, kterou o vás lze zjistit, je, že jste studovala bohemistiku a psychologii. Tam někde jsou počátky vašeho psaní?

Kdepak, ty jsou v raném dětství, kdy mě okouzil psací stroj značky Consul. Fascinovalo mě, že to, co na něm napíšu, vypadá jako vytištěné. Když mi v roce 2006 vyšla *Hlína*, měla jsem za sebou spoustu popsanych stran, několik menších textů publikovaných ve sbornících a od psacího stroje Consul jsem přešla k elektrickému stroji

značky Brother. Ten dokázal psát pouze kurzivou a redaktory to dost mátló.

Takže být spisovatelkou je pro vás tak trochu splněný sen?

To ne. Psaní pro mě nikdy nebyla žádná meta, ke které bych cíleně směřovala. Je pro mě stejně přirozené jako dýchání, považuju ho za způsob života. Navíc jsem si nikdy nezvykla na označení spisovatelka, připadá mi strašně vznešené a neosobní, mnohem víc se mi líbí ruské slovo *pisatělnica*, cítím v něm pěknou dávku umíněnosti a neústupnosti.

Dávat si pseudonymy už dnes není moc obvyklé. Zajímalo by mě, jaký má Tereza Jandová vztah k Jakubě Katalpě?

Ke Katalpě mám vztah čistě pracovní. Jméno Katalpa se objeví až ve chvíli, kdy je kniha vytištěna — na obálce. Hlavním důvodem, proč jsem si pseudonym vybrala, je skutečně mé přesvědčení o tom, že jméno, pohlaví a další věci týkající se autora jsou záležitosti naprosto zbytečné, marginální. Dalšími důvody pak byla moje chuť vyzkoušet něco nového, sklon k recesi a touha zjistit, jestli tu půjde publikovat i pod tak zvláštním pseudonymem.

Jak jste na něj vůbec přišla?

Zkoušela jsem přechylovat různá mužská jména a Jakuba se mi zalíbilo. Kdysi dávno se tohle jméno vážně používalo jako dívčí, teď kromě sebe žádnou Jakubu neznám. A Katalpa se přidala tak nějak automaticky, v Plzni je spousta katalp, okupují různé sady a magistrály, a když jsem se zase jednou brodila jejich listím, řekla jsem si — proč ne?

Jaké téma si vás aktuálně hledá nebo to alespoň zkouší?

Ráda bych napsala něco o pravěku, z doby, kdy ještě nebyl vynalezen jazyk. Takový němý román.

To si děláte legraci?

Víceméně. Román bez jazyka se po celý svůj život pokoušela napsat jedna z mých oblíbených literárních postav. A i když je něco takového nemožné, je to příjemně dráždivý literární kóan. Nový román už tu byl, tak zbývá ještě ten němý.

A o čem ještě sníte?

Takhle rychle nedokážu vymyslet dostatečně vznešenou odpověď. Někdy bych si přála sjet po klouzačce do bazénu plného malých koťátek. Nebo bych chtěla nákladák plný belgické čokolády. Ale nejvíc bych si přála, abych nikdy neztratila naději. Aby světlo, které ve mně je, pořád hořelo.

Ptali se Petra Dvořáková a Jan Němec

Jakuba Katalpa (vlastním jménem Tereza Jandová, nar. 1979 v Plzni) je česká spisovatelka a výtvarnice. Studovala bohemistiku, mediální studia a psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Na literární scéně vstoupila prózou *Je hlína k snědku?* (2006), za niž byla nominována na cenu Magnesia Litera v kategorii Objev roku, za prózu *Hořké moře* (2008) pak získala nominaci na Cenu Jiřího Ortena.

Jitka Chřitřofov

Co říci o pudu pití...

Půvaby křesťanské literatury

Petra Dvořáková

Knihovna kláštera dominikánů ve Znojmě není prakticky ničím významná. Zvláště pokud člověk pohrdne studiem historických kousků Aristotela či velkého Aquinata a odmítá polemizovat o otázkách kreacionismu s Tomášem Machulou. Pak mu nezbyvá než se pustit do listování tenkými svazky a knížečkami, které si — vzhledem k nízkému věku, autorovi či tématu — svou pozici v historické knihovně už na první pohled nevydobyly, a tísní se ve vysokých regálech jakéhosi předpokoje zvaného „příruční knihovna“. Je to zajímavé místo pro zkoumání půvabů křesťanské literatury současné a nedávno minulé. Zvláště pokud dokážeme na chvíli poodstoupit od vlastní náboženské angažovanosti, otevře se nám svět kouzelných verbálních proklamací, tvrzení papežštějších než papež i úsměvných doporučení některých autorů.

Mezi svazky nelze přehlédnout zahnědlé texty podepsané jménem Dr. Tihamér Tóth. Jeho dílo vydávalo v češtině převážně v třicátých letech minulého století nakladatelství Společenské podniky Přerov. Zvláštní oblibě se těšil jeho dvojdílný výklad *Desatera Božích přikázání* (1936). Tóthovy názory mohly ve své době vyvolávat u řady přísně katolicky orientovaných osob až obavy z přílišného liberalismu, což mu však naproti tomu vyneslo oblibu u veřejnosti. Bez zajímavosti není ani to, že totéž dílo je dnes v tradičním křesťanském prostředí považováno za „napsané správně katolicky“, jak uvádí spíše extremistický internetový portál *Traditio — Katolické fórum pro katolíky, ochránce nenarozeného života a všechny, pro které je Salus animarum opravdu suprema lex*. Co si myslel Tóth například o módě a módním odívání?

O čem budu dnes kázat? Přirozeně: o módě.

Dobře, ale jakým právem? — ptají se tisíce lidí — jakým právem se mísí Církev do otázky módy? Jakým právem? Právem V. přikázání. V zájmu ochrany těla a duše. A tak nám vyvstávají tři myšlenky. Premrštěná móda škodí: I. životu tělesnému, II. životu duchovnímu. III. Co je tedy dovoleno a nedovoleno v předpisech módy?

Především musím prohlásit něco zajímavého. Snad některý z posluchačů nechápe, proč katolická mravouka neodsuzuje módy bezpodmínečně a za každých okolností, ano, v určitých případech vystupuje i na její obranu. Ano, bratři, naše mravouka nekrotí hned hlavou, jakmile je řeč o módě, o šatech, o estetice... V Holandsku (ale poznali, že moderní neslušné šaty ruší železniční službu.

Církev se zase přesvědčila, že ruší bohoslužebný dojem v duších mužů. A když holandské železniční ředitelství mělo právo vydati své zajímavé nařízení, které v zájmu provozu žádá, aby službu konající úřednice nosily prosté, neprůsvitné, ke krku uzavřené a k zápěstí sahající šaty — poněvadž ředitelství má zkušenost, že moderní poloobleky ženského personálu ruší práci mužských zaměstnanců —, má pak Církev k tomu tím větší právo, poněvadž se jedná o ochranu duší jí svěřených.
(Desatero Božích přikázání, II. díl)

Platí-li Tóth za pokrokového kněze, rozhodně to nelze tvrdit o jeho současníkovi Adolfu Pelikánovi SJ a jeho proslulé *Hře o duši* (1947), jejíž zaměření podtrhuje výmluvný podtitul *Vína ze sodomských vinic*.

[...] Z toho plyne dvojí mravní povinnost pro mladé lidi: 1. Nejste-li zdraví ať tělesně či duševně, nežeňte se a nevdávejte se, abyste nákazu nepřenesli dál. Ať s vámi skončí! Jinak pravděpodobně budou Vás proklínat Vaše děti, neboť budou samy proklety dřív, než opustí kolébku. 2. Žijte mravně, ctnostně, zapírejte se, aby se přenášely na Vaše potomstvo jen dobré návyky, a ne vady a slabosti. Dívka nechť bedlivě zkoumá rodokmen nápadníka, neobjevovala-li se v jeho rodině nějaká porucha; podobně i hoch! V tom případě mějte odvahu říci rázně: ne! Kdyby vdavek chtivým dívkám mohla býti ukázána utrpení dětí, jež od vadných a nezpůsobilých rodičů na ně přešla, neváhaly by ani na chvíli. Je tu v sázce i prospěch společnosti; veřejnosti pochopitelně nemůže být lhostejno, zda tu vyrůstá bláznivé a zločinné potomstvo.

Nejen řada feministek by jistě ohnivě polemizovala s následujícím textem o životní úloze ženy:

Organismus dívky od mládí činí přípravy k mateřství. Vlohy duševní, city, jež se vyznačují nezištnou obětavostí, jsou budoucí ochranou dítěte. Tak duše i tělo ženy jsou čistě mateřské, proto dívka, žena je šťastna, když se obětuje pro rodinu, pro děti. Smyslem života ženy, vyřešením všech jejích problémů je dítě. Žena, ovšem normální, zdravá, pověsí třebas i doktorský klobouk na hřebík, když jde o to, aby se provdala. A každý tuší, že právě v tom je pravá cena ženy, její nepostradatelnost, když je matkou a vychovává Církvi a vlasti zdárné občany.

[...] Dívky příliš studované a zaměstnané mimo domov jsou v tomto ohledu pozadu, neboť povolání je odvádí od domácích prací, v nichž pak už zálibu nenalézají. Muži obvykle se bojí „moderní dámy“ a hledají dívky prosté a domácké. Najdou-li takovou prostou, a pře-

ce elegantní, byť chudou, jsou šťastni, neb vědí, že její dva tisíce jsou dva miliony. Ona ho nebude žádati stále o nové šaty, podle potřeby dovede i ty svoje obrátit, nebude na něm chtít vůz, vše udrží v čistotě a dovede pohostit věrné přátele za pár korun. Taková hospodyňka vítá vždy mile po práci muže svého království a připoutá jej zcela k domovu. A sama žena, patřící cele domovu, je také nejšťastnější.

Na *Hru o duši* jako by plynule navázal Clément Pereira SJ svou útlou publikací *Kdo mi řekne pravdu?*, vydanou Maticí Cyrilometodějskou v roce 1992. Ač by čtenář o téměř šest desítek let později právem očekával volnější postoj, opak je spíše pravdou:

Varovaný mladík se má dvojnásob na pozoru

Měl bys vědět, že ženy nebo mladé dívky často následkem zklamání ztratily nad sebou kontrolu a všechen smysl pro ženskou důstojnost. Poznaly slabost mladých mužů a používají satanské lsti, aby padli do jejich sítí. Jestli se ti stane, že jsi drážděn jednou z těchto dívek, které jsou ochotny vydat své tělo prvním, který přijde, reaguj, je-li to třeba, i hrubě. Upozorni své rodiče nebo dospělého, ke kterému máš důvěru. Neznáš žalostné případy, do kterých byli mladíci zataženi, když byli jimi ovládnuti...

Když je pokušení příliš silné, jdi, klekni si v tichém koutku kaple nebo před sochou Panny Marie a ve svítu věčného světla se modli za onu mladou dívku, která jednoho dne půjde s tebou celou cestou života, až do smrti. Pros Pána Ježíše, pros Pannu Marii, aby ji chovali dobrou a čistou, tak jak chceš být nyní i ty. Jaká bude tvá hrdost a její radost, když budeš moci později říci: „Už tehdy, když jsem byl ještě ve škole (v učení), jsem se za tebe modlil, aniž bych tě znal.“

A autor — opět v kontrastu k liberálnějšímu a racionálnějšímu Dr. Tóthovi — pokračuje varováním před zlým a škodlivým světem, tentokrát před vlivem reklamy:

Ano, svět je prohnílý. Člověk má instinkty, které prakticky využije tím, že je ve vhodné době povzbuzuje, aby z nich měl užitek, např. pud jíst. Projdi se ulicemi a dívej se do obchodů — vidíš, jak je zboží znalecky uskupeno, aby přitáhlo zákazníky a vychválilo jim ten či onen výrobek. Nebudu zavrňovat eleganci určitých výkladů, ale odpovídá reklama vždy kvalitě výrobků? Jaká obratnost, aby se učinilo přitažlivé to, co je docela obvyčejné. Jaká obratnost, aby lidé jedli, když nemají hlad. Ano, procházej se ulicemi a uvědom si, jaká osvětlená oznámení, čas-

to nádherné vývěsky, propagační hesla vyvolávají touhu včas — a nevčas!

Co říci o pudu pití (coca-cola je jeden z největších úspěchů inzerce), o pudu spaní (reklama nabízí, které žíněnky jsou nejlepší), nebo pro dívky — aby se líbily? Jaká je kázeň, řídit se reklamou, která vychvaluje onen vlasový odstín, onen lak na nehty, onen prostředek na zhubnutí?

Po roce 1989 zažila křesťanská vydavatelství velký boom. A snažila se reagovat na potřeby církve a církevních institucí, přinášet témata, která měla pomoci řešit palčivé problémy porevoluční církve. Jedním z nich byla i potřeba řeholních společenství získat do svých řad nové nadšené členy. To bylo také důvodem, proč někteří vydavatelé publikovali literaturu o krásách a významu řeholního života. V roce 1990 tak například pražské nakladatelství Řád vydalo *Úvahy o řeholním životě*, které napsal zakladatel řádu redemptoristů svatý Alfons z Liguory. Zda dílko skutečně pomohlo našim současníkům k rozhodnutí pro řeholní život, těžko říct. Rozhodně však následující text mohl velmi snadno přivést nábožensky zapáleného čtenáře k duchovnímu elitářství, které si někteří kněží či řeholníci udržují dodnes a které bývá častým předmětem kritiky:

Všechny práce řeholníků jsou čistší a přijatelnější Bohu. Tato velká čistota spočívá v konání, které se pouze líbí Bohu. Naše akce budou příjemnější Bohu v podílu k jejich shodě s jeho svatou vůlí a jejich osvobození od vlastní vůle. Akce světského člověka, jakkoli jsou svaté a horlivé, obsahují víc vlastní vůle než akce řeholníků. Světští lidé se modlí, přijímají svaté přijímání, slyší mši, konají duchovní čtení a flagelaci, recitují breviář, kdy se jim líbí. Ale řeholník koná tyto povinnosti v době předepsané poslušností — to je, kdy je Bůh chce, protože Bůh sám mluví skrze poslušnost.

Opat Gilbert říká, že nejmenší práce řeholníka je záslužnější než největší akce světského člověka. Sv. Bernard tvrdí, že jestliže osoba ve světě vykonala čtvrtinu toho, co je běžně vykonáno řeholníkem, bude uctívána jako světec.

S rozvojem společenských věd v průběhu dvacátého století si i kněží začali více uvědomovat důležitost duševní hygieny pro duchovní život. Ve svých dílech se proto mnohdy zaměřovali na rady v této oblasti a stávali se rádcí ve věcech každodenního života. V knize *Z života duchovního* z roku 1934 nacházíme pojednání „O lenivosti při vstávání“:

Ustanovme si určitou dobu ke vstávání, a jakmile proctneme a si uvědomíme, že již jest čas, abychom vstali, vstaňme ihned bez milosti! Počítejme každou minutu prodlení a večer si zapišme, kolik minut jsme promeškali svou nepřesností. Tak to dělejme denně a v sobotu si učiňme součet proležených minut; hleďme, aby se v dalším týdnu zmenšil, až konečně dospějeme na nulu. Mnohým duším pomáhá, oznamují-li výsledek zpovědníkovi, neboť tím se pořádně zahanbují a donutí se konečně přece k tomu, aby vstávaly přesně. Mnohdy jest také třeba se polepšiti vzhledem k době, kdy chodíme spat. Zvláště v městech žijí teď lidé většinou převráceně: pozdě chodí spat a pozdě vstávají: Proto máme ve všední dny prázdné kostely, neboť i z těch lidí, kteří patří jinak k dobrým katolíkům, chodí poměrně nepatrná část denně na mši svatou. Za starých dob bývalo tomu jinak, a proto bylo též více spokojenosti a pravé radosti.

Dnes spíše úsměvná kritika lenivosti je už vážněji ilustrována příkladem z knihy *Dvojitá tvář lenosti* (2007) současné autorky Kateřiny Lachmanové:

Bylo mi asi sedmnáct, když jsme s jistou skupinkou mládeže trávili víkend duchovní obnovy na jedné faře v pohraničí. V sobotu odpoledne jsme nabídli místnímu faráři pomoc a on nás poslal zřít a uklidit zahrádku. Rozdali jsme si nářadí a pak se rozjela zábava. Zvláště vynikala skupinka vysokoškolských studentů, kteří stáli opření o rýče a vedli nekonečné filosoficko-teologické dekadentní řeči a předháněli se ve vtipkování o všem možném. Za tři hodiny přijel otec V. z objíždky nemocných, našel kluky téměř na stejném místě, a ač byl jinak člověk velice mírný a laskavý, zjevně se rozčílil: „Tak vám pěkně děkuju. Tohle je ovšem křesťanství na ...“, prohlásil, popadl rýč a před našimi zraky za dvacet minut zryl celý záhon sám. Bylo to zahanbující, ale ta lekce byla pro nás asi užitečnější než celá duchovní obnova.

Mnoho praktických návodů, rad a doporučení pro správný křesťanský život se při neopatrném šmátrání ve vysokých policích vysypalo na podlahu stíněné knihovny. Mnoho starých modlitebních knížek i lesklých obálek, které nelze nazvat jinak než současným křesťanským brakem. A potom vypadla ta poslední. Ta nejhledanější. Děsivá i úsměvná, podle toho, na které straně fronty se čtenář nachází. Zteřelé listy knížečky profesora P. Spiraga *Utrpení a radosti očistce* (1936) naše ochutnávání půvabů křesťanské literatury uzavírají. A je na každém z nás, zda a do jaké míry je budeme brát vážně. Pokud však ne, doporučujeme liknavému čtenáři pokračovat v četbě, jistě mu bude prospěšnou:

I za lehké hříchy, za něž jsme zde na zemi dosti neučili pokání, budeme pykati v očistci. Nesmíme je tedy podceňovati. Mnozí mají na př. zvyk bráti při každé příležitosti jméno Boží anebo nejsvětější jméno Ježíš (pro Kristovy rány, Maria atd.) nadarmo. V očistci jim bude důkladně vštípena úcta k těmto svatým jménům. Jiní opět rádi lžou anebo si tropí z jiných žerty. V očistci jim tento zvyk přijde draze.

Muka v očistci jsou podle názoru vynikajících theologů horší než trápení na zemi. Sv. Magdaleně z Pazzis vylíčil očistec její bratr, který tam za svoje poklesky trpěl.

Podle něho jsou muka mučedníků zábavou proti utrpením očistce.

Nejhůře se vede duším lidí, kteří nenáleželi k církvi katolické, neboť na ně se její přímluvy nevztahují. Katolická církev se modlí jen za zemřelé v Kristu, t. j. za ty, kdož k ní náleželi. Ctih. Kateřina Emmerichová praví, že ti, kdož nenáleželi k církvi katolické, mají v očistci zvláštní místo a trpí více, neboť se jim nedostává pomoci z oběti mše sv. a z modliteb církve za zemřelé.

Autorka je spisovatelka.

Jaké Písmeno?

Když se před několika lety sešli studenti filologických oborů s několika učiteli na venkovském sídle univerzity k pracovnímu soustředění, využil ředitel Ústavu pro jazyk český příležitosti a dal nám diktát na velká písmena. Ačkoli jsme tam byli všichni profesionálové, nikdo jej nenapsal bez chyb — ani studenti, ani učitelé. Přesvědčivě se tam projevila skutečnost, že pravopisná pravidla na psaní velkých písmen nikdo neovládá, a to z objektivních důvodů. Jsou totiž stanovena nepřehledně a koncipována nešťastně.

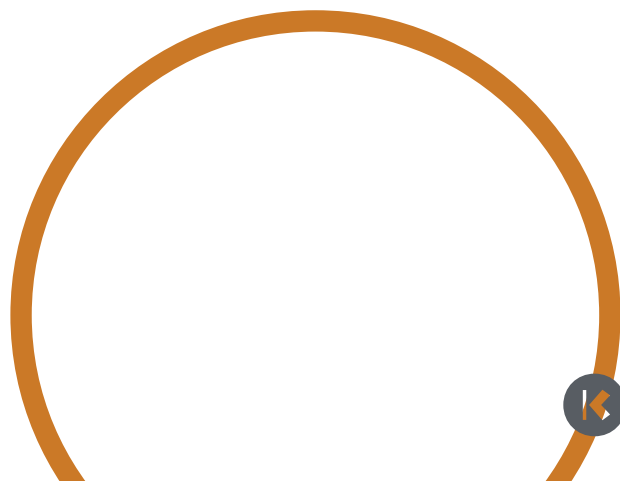
Ústav v tom chce zjednat nápravu, ta by však nebyla vůbec snadná. Musela by být nepřehledná úměrně nepřehlednosti těch původních pravidel. Opravit je by skoro nikdo nezvládl, tak jako nikdo nezvládl ta původní pravidla. A tak jediná cesta ven by byla asi výrazná liberalizace psaní. V jejím výsledku by se časem začalo zrcadlit přirozené jazykové povědomí uživatelů psaného jazyka. Já bych místo *sídlíště Jihozápadní město* psal jen *jihozápadní město*, protože ani nevím, kde začíná a kde končí, a *ministerstvo dopravy* také s malým písmenem, aby si nikdo nemyslel, že mu velkým *M* vyjadřuji úctu.

Vážně, stálo by to za pokus. Ta velká písmena většinou nenesou žádnou informaci navíc! Tak proč tam jsou?

Dušan Šlosar

A

X

Číhošť

• • •
Devadesát devět procent lidí lpí na tomto světě,
snad ani netušíce, že to, co se podařilo utajit na 100 let,
povědí vnuci se stoprocentními úroky hanby...

JAKUB DEML

MILOŠ DOLEŽAL
MÁCHA (LADISLAV)

K čemu je nám klasik lieber Ignaz?
Když v červnu 68
pátral Brabenec
novinář neohroženec
po vrahu číhošťského faráře
jeden estébák
před ním prohodil
— Hadící ho mlátil
ten co se jak básník jmenuje —
— Sova? Neruda? Hálek? —
— Ne! Ten od Máje —

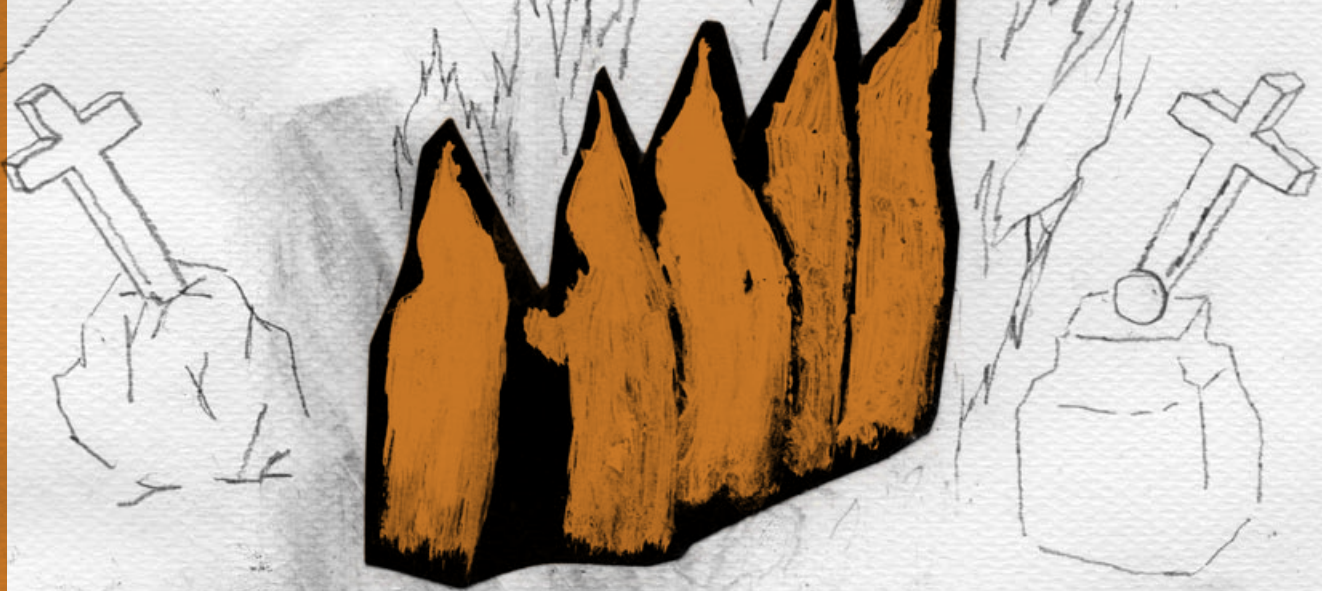

Z propasti nahore do propasti dole

Knihou roku 2012 se v anketě *Lidových novin* stala nebývale důkladně zpracovaná publikace, stojící na pomezí žánrů. Je historickou a dokumentární studií, monografickým portrétem, životopisným románem, filmovým scénářem a snad trochu i básnickou sbírkou. Nepřekvapí, že dobré knihy často mají i dobré osudy, ovšem podtitul knihy spisovatele a dokumentaristy Miloše Doležala zní *Drama života, kněžství a mučednické smrti číhoštského faráře*

P. Josefa Toufara a je známá pravda, že svědectvím o zruďné povaze komunistického režimu nenaslouchá každý rád. „Pravděpodobně došlo cosi, co má v téhle naší rozbředlé dějinné chvíli a relativizující společnosti něco podstatného říct, došlo to, co měl umučený kněz svým životem a smrtí dosvědčit,“ poznamenal autor knihy Miloš Doležal. Prostřednictvím naší rubriky se s příběhem P. Toufara a vzniku publikace mohou seznámit i čtenáři *Hosta*. Téma připravila Lucie Tučková.

Dávno zpřetrhané mosty stojí

K životopisu mučedníka Josefa Toufara *Jako bychom dnes zemřít měli* z pera básníka a publicisty Miloše Doležala

Lucie Tučková

Advent 1949, zasněžená mrazivá Vysočina, nedělní dopoledne 11. prosince. V malém kostele v Číhošti se při kázání sedmačtyřicetiletého P. Josefa Toufara třikrát zakýval malý oltární kříž. Pohyb dřevěného křížku vidělo dvacet svědků. Následně se do rozbíhajícího se církevního objasňování vlomila komunistická Státní bezpečnost. Pater Toufar byl zatčen, unesen a hrubým mlácením jej příslušníci StB nutili lživě doznat, že vše podvodně sestrojil právě on. Toufarova mučednická smrt zhatila připravovaný inscenovaný monstrproces, nezastavila však otevřený útok komunistického aparátu proti katolické církvi.

Hledání otisků minulosti

V roce 110. výročí narození Josefa Toufara (1902—1950), po téměř čtvrtstoletí příprav, vydal jeho životopis pod názvem *Jako bychom dnes zemřít měli* básník a publicista Miloš Doležal. Do jeho vnitřního světa patří odkaz patera Toufara stejně nesmazatelně jako cesty vyryté v okolí dnes zatopené obce Zahrádka s tamním románským kostelem svatého Víta, silueta gotického kostela svaté Lucie v Ježově a pouti ke Křížné studánce u Zahrádky. Autor promlouvá o svém prostoru nejvlastnějším, o osudech kraje, odkud on i jeho rod pocházejí, kde v jeho očích každé zákoutí nese z dávné i blízké minulosti hluboké otisky. Prostor sám je aktérem i svědkem příběhu a zde je již naprosto zřejmá kontinuita Doležalova vyprávění. *Jako bychom dnes zemřít měli* zaplňuje bílé místo v obecném povědomí o jednom z prvních mučedníků komunistického teroru, avšak organicky souvisí či prorůstá i s předchozí literární a dokumentární tvorbou autora. Ve vyprávění desítek číhoštských i zahrádeckých rodin, prarodičů Miloše Doležala, stejně jako ve vzpomínkách opata blízkého kláštera v Želivě Bohumila Víta Tajovského i v paměti Karla Vrány, zahrádeckého rodáka, vydavatele a jednoho z velkých českých katolických intelektuálů dvacátého století, utkvěl obraz kněze, který do

Foto archiv M. D.

Rodina Vondrova z Horních Pasek, farníci P. Josefa Toufara a předkové autora knihy Miloše Doležala

posledního slova i činu uskutečňoval to, k čemu se cítil povolán. Autor v doslovu *Jako bychom dnes zemřít měli* o pateru Toufarovi říká: „Nemohl jsem jeho stopy v krajině, v archivech a živých svědčích minout.“

Hlavní aktér dosud opomíjený

Miloš Doležal se však zdaleka nespokojí s tím, že by začal vypravovat příběh patera Toufara dnem jeho příchodu do Číhošti, byť právě do tohoto okamžiku, ne-li až ke dni pohybu křížku 11. prosince 1949, se upínala pozornost v několika útlých brožurách, které byly Josefu Toufarovi dříve věnované. Dosud stál hlavní aktér příběhu stranou, nikde se nebylo možné dočíst, z jakých pocházel poměrů, co jej vedlo k rozhodnutí stát se knězem a jak dlouhá cesta vedla k jeho vysvěcení. V knize *Jako bychom dnes zemřít měli* je životní dráha patera Toufara vytyčena v přímé návaznosti na prostor, kde vyrůstal, pracoval, vystudoval a kde nakonec po necelé jedno desetiletí působil jako výjimečný duchovní. První pohnutkou k sepsání díla nebylo vyvrácení či potvrzení toho, zda a z jakých příčin se křížek skutečně v adventním čase roku 1949 zahýbal, ale naléhavá touha pochopit, kdo Josef Toufar byl a co všechno v jeho údělu předcházelo dějství poslednímu.

S vědomím vnitřní cesty

Obsáhlý životopis patera Toufara nepojímá Miloš Doležal jako chladné historické pojednání, nechybí v něm bezprostřednost ani humor. V mnoha příbězích a vzpomínkách je živě zachycen portrét muže, jehož cesta ke kněžství nebyla předurčena ani podporou a rozhodnutím rodičů, ani nabádáním některého ze spřízněných duchovních, nýbrž pouze vnitřním vědomím cesty, po níž je nutno se vydat — navzdory nepříznivé domácí situaci i mnoha překážkám nejrůznějšího charakteru. A vysvěcení na kněze pak pro patera Toufara neznamenovalo příležitost pro klidný život na faře (jako pro mnohé kněze v té době), ale výzvu sdílet se zahrádeckými a později číhoštskými farníky jejich každodennost a poskytnout jim nejen duchovní, ale i zcela praktickou podporu. Ta mohla spočívat stejně tak v tom, že pokosil pole, uskladnil brambory, studentům zařídil ubytování nebo se za ně přimluvil u profesorů, opravil kostel, organizoval taneční, divadlo i pravidelná setkání skupin katolické mládeže. Již za protektorátních časů se pater Toufar v Zahrádce uvedl jako morálně silná osobnost, jako kněz celé obce. To vše se v knize dozvídáme, aniž by se používala velká slova, bez jakéhokoli heroizování či sentimentu. Každý čtenář smí příběh bezprostředně uchopit, vyzdvihnout

P. Josef Toufar (třetí zleva táhá za uši) jako student se svými spolužáky z chotěbořského gymnázia na výletě do Malče v roce 1934

sám pro sebe podstatné momenty ze života Josefa Toufara i jeho farníků, prolomit hranice času a špehýrkou nahlédnout do událostí, které se náhle zjevují ve své nálehavé obnaženosti. Čtvrtstoletí, po něž se Miloš Doležal osudům patera Toufara průběžně věnoval, totiž muselo znamenat i trpělivé osekávání nánosů nejrůznějších „zaručených“ interpretací, spekulací a kolujících pověr, pod nimiž to nejpodstatnější zůstávalo skryto.

Mozaika lidských osudů

Autor zároveň ani o krok neustoupí požadavku na absolutní dokumentární věrnost celého díla, každou uvedenou informaci opírá o konkrétní nálezy v archivech a osobní svědectví pamětníků. Neunavuje však nekonečnými poznámkami a „odkazováním na odkazy“, jak je v dnešní době módní, pro čtenáře často neúnosné a někdy i zbytečné. Soustavně a pečlivě uvádí veškeré zdroje u fotografií a také u posledních let Toufarova života, přesně odkazuje na akta a svazky dokumentů, z nichž čerpal výpovědi příslušníků StB, i na přepisy ať už pravých či zfalšovaných výsledků číhoštského kněze. Pokud jde o osobní vzpomínky pamětníků, teprve soupis jmen v poděkování na konci knihy a řada vyobrazených tváří umožňují pochopit, s jak rozsáhlou dokumentár-

ní základnou autor pracoval. Části příběhu jsou pečlivě seskládány do mozaiky lidských osudů i míst tak, aby poskytl co nejvíce informací — ovšem pouze takových, které mají v celku své nenahraditelné místo.

Svědectví ticha

Jako bychom dnes zemřít měli je kniha, která má oslovit i tichem, hlavně v závěrečné části, kapitolami, kde se už téměř neozývají pamětníci ani autor. Jsou v nich, vedle mnoha dalších důkazů o mučednické smrti Josefa Toufara, uvedeny výsledky komunistických vyšetřovatelů. Jeden na druhého svalují vinu na soustavném umlácování nevinného. Zachycen je měnící se podpis Toufarovy ruky, nejprve selsky pevný, až se písmo v řádu dní zhroutí v roztřesené kostrbaté smyčky starce; vedle lékařských nálezů z operačního sálu i z prosektury jsou citovány poznatky otrěsené zdravotní sestry, asistující při operaci již umírajícího Josefa Toufara, a přetištěná účtenka za odvoz jeho mrtvého těla do hromadného hrobu v Praze-Řáblicích. Spolu s narůstající mírou krutosti výsledků stoupá v dokumentech i panika soudruhů vyšetřovatelů, kteří nebyli schopni z Josefa Toufara ani násilím vyrazit přiznání, že sestrojil mechanismus, kterým by sám z kazatelny klinkal křížkem. Sami však

Foto archiv M. D.

Josef Toufar na výletě v Beskydech, třicátá léta

pro potřeby propagandistického snímku o Číhošti, natáčeného přímo na místě, nedokázali žádný takový sestrojít, aby mohl v kostele nespátřen fungovat. Miloš Doležal se ostatně k pohybu křížku vlastně nevyjadřuje, neinterpretuje jej. Avšak dokumenty nezvratitelně dokládají, že ani Josef Toufar, ani nikdo jiný, kdo byl 11. prosince 1949 v kostele přítomen, pohyb na oltáři způsobit nemohl. Dobové fotografie průkazně zobrazují kříž nejen nahnutý oproti své původní poloze, ale navíc i zkroucený. Avšak i skutečnost, že Krajská správa StB v Jihlavě a následně představitelé nejvyšší moci se o celé záležitosti dozvěděli teprve v polovině prosince a zasáhli až v lednu 1950, připravují půdu pro odpověď tak, aby si ji každý čtenář mohl utvořit sám. A po dočtení poslední kapitoly *Jako bychom dnes zemřít měli* nelze nevpomenout, že v úvodu knihy citované verše Bohuslava Reynka, Jana Zahradníčka či svatého Jana od Kříže se pokaždé jinak, a přesto společně dotýkají snad až mystického tajemství.

Tváře svědků i krajiny

Místa, která dobře známe i z autorových veršů, se před námi v životopise Josefa Toufara zjevují na desítkách dobových fotografiích. Vynořuje se i ne jeden z osudů vytesaný do některé z Doležalových básní, zde jako opěrný bod příběhu umučeného kněze. Struktura knihy (s příkladnou grafickou úpravou) připomíná soubor povídek či básnickou sbírku a blíže k závěru evokuje „obrazy tragédie“. Každá kapitola představuje do určité míry svébytný příběh s vlastním laděním, pointou a gradací.

Původní vzezření výseku země mezi Humpolcem, Ledčí nad Sázavou, Zahradkou a Číhoští je v díle fotograficky zachyceno do posledního důležitého kříže, stromu, kamene. Spolu s autorem a pamětníky putujeme po místech dnes zbořených, zatopených či zjizvených necitlivými zásahy z dob komunismu. V obcích, které za minulého režimu ztratily původní tvář či byly zcela zbourány, je vykresleno přesné rozložení domů, fary, statků, vypočítává se množství obchodů a zázemí. Jednotlivé vsi propojují cesty i mosty dávno zpřetrhané,

Poslední fotografie P. Josefa Toufara několik hodin před smrtí, po měsíčním mučení, v noci z 23. na 24. února 1950 při propagandistické filmové rekonstrukci v číhoštském kostele

zmíněna je každá dominanta na obzoru zahrádeckého i číhoštského mikroregionu tak, jak se s nimi setkávaly oči patera Toufara, když chodil vyučovat náboženství, zaopatřovat umírající, sloužit mše do poutních kaplí a filiálních kostelů nebo pomáhat svým farníkům v hospodářství. To vše barvitě, aby si dnešní čtenář dokázal uvědomit, že místa, v nichž se životní příběh Josefa Toufara odvíjel, před šedesáti lety pulzovala životem a obyvatelé trávili velkou část svého dne prací u zvířat a na poli. Pohled do tváře Josefa Toufara, stejně jako oči svědků pohybu číhoštského křížku, nám na desítkách fotografií sděluje cosi, co do slov nevchází a zřejmě ani vejít nemůže. Snad právě ono světlo v jejich tvářích, konfrontované s prázdnými výrazy očí trýznilců z řad StB, je svědectvím z nejpodstatnějších.

Předkládané dílo přesahuje hranice psaného dokumentu, skládá se ze dvou rovnocenných částí, textové a obrazové. Vzniklý celek je nejen životopisem patera Toufara, ale důkladně vyvedenou kronikou života jedné části Vysočiny v první polovině minulého století, krajiny,

jež v sobě nese stigmata hrdinů a mučedníků, kteří jsou v dnešní době neprávem opomíjeni. Jistě ne náhodou říká básník a historik Zbyněk Hejda, že Miloš Doležal vrací Vysočině její paměť.

Miloš Doležal: *Jako bychom dnes zemřít měli. Drama života, kněžství a mučednické smrti číhoštského faráře P. Josefa Toufara*, Nová tiskárna Pelhřimov, 2012.

Autorka (nar. 1981) je romanistka, věnuje se především česko-francouzským literárním vztahům.

Tvář je to, co nám brání zabít...

Rozhovor s **Milošem Doležalem** o umučeném pateru Josefu Toufarovi, propadnutí do průrvy času a boji s rozmáchlostí

Proč jste za titul knihy zvolil větu

Jako bychom dnes zemřít měli?

Jde o citát z kázání, které pater Toufar pronesl poslední den roku 1949 v číhoštském kostelíku: „Byl-li nám rok 1949 časem k pádu, přičiňme se a prosme Boha, aby rok 1950 byl nám po celý rok k povstání, a proto žijme tak, jako bychom měli již dnes zemřít, žijme pečlivě jako moudří a vykupujeme si časem vezdejší život věčný.“ Byl vyřčen v jistém pohnutí — tři týdny po 11. prosinci, kdy se v Číhošti zakýval a zkroutil oltářní křížek. I s jistou předtuchou... Blížilo se Toufarovo zatčení, šestadvacetidenní utrpení, pomalé vraždění a umírání v kobce valdické věznice. Vlastně celý Toufarův životní příběh, příběh kněze a venkovského muže z Vysočiny, jako by byl jedním naléhavým kázáním, které klade otázky, naznačuje možný směr životní cesty, dotýká se našeho rozhodování, minulých rozhodnutí i smrtelnosti, varuje, je memento.

Vzpomenete si, které ze svědectví farníků či přátel Josefa Toufara vás nejmíc zasáhlo a čím?

V dětství, kdy mi matka mé matky při přebírání brambor na dvoře rodového statku vyprávěla o tom, jak k nim pater Toufar chodíval na návštěvy a dědu varoval: „Pepičku, teď máš jeden kabát, až přijdou bolševici, všechno ti vezmou a nezůstane ti ani kabát.“ Nebo pamětnická výpověď Anny Schwamenhoferové z Arnolce, která vídala

spoluzáka z obecné školy Pepíka Toufarovic pást na louce za vsí každé ráno krávy a přezpívat latinsky liturgické modlitby. Nebo vyprávění Toufarova farníka Karla Vrány, jak se pod vlivem Toufarova autenticky žitého kněžství sám rozhodl pro studium teologie a stal se z něj nejen vynikající kněz, ale také pozoruhodný filozof, esejista, vydavatel, mecenáš a vůbec důležitá osobnost českého exilu. Nemožu zapomenout na vzpomínku paní Polívkové, která byla jednou ze svědkyň pohybu křížku — navštívil jsem ji v nemocnici, ležela na lůžku, ale podivuhodně se rozpomněla a vyprávěla. Vše jsem natočil. Druhý den zemřela. Důležité bylo svědectví Toufarovy neteře Marie Pospíšilové, která popisovala situaci strýcova zatčení i to, jak ji po čtyřech letech navštívili dva estébáci, oznámili jí strýcovu smrt a předali jeho hodinky a peněženku. Pohnuté bylo také svědectví želivského opata Víta Tajovského a Jana Zmrhala, které stejně jako patera Toufara odvěkli do Valdic a brutálně vyslýchali; oba mi vyprávěli o tom, jak tam slyšeli Toufarův bolestný křik, jeho střelné modlitby, dunění ran dopadající na nahé tělo. Ale patrně nejmíc mě zasáhlo svědectví zdravotní sestry Růženy Kozlové, která byla při Toufarově operaci a popisovala jeho zmučené tělo.

V knize zdůrazňujete, že pater Toufar nezůstával zavřený na faře, docházel za lidmi na pole i večer do stavení, trávil s nimi většinu svého času.

Vnímáte v tom inspiraci pro dnešní duchovní, nebo je již samozřejmé, že kněz naplno žije se svou farností?

Josef Toufar byl jistě ovlivněn prostředím, ze kterého vzešel — venkovská hospoda, kde se odehrával veškerý společenský život tehdejší obce. Mimochodem jen o několik kilometrů dál v přibližně stejné době vyrůstal v jiné venkovské hospodě budoucí básník Jan Zahradníček. Později, jako šestadvacetiletý, začal Josef Toufar studovat gymnázium se spolužáky o patnáct let mladšími a měl nevšední možnost nahlédnout do jejich životů, stal se jejich starším a moudřejším přítelem. To vše a mnohé další inspirovalo jeho kněžskou službu. Sám svůj postoj k farníkům charakterizoval v jednom dopise z roku 1948: „Vždycky jsem vystupoval jako kněz — farář všech. Nikdy jsem se neptal, jakého je kdo přesvědčení, a kde jsem mohl, tak jsem pomohl a poradil.“ Byl to nesmírně společenský člověk, ale nesmíme zapomínat ani na to, že musel čerpat duchovní sílu a energii v tichu a samotě, v meditacích, modlitbách a četbě. Ano, chápu Toufarovo kněžství v nasazení, službě, oddanosti i zápalu — přitom bez automobilu, mobilu, internetu — jako stále aktuální i pro dnešní kněze, a nejen kněze.

Ve vaší knize je u každého ze svědků pohybu křížku z adventního času roku 1949 uvedena celá jeho výpověď o události a zároveň i dobová fotografie. Má pro vás otištění snímků i jiný než pouze dokumentární význam?

Jistě. Právě tvář toho kterého člověka má ručit za vyřčené a dosvědčit, že se to tak stalo. Tedy jako kdyby každý ze svědků předstupoval v nějakém soudním přelíčení a měl před tribunálem čtenářů plně dosvědčit, co viděl na vlastní oči — nejen postojem těla, ale i výrazem tváře. Filozof Emmanuel Lévinas jasně tvrdí: „Nejvíc nahá, nejvíc obnažená je vždycky právě pokožka tváře. Ale je to nahost cudná. Tvář je vystavená, ohrožená, jakoby přímo vyzývající k aktu násilí. A přitom právě tvář je to, co nám brání zabít.“ Lidská tvář, podoba tehdejší krajiny, dokumenty z archivů, interiéry a architektura — to vše tvoří na otištěných fotografiích jistý celek, který doslovoje, či přesněji, obrazem vypráví.

Bylo něco, co vás nečekaně překvapilo, zaskočilo ve výpovědích příslušníků StB z onoho měsíce, kdy patera Toufara surově týrali?

Nejvíc mě vlastně překvapilo, kolik výpovědí — z roku 1951, ze začátku šedesátých let, z roku 1968 i z devadesátých let — se k tomuto únorovému měsíci 1950 v archívech nachází. Neexistuje snad žádný jiný případ mučení, který by byl více zdokumentován ve výpovědích

příslušníků Státní bezpečnosti než právě ten Toufarův. Dobrodružstvím bylo všechny výpovědi dát vedle sebe, porovnávat, konfrontovat, hledat mezi řádky, rozpoznat estébácké vymýšlení a mlžení. Pocítil jsem jistý druh radosti, když se sami estébáci usvědčují z mučení kněze, jako tomu bylo například při konfrontaci estébáka Máchy s „kolegou“ Řezníčkem při vyšetřování v roce 1968. Na otázku, kdo všechno se účastnil fyzického násilí vůči faráři Toufarovi 22. února 1950, Mácha odpověděl: „Násilí, které označuji jako exekuci, jsem se na Toufarovi zúčastnil já, Řezníček a Němec, možná též Zikmund. Toufara jsme tloukli všichni tři.“ Řezníček reaguje: „Toto tvrzení odmítám, já jsem přišel k výslechu tebou prováděnému na výzvu Zikmunda až ke konci a žádného násilí vůči Toufarovi jsem se nezúčastnil.“ Mácha: „Trvám na svém, tloukl jsi Toufara stejně jako já.“

Zmiňujete, že jste v pátrání po stopách Josefa Toufara navázal i na práci novináře Jiřího Brabence. Můžete připomenout, kdy a jakým směrem se ve svém bádání vydal on?

Jiří Brabenec byl zkušený a nebojácný literát, autor řady dobrodružných knih a cestopisů. A také průkopník investigativní žurnalistiky u nás. On jako první v roce 1968 na stránkách deníku *Lidová demokracie* v několika skvěle napsaných reportážích odhalil řadu estébáckých praktik v případě Číhošť, očistil Josefa Toufara od lživých komunistických propagandistických pomluv, popsal za pomoci tehdy žijících svědků Toufarův zdravotní stav po brachiálním mučení, jeho umírání v pražském sanatoriu i místo pohřbu a demaskoval spoluvníka Toufarovy smrti Ladislava Máchu, který byl tehdy zatčen a vzat do vazby, ale sovětská okupace v srpnu 1968 další průběh vyšetřování zhatila a Mácha z vazby lehce vyklouzl. V roce 1999 však za ním alespoň na krátký čas sklapla vězeňská vrata. Musím dosvědčit, že série Brabencových reportáží, kterou jsem četl v zažloutlých novinách, schovaných u prarodičů ve skříni, mě zásadně podnítila k následování a dotažení celého bádání do konce.

Na konci devadesátých let se konal proces s Ladislavem Máchou, který měl na svědomí nejbrutálnější „výslechy“ číhošťského kněze. Setkal jste se s ním? Změnil po půlstoletí svůj pohled na tehdejší události, projevil lítost?

Když s ním probíhalo soudní řízení u Městského soudu v Praze 6, tak jsem se těch přelíčení účastnil. Několikrát jsem ho po nich doprovázel domů a mluvil s ním. Zajímala mne typologie takového brutálního vyšetřovatele. I jako starý muž měl stále široká ramena, silné

Pražské uvedení knihy 6. prosince 2012 v dominikánském klášteře v Praze. Hovoří Jan Zahradníček ml., který řekl: „Můj otec Jan Zahradníček byl přesvědčen, že pohyb kříže v Číhošti byl zázrak. My všichni tomu tak v rodině věříme...“

paže, tvrdě vytrčenou bradu. Zapomínal se a občas se „vykecal“. Pocházel z katolické rodiny z Příbramska, jako kluk ministroval a chodil v procesí na Svatou Horu. Vyučil se automechanikem. Za války byl zapojen v ilegální odbojové organizaci, zatčen, vězněn v Drážďanech, odkud se mu na konci války podařilo uprchnout. Pak údajně bojoval na Příbramsku v jakési partyzánské skupině, kterou řídili ruští zpravodajci. A svůj boj proti nepříteli si Máchu prodloužil až do padesátých let. Stal se velitelem estébácké instruktážní skupiny, která působila ve Valdčicích, a byl jedním z nejbrutálnějších hovad, která tam tehdy řádila. Mimochodem, v šedesátých letech získal vysokoškolskou kvalifikaci, stal se z něj promováný právník. V životě jsem se nesetkal s tak zavilým člověkem, s tak koncentrovaným „hnísem“ nenávisti. Před soudem vystupoval jako chudáček stařeček, přicházel o francouzských holích, ale cestou domů je vůbec nepoužíval, jako kdyby se vracel z Lurd. Bylo to divadlo. Neustále mi opakoval, že křesťanství je největší podvod

světa a faráři kurvy a opilci. Když jsem se vyptával na Toufara, tak jen procedil: „Faráři měli dostat ještě víc...“ Při posledním doprovázení jsem se Máchy zeptal, zda něčeho v životě lituje. On se zastavil, zamyslel a povídá: „Možná toho, že jsem se nestal lesníkem jako otec.“ „A proč?“ ptal jsem se. „Byl bych na čerstvém vzduchu, na sluníčku, a ne v kancelářích,“ odpověděl.

Knihou *Jako bychom dnes zemřít měli* jistě navazujete nejen na svou publicistickou a dokumentární práci, ale i na své básně. Zůstáváte ve svém cípu Vysočiny, promlouváte o tamní krajině i významných postavách, dnes téměř zavátých zapomněním. Nakolik pro vás bylo vyprávění o Toufarově osudu blízké tvorbě básnické?

Poezie vyžaduje jistou odvalu a sílu ke koncentraci, k sevřenému tvaru. Šlo mi o to, i ve způsobu vyprávění Toufarova příběhu, potlačit rozmáchlost, ke které materiál lákal, a procedit ji do minikapitol, šlépějí,

fragmentů; a přitom nezapomínat na důležité detaily, dobovou atmosféru i na lidi kolem, kteří Toufara spoluutvářeli. Rodina, farníci, učitelé, spolužáci, spolupracovníci, nakonec i estébáci formulující jeho výpovědi. Šlo mi o přesnost. Měl jsem kolem pracovního stolu stovky stránek z archivů, xeroxy z kronik, deníků, kázání, korespondenci, zapsané vzpomínky, svědectví, výpovědi. Desítky hodin záznamů vyprávění pamětníků. A z této kupy jako bych tahal ta podstatná vlákna a štrykoval z nich tvar. V závěrečné fázi práce jsem si zase připadal jako kameník, který odebírá a pomalu osekává balvanisko až na samou „kost“, k nezbytnému. Vždyť je v té knize „utopená“ práce skoro pětadvacet let. Vzpomínám si na jednu drobnost. V lednu roku 1990 jsem pěšky šel v zimní fujavici z Hroznětína právě od jednoho ze svědků pohybu křížku, Vincence Dvořáka. Byl jsem šťastný, že mám zaznamenanou jeho vzpomínku, zajímavě popisující situaci v Čihošti v zimě 1949 a 1950: napětí, mráz, Toufarovy obavy ze zatčení svědků, návštěvy stovek poutníků a čumilů. Šel jsem zasněženou polní cestou do Kynic a při chůzi jsem si jeho vzpomínku znovu „přehrával“. A najednou jsem měl dojem, že jsem se propadl do nějaké průrvy času, je zimní podvečer sklonku roku 1949, v mlze vystupovaly siluety čihoštského kostela, byly slyšet hlasy, úzkostný strach, bouchnutí dveří a rychlé odjíždění auta. Večer prořízlo vzdálené husí zakejhání. Pokoušel jsem se při psaní přiblížit se i tomuto „soukromému“ prožitku.

V závěru knihy *Jako bychom dnes zemřít měli* žádáte pamětníky, kteří by mohli nějakým střípkem či fotografií přispět do pravé mozaiky životaběhu Josefa Toufara, aby se vám ozvali. Sám jste v pátrání intenzivně pokračoval, a jak napovídá to, že další vydání knihy ponese přípis „rozšířené“, příběh ještě nebyl dopovězen. Můžete naznačit, v jakém směru bude druhé vydání bohatší oproti prvnímu?

Ozvalo se mi několik pamětníků, drobně doplňujících svými vzpomínkami mozaiku Toufarova kněžského přístupu (především ve farnosti Zbýšov, kam z Čihoště zajížděl). A s novými archivními nálezy se mi ozvali dva vstřícní archiváři — jedná se o zkonkrétnění Toufarova mládí, školní docházky, hospodářských poměrů jeho rodiny, otcovy závěti a kázání, které zaznělo na jeho primici. Podařilo se také nalézt řadu fotografií lidí, kteří Josefa Toufara v životě doprovázeli a po kterých jsem pátral. Co je však podstatné: byl nalezen konvolut Toufarových listů hradeckému biskupství z roku 1948, kdy jako zahrádecký kněz čelil okresním komunistům, kteří usilovali o jeho přeložení — především pro oblíbenost

a vliv na mladou generaci. Z listů jasně vyplývá, že se tvrdě a důsledně bránil přeložení, i ve snaze nenechat si od mocipánů diktovat, kde má jako kněz působit. Nakonec, pod enormním tlakem, si sám vybírá uprázdněnou farnost Čihošť s tím, že by se do Zahrádky, až se ta běsnící vlna přežene, rád vrátil k započatému dílu. K tomu, jak víme, již nedošlo. Ale ten „magnet“, kterým byl do Čihoště přitahován, je dnes rozpoznatelný.

Vnímáte peripetie životního osudu patera Toufara, a především jeho nespravedlivé vyhnání ze Zahrádky po únoru 1948, již jako jakýsi historický příběh, nebo se podobná kněžská dramata, v nichž hlavní úlohu hraje zášť či bezpráví, odehrávají i dnes?

Nemůžu nejmenovat trnavského arcibiskupa Róberta Bezáka, který byl bezdůvodně odvolán a kterému se děje příkoří ze strany církevní „vrchnosti“ a bohužel i ze strany jeho spolubratrů včetně litoměřického biskupa Baxanta. Vůči Róbertu Bezákovi jsou používány metody a manýry, které si vůbec nezadají s praxí okresních fízlů a donašečů. To neuvěřitelné ponižování, když ho „lustrují“ otázkami typu: „Ukazujete se na veřejnosti v civilním oblečení, riflích a košili? Navštěvujete koupaliště, tělocvičny, sauny?“ Právě svou mužností, jistým druhem klidu, normalností a otevřeností mi otec Bezák Josefa Toufara připomíná. Oběma přitom šlo o odvrácení se od mrtvolného klerikalismu směrem k praktické pastoraci, ke konkrétní pomoci druhým.

Mnoho mých přátel, jindy emočně klidných, se přiznalo, že se nad knihou o Josefu Toufarovi v některých místech rozplakali. Je nějaký moment z jeho života i pro vás, který jste se vším podrobně obeznámen, stále takto živý a naléhavý?

Zvláště silně ke mně promlouvá epizoda jeho poslední noci před zatčením a následné sobotní ráno. Nazývám ji getsemanskou. Toufar nemohl spát, v jakési předtuše a strachu prochodil celou noc po pokoji, modlil se. A ráno se před neteří, naprosto bezbranný, sevřený úzkostí, rozplakal jako dítě.

V roce 2012 uplynulo sto deset let od narození patera Toufara. Vyšla vaše kniha, po několika týdnech získala prestižní cenu *Knihy roku Lidových novin*, od října se jí prodalo už několik tisíc výtisků, na březen již chystáte druhé, doplněné vydání. Uspořádal jste několik toufarovských výstav, které rovněž oslovily nečekaně široké publikum. Co by se ještě mělo stát, abychom odčinili dluh, který jako společnost k Josefu Toufarovi máme?

Nevím, jestli se jedná o dluh celé společnosti. Z vnějšího pohledu — řada ulic, budov, parků či turistických stezek dnes nese Toufarovo jméno či pamětní desku, v řadě míst si jej lidé připomínají a modlí se k němu, jeho podoběnka je vystavena v několika kostelích. Josef Toufar patří k významným postavám naší novodobé historie — Miladě Horákové, Heliodoru Píkoví, Janu Palachovi. Domnívám se však, že z jeho oběti i kněžského nasazení — a týká se to i oběti dalších martyřů nacistického a bolševického režimu — by dnes daleko více a podstatněji mohla a měla čerpat katolická církev. Ale přece je tu ještě jeden dluh — tělo patera Toufara by mělo být z šachty ďáblického hřbitova, kam byl zahrabán estébáckými pohůnký, exhumováno a důstojně pohřbeno.

Máte nějaké vysvětlení pro to, že v České republice, zemi s valnou většinou obyvatel bez vyznání, připoutala právě v této době nesmírnou pozornost kniha o drasticky utýraném knězi, který až do posledního dechu svědčil o své hluboké víře v Boha?

Že by další zázrak? Toufarovo autentické životní nasazení, prožité a „doslovené“ smrtí, patrně čímsi opravdovým, promlouvá k dnešku. Profesor Vojvodík při uvedení knížky v Praze v dominikánském klášteře na tuto otázku odpověděl: „Rty Josefa Toufara, o kterých si soudruzi vrazi mysleli, že jsou smrtí provždy umlčeny, se pohnuly.“

Ptala se Lucie Tučková

Foto Aleš Formánek

Miloš Doležal v Zahrádce u Humpolce, říjen 2012

Miloš Doležal (nar. 1970 v Háji u Ledče nad Sázavou) je rozhlasový redaktor, básník a publicista. Je autorem řady rozhlasových dokumentů z období druhé světové války a komunistických represí padesátých let, literárních pořadů, portrétů a cestopisných cyklů. Jako scenárista spolupracuje s Českou televizí (na cyklech *Heydrich — konečné řešení a Neznámí hrdinové*). Vydal básnické sbírky *Podivice* (1995), *Obec* (1996), *Les* (1998), *Čas dýmu* (2003), básnický deník z italských cest *Sansepolcro* (2004), tři knihy črt, zaříkání a zkazek z krabatiny *Režná bába* (2007), *Bodla stínu do hrudního koše* (2009) a *Černé svině křen* (2012) a čtyři knihy rozhovorů s pamětníky, vězni nacistických a komunistických kriminálů. Připravil životopisné knihy Antonína Bradny — *Zaradoval jsem se* (2002), Jiřího Loudy — *Svým dějinám neutečeme* (2010) a Josefa Svobody — *Tři inkarnace* (2011). Edičně spolupřichystal soubor textů Jana Franze — *Eseje, kritiky, dopisy* (2006) a korespondenci básníků Vladimíra Holana se Stanislavem Zedníčkem *Směju se a sténám* (2012). Žije v Praze a v Horní Pasece na Vysočině. Knihu *Jako bychom dnes zemřít měli* vydal v polovině října 2012, v prosinci se již dílo umístilo na prvním místě v prestižní anketě Kniha roku *Lidových novin*.

Kde hnijou ledviny kněze Toufara?

Malá antologie z české poezie s číhošťskými motivy

Motiv číhošťského kříže a životní příběh P. Josefa Toufara vstoupil „po svém“ také do české literatury. Mihně se v básnické skladbě *Symfonie XX. století* Miloše Dvořáka (1959), ve sbírce *Odchod z Čech* (1981) Ivana Diviše, inspiroval Josefa Škvoreckého k napsání románu *Mirákl* (1972) a Rudolfa Ströbingera a Karla Nešvera k próze *Stalo se v adventu* (1981). V propagandisticky zpervertované podobě se objevil v povídce havlíčkobrodského osvětového pracovníka Bohumíra Fučíka „Kejklíč lidských citů“ (1962) a ve veršovánkách Karla Bradáče a autora publikujícího pod zkratkou C. K., uveřejněných v roce 1950 v satirickém časopise *Dikobraz*. Nejvýrazněji, prorocky i mysticky, interpretoval zachvění číhošťského oltářního kříže z 11. prosince 1949 básník Jan Zahradníček, deset let vězněný v českých stalinských kriminálech, ve své vrcholné skladbě *Znamení moci* (1950) a především v básni „Uctívání kříže“ ze sbírky *Dům strach* (1960). Pohyb číhošťského kříže promeditoval v temných nocích vězeňské kobky, uvržen do naprosté osobní bezmoci

i bezmocnosti — podobně jako staletí před ním karmelitán Jan od Kříže, sevřený vězeňskými zdmi a hledající smysl svého utrpení v nahlédnutí smyslu Kristova kříže. Kříž je také jedním z motivů, který prorůstá verši Bohuslava Reynka z padesátých let, především ve sbírce *Mráz v okně* (z let 1950—1955). O číhošťských událostech se jako obyvatel nedalekého Petrкова dozvídal poměrně záhy. Věděl také, že v souvislosti s Číhoští byl zatčen a odsouzen jeho přítel, želivský opat Vít Bohumil Tajovský. Děs z bolševického pronásledování křesťanů a soukromých zemědělců na Vysočině (přepadání klášterů, zatýkání, první monstrprocesy, babická kauza aj.) se ho úzkostně dotýkaly. Píše v těch měsících o nastalé noci světa a drásavě se ptá: „Proč Pie, pastýři, / stádo tvé hladoví, / zvlčili psi hýří, / zvracejí na rovy?“ A z amplionů českých měst a obcí zatím znějí budovatelské písně...

Miloš Doležal

KAREL BRADÁČ
ZÁZRAK NA DRÁTKU

V tom číhoštském kostelíku
 zázračný je kříž.
 Nic zvláštního na tom kříži
 zprvu nevidíš.

Příběh nelze vyprávěti
 ale pozpátku:
 Není to kříž jako jiné,
 nýbrž na drátku.

Před časem, kdy hnědý Führer
 českou zemi rval,
 zázračný ten křížek na to
 nereflektoval.

Českých lidí v koncentracích
 mřelo víc a víc.
 Křížek však stál bez pohnutí,
 křížek pořád nic.

Nyní je to s českým lidem
 bledé, přebledé.
 Obava je, že se mu teď
 dobře povede.

Na to však má prý lid právo
 až tam nad mraky.
 Pročpak promptně nevyrábět
 tyhle zázraky?

Hle! Kříž k západu se kloní!!
 A to znatelně!!!
 (Vlivem drátku, který vedl
 ke kazatelně.)

Zda ten drátek přetajemný
 dále neběží?
 Přes hranice, k Vatikánu,
 k panu papeži?

JAN ZAHRADNÍČEK
ZNAMENÍ MOCI
(fragment)

Ale co na tom
 Bůh ustavičně porážen vítězí
 Člověk ustavičně vítězí nakonec poražen
 a ti, kteří na kříž přibíjeli, jsou na kříž přibiti —
 Co na tom, když pan Nikdo svýma temnýma
 bezejmennýma rukama
 sám beze jména už sahá
 po koruně vítězství
 Jen Kříž se pohne, Kříž Číhoštský
 a jen pár lidí to zahlédne
 zatímco Michael Archanděl
 čeká rozpražen a jeho meč vlasatice
 nerozčísne ovzduší světa
 Nikdy se nedočkáte, že by Bůh nestál v slově
 a nějakým zvláštním a neslýchaným zásahem do hry
 dřív než se skončí
 o vlásek zkrátí svobodu člověkovu
 Vaše myšlenky nejsou jeho myšlenky
 Nesníží se k násilí a jeho pohled upřený z lidské
 blízkosti
 na každého z nás
 nezavře se ani neunaví v té trpělivosti plné slitování
 jako by se nebylo stalo nic zvláštního
 před chvílí ani tenkrát
 pod stromy Ráje
 [...]
 Je to On
 v tmách hodiny třetí
 který byv vyzdvižen táhne všechno k sobě
 Málem ho přehlédli, jako ty jej přehlížíš v bližním svém
 ale dějiny se otřásají jeho mlčící přítomností
 a všechen útěk je útěk před ním, všechna vzpoura je
 vzpoura proti Kříži

C. K.
TAK JE TO

Aby lidu důkaz
o své moci dali,
reakčníci menší
zázrak pořádali...

Přesvědčili však jen
děti, ženy, muže,
že jim ani zázrak
— nepomůže!

BOHUSLAV REYNEK
KŘÍŽ

Hle, kostra z jeslí,
už není slámy,
ven jesle vynesli,
kříž sám je s námi.

Zbyla jen holá
se hřeby břevna,
bez osla, vola,
kříž, bída zjevná.

Noc bez andělů,
den bez koledy,
ran křídla tělu:
kam vzlétnou bědy,

kdy naposledy?

JAN ZAHRADNÍČEK
UCTÍVÁNÍ KŘÍŽE

[...]
Kdesi dole je země. Křik dětí. Počasí. Zvonů hlas.
Připozdívá se. Tvář přátel plná zármutku hledá mne.
Kdesi dole je země a nahoře hvězdy, jež tvrdě žhnou.
A mezi zemí a hvězdami já na kříži s Kristem jsem.
V této hodině konců a v této hodině začátků,
v tom zoufalství plném naděje
odtržen ode všeho, co mi přirostlo k srdci, já s Kristem
jsem.

Ó jak je to kruté odtržen od všech věcí k podobě Kříže
dorůstat.

[...]
Zdráv buď, ó Kříži!
Kolik očí
k tobě je obráceno v té chvíli.
A ty všechny je naplňuješ a živiš,
Pelikáne. A svatý Grál tvého boku
přes celý vesmír diamantově rozlévá se.
Mississippi oblohy nebeské.
Mléčná dráha...
Ale co se to s tebou stalo
v Čihošti?
Jako rubáše ždímané v brodech žalu
zkrouceno dřevo kmene tvého
tím vychýlením tak náhlým, tak úpěnlivým
z propasti nahoře do propasti dole.
Takové gesto Boží, jež rozčíslo nebe smutných časů,
nechávajíc dál vlašné vlašnými,
netečné netečnými
a jen pár srdcí za svědky vzalo si,
jak s rukama rozpřaženými prudce se potápíš
v prohlubeň běd našich, ty muži bědy,
a chceš nás objímat, chceš nás ochránit...

IVAN DIVIŠ

ODCHOD Z ČECH

(fragment)

Syt postávání pod pamětní deskou Karla Havlíčka,
syt faktu, že první, necenzurované vydání

Lešetínského kováře
muselo vyjít ve Spojených státech,
syt jar, Únorů, Květnů,
Lednů, Srpnů —
těch hoven bezčasí
Milovat Čechy znamená přivodit si
a pěstovat svou nemoc,
ničit si poslední zdraví
Kdo komu vrátí oslepené jestřáby?
kdo uplouhané sněžné levharty,
souměrně krásnou zvěř, proměňovanou v cirkusáckou
havěť?
Zničili Eden,
ochcali dómy
a teď skučí jak staré kurvy po štrichu:
v zemi Alšově a Chittusiho školeni teroristi,
každý dobytek tam požívá větších práv než našinec

Kde jsou sebrané spisy Jana Zahradníčka?
Kde dílo Zbyňka Havlíčka?
Kde hnijou ledviny kněze Toufara?
Kde sebrané Baje a pověsti?
Kde obřadní roucha z břevnovského kláštera?
Nevíte?
Kde leží Palach? Nevíte!?
Kde ale hnípe Kotvald, víte?

MILOŠ DVOŘÁK

SYMFONIE XX. STOLETÍ

(fragment)

těžké kamiony šinou svá kola přes posvátné úmluvy
neděl a svátků,
nemotorné buldozery rozhrabávají kořeny zemin
(kříž nad oltářem v Čihošti se prudce rozkymácel),
obrovské kombajny budoucna schvacují hltavě úrodu
z nedozírných lánů,
jedním dechem mlátí obilí, melou mouku, pekou chléb,
a nakonec se rozmáchnou na zesláblý dech našich
vysílených lesů,
neschopných vyživit svým zřídlym stínem zdroje
studánek —

Sestavil Miloš Doležal

Hloubka skrytá na povrchu

Patero osobních ohlasů na knihu *Jako bychom dnes zemřít měli*

Kardinál Dominik Duka, pražský arcibiskup
20. prosince 2012

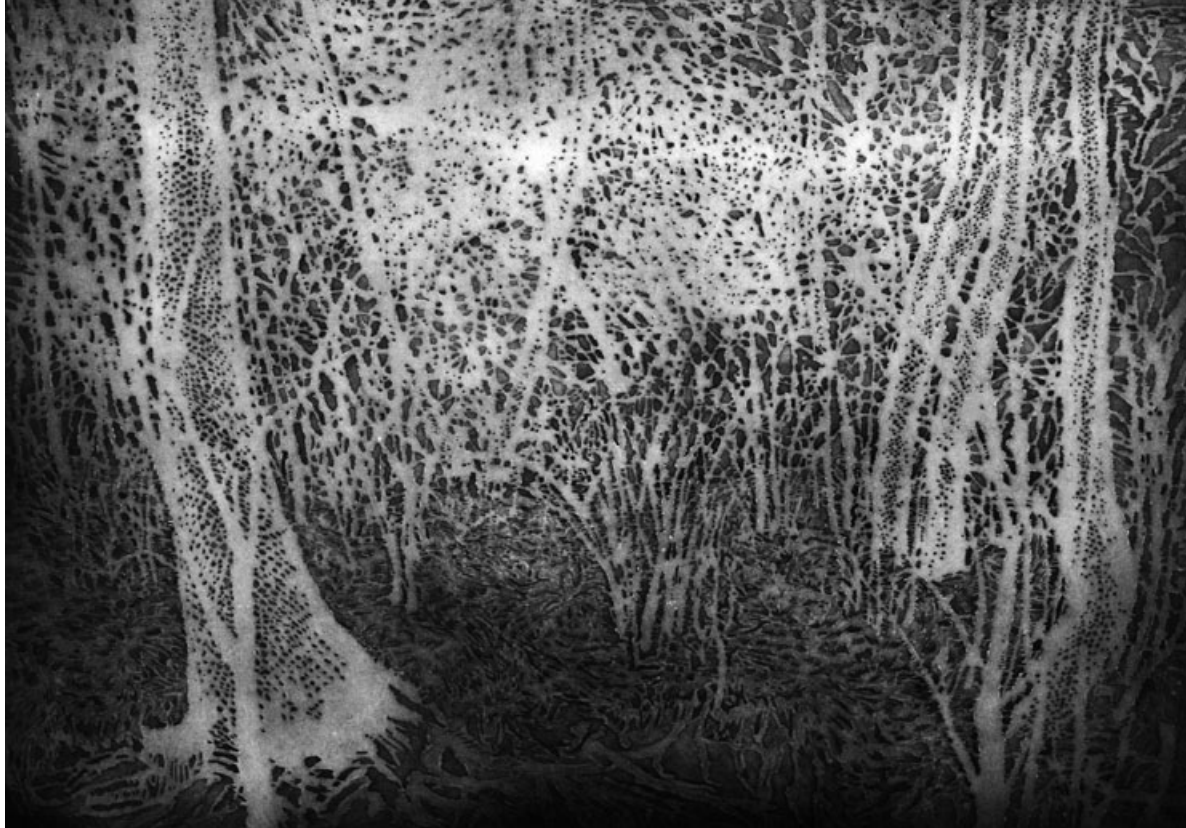
1 ▶ Vážený pane Doležale, při příležitosti získání ceny Kniha roku 2012, kterou každoročně pořádají *Lidové noviny* a k níž Vám gratuluji, bych Vám rád vyjádřil svou vděčnost. Mám za to, že touto poctivou knihou s názvem *Jako bychom dnes zemřít měli*, která na konkrétním příkladu faráře Josefa Toufara ukazuje těžký úděl kněží a vůbec církve v nejtemnějších dobách komunismu, velmi vhodně promlouváte do dnešní doby. Krátce po roce 1989 naše společnost prohlédla zlobu totalitního režimu, který padl, a duše našeho národa se naplnila nadějí. Dnes jako bychom opět zapomínali na okamžik, kdy jsme měli důvod se radovat. Současná skepse společnosti vede k relativizaci komunismu, kterou lze pozorovat kolem nás.

Vaše kniha je o hloubce naplněného života konkrétního člověka, který byl plně odevzdán Bohu. Měl být umlčen, ale Bůh ho vzal k sobě, jeho rány jsou zhojeny a dál k nám promlouvá. Josef Toufar nebyl jen pasivní obětí komunistického teroru. Jako poctivý kněz, který byl oporou svému lidu, se stal opravdovým hrdinou a mučedníkem. A jeho příběh nelze nepřipomínat. Zdá se mi, s ohledem na to, kolik výtisků Vaší knihy se dosud prodalo, že tento pocit sdílím s mnoha dalšími, a to mne naplňuje nadějí. Ještě jednou Vám gratuluji!

Zdeněk Jančařík, kněz a nakladatel
3. ledna 2013

2 ▶ Životopis P. Josefa Toufara je fenomén, za nímž stojí celou svou osobností můj přítel básník Miloš Doležal. Ano, je pravda, že ho před časem nabízel k vydání i mému rodnému nakladatelství Portál a že jsem ho zdvořile odmítl, přestože jsem věřil, že Milošova kniha bude mimořádná, jako jsou ostatně všechny jeho knížky. Prostě jsem si to nějak v Portálu vedle té naší psychologie a pedagogiky nedovedl představit. Ouvej, jak mě to teď mrzí — ale zároveň jak ten fenomenální úspěch Milošovi přeju! Ta kniha měla zkrátka vyjít na Vysočině, měla mít rodný list tamního drsného kraje. Při její první prezentaci v zahrádeckém kostele na konci října 2012 během předčítání, hudebních meditací a slavnostních proslovů nasněžilo, a když jsem chtěl Doležalovy děti vzít na merendu do Kaliště, nevyjel jsem tehdy vybaven letním obutím na kopec Šafránice a děti musely zpátky k rodičům. Byl jsem rád, že jsem s Petrem Turkem a Bárou Bukovinskou dorazil na zasněženou dálnici a hlemýždí rychlostí upaloval k Praze. Když jsem pak ještě zkehlou knihu vyndal doma z batůžku a začel se do ní, znovu jsem smekl před autorovou pokorou vůči číhoštskému mučedníkovi a zároveň péči, s níž nasbíral všechnen ten obrazový i svědecký materiál. Říkal jsem si, jak je dobré, když je někdo vrostlý oběma nohama jako strom do kraje svých předků — to pak takový strom vydává také krásné vysočinské plody.

Jitka Chřiřtfov

Josef Vojvodík, bohemista a komparatista 24. listopadu 2012

3 ▶ Velmi rád bych Vám vyjádřil svůj upřimny a vřelý dík za Vaří knihy o P. Josefu Toufarovi s uchvatnm a strhujicm názvem *Jako bychom dnes zemřít měli*, kterou jsem před dvěma dny *en bloc* přečetl. V pět hodin odpoledne jsem si knihu přinesl z knihkupectví a s lekturou jsem skončil ve dvě hodiny po půlnoci; nemohl jsem se od knihy odtrhnout, přesněji od „přibhu života“ P. Josefa Toulara. Zároveň jsem si vybavoval chvíle, kdy jsem o martyrii P. Toulara četl poprvé. Bylo to v roce 1985 v dokumentrn publikaci *Žaluji*, kterou sestavil redaktor českého vysílání Svobodn Evropy Antonín Kratochvíl. Tehdy jsem četl také celou noc. Naprosto chápu Vaří fascinaci tmto strhujicm osudem, jak ji přibližujete a osvtlujete v prologu knihy, kdy jste se jeřt jako gymnazista snažil dozvědět o osudu P. Toulara co nejvíce. Ale Vy sám nejlépe víte, že zdaleka nejde o nějakou biografii.

Jde o něco mnohem podstatnjřho, co Walter Benjamin charakterizuje jako pokus zachránit to, co zdnliv upadlo do zapomnění, co domnle ztroskotalo, o co se nikdo nestaral: totiž *dědictví poražených*. Benjamin píše o „posledním soudu“ jako o stále znovu rozponanm zápasu, kter vedou živ — a mezi nimi předevřm historikov —, totiž o záchranu dědictví poražených. Nikoliv dějiny jako obraz triumfu silnjřch a mizení slabřch, dějiny jako *dějiny vítězů*, jako je tomu u Hegela, v jehož

filozofii dějin budou dějiny soudit *lidstvo*. Tuto perspektivu Walter Benjamin obrací: nikoliv dějiny budou soudit lidstvo, ale naopak: dějinný *poslední soud*, při němž bude lidstvo soudit dějiny. To, co bylo v minulosti, v dějinách, vytsnno a zapomenuto, o co se *nikdo nestaral*, m dostat znovu šanci, m být oživeno přtommou zkušeností. A to jste v knize o P. Josefu Toularov udělal! To je přece VÝKON!

Zdnliv „nenápadný“ osud a přibh venkovského faráře z Vysočiny. Nenápadný?! Jist, kdyby nedořlo k události s pohnutm krucifixu v řhořřtskm kostelíku, zřejm by P. Toufar přečkal hrůzy padesátých let i ohavnou dobu normalizace a zemřel by jako neznm P. Josef Toufar. *Ale přesn tak tomu nemlo být*. Psalo-li se dosud o řhořřti, byl v popředí hlavn politicko-ideologický a propagandistický aspekt komunistického pokusu o „drtivou“ skandalizaci řmskokatolick církve v tehdeř Českoslavensk republice. Domnívám se, že osoba P. Toulara zůstávala přítom v pozadí. Přv jako osoba ve smyslu personln filozofie. A Vaří kniha stav P. Toulara plnm pvm do popředí jako *hlavního hrdinu*. To považuji za velmi dležit. Proč?

Protože, jak píše filozof a mučedník nacionálního socialismu Paul Ludwig Landsberg, zavraždn v koncentračním táboře Sachsenhausen-Oranienburg: „V přubhu nařeho života se odhaluje, že jsme svěřeni sami do vlastních rukou a máme se stávat těmi, kterými svm bytostnm urenm jsme. Naře lidsk podstata se zjevuje

před námi v temnotě, na jejímž prahu žijeme. Stávat se člověkem, to je jediné, co má pro nás smysl. Lidská personalita je cosi tajemného. [...] Čím více se však cítím být sám sebou, tím více se také cítím být člověkem. Jenom člověku je svěřeno vlastní bytí tímto způsobem. [...] Lidské utrpení je porodní bolestí skutečné osoby. Jen člověk je v tomto smyslu tvořící a trpící bytost. V tom je jeho kletba a jeho důstojnost, jak se jasně ukazuje na velikých vzorech lidstva.“

A ještě jedna podstatná věc, na kterou se zapomíná: tím, že si vědomí trpícího zachovává, jak píše Emmanuel Lévinas, alespoň minimální časový odstup od zla, které jej hrozí zachvátit a zničit, má možnost proměnit se v heroické chtění. Trýznitelé a mučitelé všech dob nevědí a *nemohou* vědět, že zdánlivá pasivita utrpení v sobě nese silný moment aktivity a odporu, který vychází z vědomí utrpení pro *druhého* a *druhé*. Tento poslední a již na nic jiného zredukovatelný *etický odpor* dává oběti její, jakkoliv vratkou, přece jen svobodu, kterou není schopna žádná nenávisť zničit. Tuto zkušenost udělali trýznitelé P. Toufara a přiváděla je, hlavně L. Máchu, k sadistickým excesům. Slova P. Toufara, která slyšel, jak čtu ve Vaší knize, ošetřující personál krátce před jeho skonek, že *chce žít a že je nevinný*, mnou nesmírně otřásají a zároveň jsou pro mne mohutným svědectvím *víry, života, pravdy a lásky*. Už jen pro tato poslední slova je třeba psát takové knihy, jako je ta Vaše o P. Toufarovi.

Pan arcibiskup Dominik Duka to ve své předmluvě velmi pěkně vystihl: P. Toufar neusiloval o to být „hrdinou“, a přesto se jím stal. Lépe: byl jím. Při prvním nárazu s totalitním terorem to osvědčil. V tom je *mnoho, mnoho* krásy, o které věděli již církevní Otcové a první křesťanští teologové. Myslím na Tertullianův povzbuzující traktát *Ad martyres* z třetího století po Kristu.

Ale je zde ještě jeden, podle mého mínění velmi podstatný aspekt. Když se dívám na krásnou tvář P. Josefa Toufara na obálce Vaší knihy, napadá mě myšlenka *niternosti* švýcarského biologa a filozofa biologie Adolfa Portmanna, po roce 1945 rektora basilejské univerzity. Portmann, který biologii chápal jako duchovní fenomén a neohroženě vzdoroval nacionálnímu socialismu, zastává názor, že vnitřní orgány, nezbytné pro základní životní funkce, jsou primárně předpokladem vzniku a výstavby zvláštních orgánů, sloužících výhradně manifestaci projevování zevnějšku. Je to právě souvztažnost zevnějšku a nitra, povrchu a hloubky, v jejíž fascinujícím napětí se ukazuje a zároveň skrývá zvláštní, pojmy stěží vyjádřitelný „střed“ individuality, její tajemství, průsvitné a neprůsvitné zároveň. Výraznost, s jakou se niter-

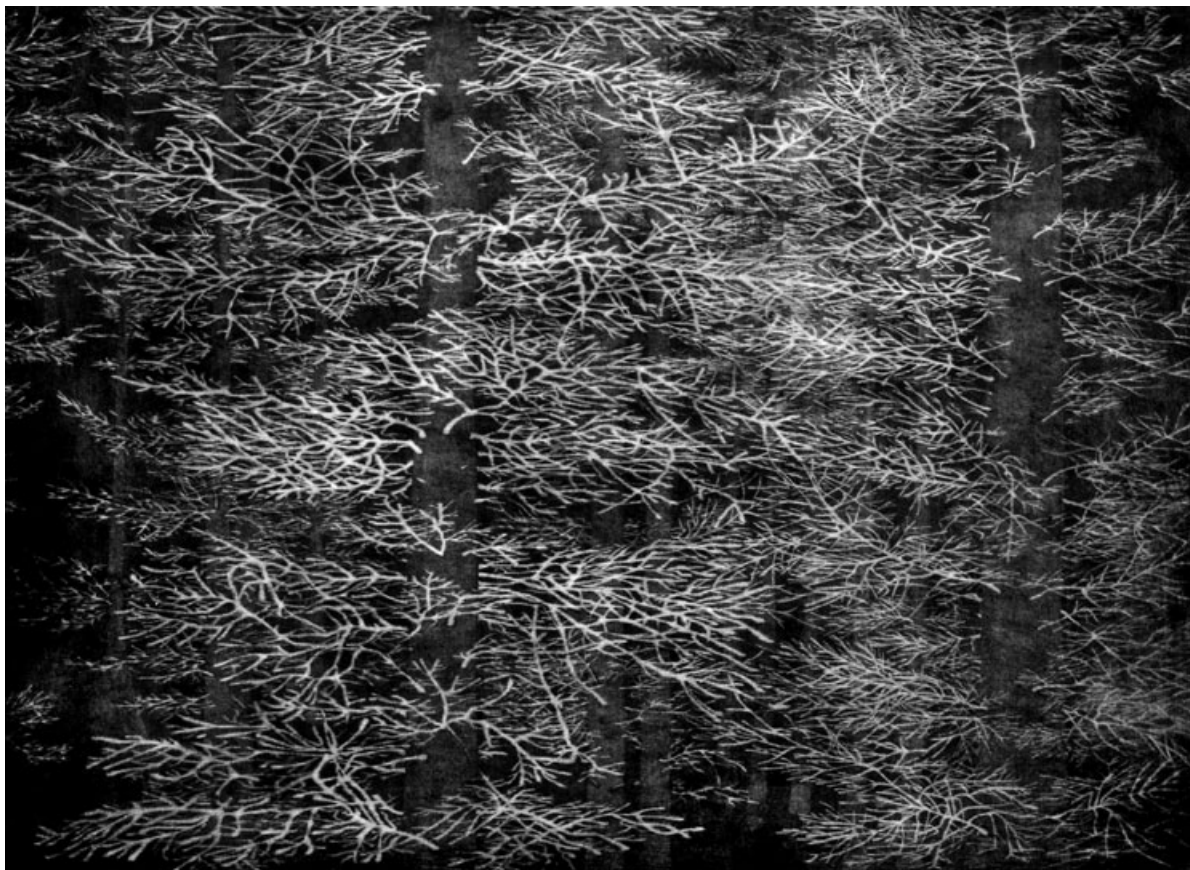
nost projevuje *na* povrchu, je v nápadném protikladu k relativně málo výraznému, málo „jinému“ utváření vnitřních orgánů; to, co je vnímajícímu pohledu skryto, se nevyznačuje zvláštními nebo specifickými tvary. Stručně řečeno a ve vztahu k lidské bytosti: jaký je člověk uvnitř, ukazuje se na jeho „povrchu“, v jeho tváři. Nikoliv platónsko-romantická představa, že pravá podstata se skrývá uvnitř. Nitro je zjevné na povrchu. „Hloubka se musí ukrýt. Kde? Na povrchu!“ (Hugo von Hofmannsthal).

A to platí také o estébáckých zjevech Toufarových trýznitelů. Vnucují se mi přitom obludné výrazy tváří biřiců z Boschova *Nesení kříže* v Musée des Beaux-Arts v Gentu. Ježíš a svatá Veronika mají zavřené oči uprostřed všech těchto v sadistickém potěšení lačně vyjevených a chrochtajících vulgárních zjevů. Veroničina tvář jako by se stala podivnou voskovou maskou. Ježíšova tvář je úchvatným středem obrazu: se zavřenými očima je obestřena téměř snovou auroou, jako by své martyrium snil jako nějakou příšernou noční mýru.

Pravá podstata paterových sadistických trýznitelů se ukazuje v jejich sprostých ksichtech; hlavního mučitele L. Máchy v prvé řadě. Považuji za důležité, že jsou ve Vaší knize reprodukovány fotografie tváří všech účastníků, ať přímých či nepřímých, tohoto dramatu. Je nezbytné důležité vydat svědectví.

O tvářích zločinců ve jménu nacionálního socialismu — ale stejně tak třídního socialismu — píše Max Picard, že „kůže a maso [jejich] tváří je prostoupeno vraždou, je to, jako by se od ran, úderů a bodnutí, které nechal vrah dopadnout na vražděného, odrazil zpětný úder proti tváři vraha, je to, jako by byla rozmačkána těmito odraženými nárazy, rozbita na kaši, rozdrčena — a tak vypadá taková tvář: jako rozmačkaná směs vraždy a masa a oči jsou v ní jako zlé jizvy“.

Zdržel jsem Vás svým psaním. Ale doufám, že mi to nemáte za zlé. Cítím tak silnou — i když bolestnou — radost a zadostiučinění za našeho drahého mučedníka, že kdybych ji měl na tomto místě plně vyjádřit, četl byste — román.

Jitka Chrištofová

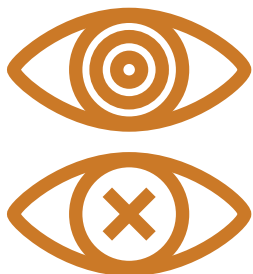
Rudolf Matys, básník a esejista
20. prosince 2012

4 ▶ [...] vůbec jsem se nemohl od čtení té knížky odtrhnout; je to skvěle napsané a čte se to jako ten nejnapínavější román a zároveň jako naprosto precizně a do všemožných věcných, politických i psychologických hloubek zdokumentovaná „literatura faktu“ — vzácná to kombinace! To jsi ale určitě musel slyšet od spousty jiných. Já ovšem to obojí cítím jako teprve „první plán“ celé té záležitosti — nad tím, za tím nebo pod tím zůstává přece ještě sama ona tajemná (přesněji řečeno „vyšší“) událost s tím křížkem! Myslím, že je moc dobře, že ses v téhle souvislosti úplně vyhnul slovu „zázrak“, které je v téhle době samozřejmě zatíženo všemožnými znevažujícími, eventuálně přímo znevěrohodňujícími konotacemi. Ale co naplat, je to tam pro mne neodmyslitelně přítomno — a jestli nějaký osud naprosto beze zbytku a nezpochybnitelně vyhovuje všem nárokům na světectví a představám o něm v jeho ryzí, nejabsolutnější, tedy mučednické podobě, pak je to právě ten Toufarův! (Celé série Božích znamení, Boží navigace v přímém přenosu!) Tvá knížka se dá skutečně považovat i za kompletní dokumentaci k zahájení beatifikačního procesu!

René Kamrla, lékař
8. prosince 2012

5 ▶ Upoutala mě celá kniha, včetně detailů týkajících se samotného číhoštského zázraku. Ale pak jsem si uvědomil ještě něco. Často se chovám dost racionálně a nejsou mně blízcí lidé, kteří za drobnými peripetemi běžného života hned vidí nějaká Boží znamení, pokyny či tresty. Proto jsem byl překvapen, jak intenzivně jsem si naráz uvědomil, že možná existuje i symbolický rozměr číhoštských událostí, na první pohled nepřiliš patrný. Co na tom, že tento symbolický výklad nemohl být zjevný pro současníky, že jej můžeme vnímat teprve my, s odstupem několika desítek let. Třeba je určen právě nám...

Politika umění

Promlouvat ke čtenářům literárního časopisu o tom, jak jsou důležité kultura a umění, je nepochybně zbytečné. Umění jako esence lidské kreativity inspiruje koneckonců vše, z čeho vyrůstá a na čem se rozvíjí naše civilizace. Vývoj přírodních, technických, natož humanitních věd by nebyl možný, kdyby objevitelé v těchto oblastech nezískávali impulzy z uměleckých děl a kdyby kontakt s uměním neovlivňoval a nerozvíjel jejich schopnosti tvořivě myslet. Ba ani obvodní lékař by nedokázal uzdravovat nebo prvoinstanční soudce správně rozhodovat, kdyby přišli o možnost jít divadla, na koncert, na výstavu či do knihkupectví nebo do knihovny.

Stejně tak je zřejmé, že pokud se v těchto kamenných institucích mají setkat s něčím, co se bude týkat jejich současné existence, pokud nechápou umění jen jako nostalgickou vzpomínku na jakési staré časy, musí existovat sféra, kde probíhá cosi jako základní výzkum. Sféra umění dynamického, experimentálního, alternativního, umění, které podniká nečekané výboje, bouří se a boří, a třebas i bloudí a troskotá, ale přese všechno svobodně tvoří.

A nepochybně je zřejmé i to, že má-li stát skutečně pečovat o věci veřejné a starat se o zdravý vývoj společnosti, musí podporovat jak umění kamenné (už jen proto, aby bylo dostupné a lístek na koncert nestál tisíce korun), tak i umění živé, aby mu dodávalo podněty, nápady a osobnosti.

To, co si uvědomuje každý myslící člověk, však zřejmě nechápou ti, kdo se právě o podporu umění a kultury mají starat. Jen tak si lze vysvětlit, že v letošním rozpočtu ministerstva kultury byla částka vyčleněná na podporu živého

umění snížena o více než polovinu. A to, co si každý trochu myslící člověk umí představit, si zřejmě (nebudeme-li věřit tomu, že jde o devastaci záměrnou) titíž lidé na ministerstvu vůbec neuvědomují: jde o faktický kolaps celé sféry živého umění. Přestanou vycházet kulturní časopisy, zaniknou divadelní, hudební či taneční festivaly, akce a projekty, skončí výtvarné aktivity, tvůrčí dílny nebo autorská čtení. Rozpadne se prostředí, kde se za minimální prostředky odehrávají zásadní umělecké aktivity, které inspirují institucionální umění a kde vědecké a společenské elity získávají ony neviditelné tvůrčí impulzy pro svou práci a objevy.

V literárním časopise pracuji už skoro dvacet let a trochu masochisticky si schovávám protestní dopisy, které spolu s dalšími šéfredaktory kulturních časopisů a spolků skoro každé tři roky píšeme tomu či onomu ministrovi kultury, když se rozhodne seškrtnat výdaje na podporu živého umění. Doposud se vždy podařilo dodatečné prostředky najít. Můj opatrný optimismus však mírní fakt, že zatím žádný z ministrů nezašel ve snižování podpory tak daleko, jako je tomu nyní. Navíc výdaje v minulém roce už byly na samé hranici přežití, takže není ani prostor pro kompromis.

Chci ale říci, že si za tuto situaci můžeme do značné míry sami. Radikální krok ministryně Hanákové a jejího náměstka Sankota, stejně jako pokusy všech ostatních ministrů, by totiž nebyly možné, pokud by umělecké prostředí bylo společensky a politicky aktivnější.

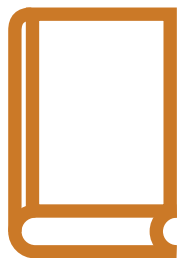
Po listopadu 1989 se umělecká sféra — pravděpodobně v reakci na léta ideologické indoktrinace — profilovala jako výrazně apolitická a své tvůrčí síly směřovala výhradně k hodnotám estetickým. Žila v jakési lartpurlartistické klauzuře a otázek společensko-politických se poněkud štítla. Je proto pochopitelné, že pro politickou optiku vedení ministerstva a vlády zůstávala tato sféra víceméně neviditelná, a zdá se, že ani nyní, kdy se umělecké prostředí vzbouřilo, ještě plně nechápou, co se děje.

Umělecké prostředí by tedy současnou krizí mělo pochopit i jako výzvu k nové orientaci: překonat letitý odpor ke společenskému angažmá a uchopit politické a společenské otázky jako jedno z regulérních témat. Především by však mělo ukázat, že je schopno pojmout i tuto oblast natolik kreativně, že výsledkem nebude jen primitivní agitace. Jinak řečeno nejde o to, aby umění bylo politicky angažované, ale aby se politika stala kreativnější.

Miroslav Balašík je šéfredaktor *Hosta*.

Ležím a přemýšlím o Josephu Ratzingerovi

Četl jsem v novinách, že tento pán, dnes ve funkci papeže, představil ve své nové knize *Ježíš Nazaretský: příběhy dětství* pár objevů, neboli věcí, které jsou novinami asi už jen pro něho. Zjistil, že Ježíš se nenarodil ani 25. prosince, ani v roce nula. Když jsem se o tomto faktu, dávno známém ze serióznější literatury, svého času zmínil kolegovi v práci, ukázkovému „katolíkovu ze zvyku“ — věří, protože jeho rodiče věřili, věří, protože se to patří, víru mu dodali zvenčí, ale ne z nebe —, verbálně mě upálil na hranici neotřesitelné tradice. Měl jsem mlčet, neboť *quod licet Iovi, non licet bovi* — co je dovoleno Bohu a jeho náměstkovi, není dovoleno volovi, aneb: co může tvrdit papež, nesmí dávno před ním tvrdit nějaký vůl, například já. A propos vůl: v betlémské stáji, kde se boží dítě prý narodilo, nebyla zvířata, žádní volí ani oslí, píše papež-objevitel. Nebyli tam, neboť jejich přítomnost nemá oporu v evangeliích, o zvířatech ve stáji tam není ani zmínka. Pokud má tedy podle svatého otce něco oporu v evangeliích, je třeba to chápat tak, že se o tom evangelia jedno-
duše zmiňují, nic víc, žádné důkazy. To, že se Ježíš narodil z panny, je tudíž nepochybné, ale že by měla být ve stáji nějaká zvířata, je mimořádně podezřelé. Takhle papež například zjistil, že anděl zvěstoval Panně Marii radostnou zvěst normální řečí, zkrátka jen mluvil, nezpíval — neboť ani andělský zpěv nemá v evangeliích oporu. Sama existence zvěstujícího anděla však pro vědecky zkoumajícího Josepha R. nepředstavuje žádný problém.

To všechno mi přišlo na mysl, protože na náměstití ve městě na jihu Slovenska, kde žiji, po dobu před-

vánočního jarmarku postavili jako obvykle malý betlém plný podivných figur a figurek. Vůl tam nechyběl. Co se to děje? Bouří se snad věřící proti papeži? Ale kdepak. Jenom se nikdy nevzdají dogmat. Nebyli k tomu svou dogmatickou vrchností vedeni. Papeži se to teď vrací jako bumerang, protože volí a oslí budou dál spokojeně lehávat v betlémských spolu s novorozencem, i kdyby se papež na hlavu postavil. Ale já mu držím palce, jen ať nerezignuje a bádá dál. Možná se ještě leccos dozví. Trpělivě čekám, se stoickým klidem, už mě nedráždí ani červená šňůrka na zápěstích jinak normálních mladých žen i mužů, šňůrka, která prý chrání před uřknutím: ne před rakovinou nebo propuštěním z práce, povodněmi nebo tornádem — což by bylo rovněž překvapivé —, ale před uřknutím. Tenká červená šňůrka. S něčím takovým ani papež nic nenadělá. Nedráždí mě už ani to, že kolega venkovan denně vzdává úctu budově kapličky, kolem níž chodí do práce, poslušně smeká kšiltovku před obydlím sádrové či mramorové sošky legendární panny. Úctu ke stavbě, zdivu, plechem obité střeše, dřevěné věžičce nad ní a soše uvnitř nevykořenila ani ateistická totalita.

Ve čtvrtek 21. prosince mi ten člověk řekl: „Nuže, v pátek je konec světa, potom sobota a neděle, a v pondělí už tu máme Vánoce.“ Konec světa chápal jako běžnou položku v kalendáři, kterou je třeba nějak přečkat, a po ní stoprocentně následuje víkend a vytoužený svátek. Takový je řád světa a je vyloučeno, aby se ten řád změnil. Neboť o možnosti, že Vánoce tentokrát nebudou, se v kostele nezmiňovali.

Ležím a přemýšlím, jak těžké je být Josephem Ratzingerem a v jednadvacátém století zveřejňovat výsledky svých bizarních bádání, když zakořeněným přesvědčením a setrvačností většiny lidí stejně nic nepohne. Současně mě ale také napadá, že být papežem musí být právě z těchto důvodů i v tomto století vlastně docela jednoduché.

Balla (nar. 1967) je slovenský prozaik. Jeho poslední kniha *V mene otca* (2011) získala literární cenu Anasoft Litera 2012. V češtině vyšel v roce 2008 výběr z jeho tvorby pod názvem *Naživu*.

Ubohé ženy a pavoukovy mouchy

Loni na začátku prosince se v sobotní příloze *Orientace Lidových novin* objevil esej Jiřího Peňáse s názvem „Pavoučí ženy a ubohá tlustá moucha“. Kdo jsou pavoučí ženy, o tom text nenechává pochybovat: současné české spisovatelky, které text soukají a spřádají jako nekonečné vlákno. Kontroverzní esej vyvolal řadu reakcí, vesměs negativních, nikdo se však nezeptal, kdo je ona ubohá tlustá moucha. Přímo Jiří Peňás? Čtenář? Na tuto záhadu se ani nám odpověď najít nepodařilo, téma Peňásova

eseje jsme ovšem znova pozdvihli a přinášíme dva na sobě nezávislé redakční příspěvky do rozvířené diskuse. Eva Klíčová v textu „K případu literární arachnofobie“ prozkoumává Peňásův apriorní předpoklad, že existuje genderově odlišné psaní a čtení. Miroslav Balaštík svůj esej nazval „Tisící a druhá noc Šahrazády“ a místo genderového nabízí generační a genetické vysvětlení toho, jak se česká literatura v posledních letech proměňuje.

K případu literární arachnofobie

Existuje genderově odlišné čtení a psaní?

Eva Klíčová

Před nedávnem napsal Jiří Peňás esej „Pavoučí ženy a ubohá tlustá moucha“ (*Lidové noviny*, 1. 12. 2012), v němž se fyzicky odpudivou metaforou pavoučice soukající nekonečné vlákno pochybného literárního textu opovrživě vymezuje vůči současným spisovatelkám. Ty totiž v poslední zhruba dekádě kolonizují biotop převážně mužské literatury. Arachnofob Peňás proti sobě poštvá nejen mocnou družinu píšících samiček pavoukovic, ale pavučinou odmítavých reakcí jej opředli i mnozí muži, nejednou též lidé stojící mimo obě „zájmové skupiny“ — autory a kritiky. Původní výkřik se nyní zdá být v argumentačním kokonu zakonzervován nebo dokonce zcela zadušen příkrým odmítnutím. Jestliže byl někdo k nebohému Peňásovi chápavý, tak Josef Chuchma, který v diskusní reakci „Autorky vytáhly nože aneb Krutá poprava kritikova“ (*Lidové noviny*, 15. 12. 2012) zmínil mimo jiné následující: „Ale je nutné naslouchat přírodním vědcům, vnímat jejich poznatky. A jejich ‚cynický‘ znějící argumentaci o ‚sobeckosti‘ genů je nutné konfrontovat s genderovými modely. Vystavovat modely zrozené humanitními vědami mezioborové nepohodě. [...] Myslím, že tady existuje jakási ‚politická‘ korektnost či lhostejnost, která raději, vlastně z pohodlnosti, přejde podstatné rozdíly ve vnímání nebo si prostě nechce přiznat limity svého vlastního náhledu.“ Přestože Peňásův vágně a zároveň útočně napsaný text bylo snadné smést

ze stolu, Josef Chuchma s ním v rovině jakéhosi pocitu souhlasí. A domnívám se, že není sám. Jenže co s tím? Zatímco k literatuře přistupujeme jako k asexuálnímu světu idejí a konceptů, v mimoliterárních zbytcích našich životů se mužské a ženské vyjevuje přece jen rozlišitelně, ač nikoliv nepřekročitelně. Jen spisovatelský gender je tak trochu tabu.

Vymezená území

Přesto existují i literární území, kde jsou hranice mezi mužským a ženským psaním zřetelné. Tím je sféra triviální literatury, odkud koneckonců máme také pojmy jako „červená knihovna“, „čtení pro ženy“ či dokonce „romány pro služky“, přičemž žánry cílené výhradně na ženy mají i vyšší autorský podíl žen. Čistě mužský protipól této literatury asi neexistuje. Muži na úrovni těchto čtenářek spíše nečtou vůbec, leda snad sportovní rubriky denního tisku. Částečně rozdělené světy představuje i literatura pro dospívající — na jedné straně máme dívčí romány a na druhé dobrodružnou chlapeckou literaturu. Sem by patřily knihy Eduarda Štorcha, ale i starší, avšak setrvalé oblíbené knihy Karla Maye, *Robinson Crusoe* Daniela Defoa, *Ostrov pokladů* Roberta L. Stevensona, romány Julese Verna). Asi každé bystré děvče nějaké ty *Hochy od Bobří řeky* přečetlo a nemalá řádka z nich si tento žánr oblíbila. Ale existuje alespoň jeden chlapec,

jenž by v mládí hltal Stanislava Rudolfa? Dobrodružná literatura je sice výjimečně úspěšný typ četby pro chlapce, zároveň však představuje patriarchální společenské dědictví minulých století. Když dnes nahlédneme do žebříčku nejčtenějších knih pro děti a mládež, nelze jednoznačně říci, že by se nějak cíleně kalkulovalo se čtenářem či čtenářkou, navzdory úspěchu Joanne K. Rowlingové mezi autory převažují muži — Pavel Šrut, J. R. R. Tolkien, Jeff Kinney. Naopak zašátráme-li mezi dívčími romány (mezi bestsellery se ovšem neobjevují), na hřbetech se to hemží příponou -ová. Oblast preference různých témat se pravděpodobně odráží i ve výběru z poličky literatury faktu u dospělých. Na mužském nočním stolku se tak pomyslně kupí knihy se sportovní tematikou, válečná literatura včetně portrétů oblíbených vojvodů a masových vrahů. Na druhé hromádce lze odhadem hledat životopisnou literaturu a všemožné zpovědi figur ze světa divadla, filmu a televize. Řada knih však bude zřejmě na obou stranách a troufám si říci, že čím bude text hodnotnější, přesahující konzumentskou potřebu ztotožnění, tím spíše se bude stírat čtenářská genderová preference. Univerzální žánr pak zřejmě představuje detektivka, kde i na straně autorů nalezneme několik klasiček. Z tohoto povrchního pozorování v žánrové literatuře by se mohlo zdát, že ženy jsou jako autorky úspěšné především tam, kde píší samy pro sebe, přesněji pro ostatní ženy.

Progresivní sexy spisovatel

Vysoká literatura ale není žánr. Těžko lze kalkulovat s tím, že by například Ignát Herrmann, Julius Zeyer či Franz Kafka měli genderově definovanou cílovou skupinu čtenářů. Podobně například Teréza Nováková, jejíž romány se soustřeďují na dobové společenské otázky a jejich hlavní hrdinové jsou muži. Jak je tomu ale například u české ikony někdejší maturitní otázky, „ženy-spisovatelky“ Boženy Němcové? Její tvorba je femininím světem tematicky zasažena daleko více. A dokázal by proto někdo zpochybňovat její autorské kvality? Přesto bych řekla, že zmínění klasikové byli čtení bez ohledu na pohlaví čtenářů, rozhodující bylo spíše vzdělání, ke kterému měli snazší přístup muži a znalost li-

teratury své doby ostatně patřila k výbavě gentlemana i vlastence. Dvacáté století jako by bylo v českých zemích na výbojně ženy-autorky skromnější. Před druhou světovou válkou dominuje poezie, avantgarda a muži. V šedesátých letech literaturu velmi výrazně prostupují celospolečenská a politická témata. V centru literárního dění stojí muž-spisovatel, udatný odhalovač nepřijemných pravd a tvůrce nonkonformních experimentů. Vyskytne-li se v tomto prostředí Věra Linhartová, jedná se spíše o přírodní úkaz, rozšafné dílo náhody potvrzující pravidlo. V těch dobách měla literatura spo-

lečenskou váhu a prestiž. Spisovatel disponoval mocí slov, mohl být myslitelem své doby, a tudíž (režimu) nebezpečný. To vše vytvářelo nepochybný autorský sexappeal, druhou stranu toho, o čem píše i Jiří Peňás, když autorkám upírá, že by svým dílem mohly zvýšit svou sexuální atraktivitu. Přišla ovšem normalizace, která pozici výbojného autora značně zproblematizovala. Zajímavé je, že oficiální literatura bažící po vysokých nákladech vytvořila prostor pro řadu autorek reprezentujících konzumní typ četby — ať už

třeba Zdeny Frýbovou, Valju Stýblovou a nakonec i Ludmilu Vaňkovou. Lze předpokládat, že mezi čtenáři opět převažovaly ženy, tematicky by tomu tato tvorba nasvědčovala. Porevoluční literární exploze devadesátých let jako by dnes ztratila dech a zaměstnala se především bojem o čtenáře. Ideál literárního dobytce a inspirátora společenských nálad tiše vyklízel pole. Přišla doba, kdy si Milan Kozelka může provokovat, jak chce, aniž by někdo z dotčených hnul brvou a barda ztrestal. Svoboda slova literárním revolucionářům zrovna nepřeje. Svoboda slova kastruje slova, jazyk; archetypální duel spisovatelů s mocí a společností je problematický. Současní autoři, na rozdíl od zlaté éry české prózy šedesátých let, nesuplují svobodná média.

Ale zpátky k ženám. Jiří Peňás i Josef Chuchma se ve své argumentaci opírají o sociobiologickou perspektivu. Psaní románu je nepochybně činností vědomou a svobodnou, ale také podléhající sebekontrolě a (sebe)stylizaci. To by mohlo přirozeně vzdorovat pokusům pohlížet na literární text jako na výsledek strategií, jež mají za cíl rozmnožování. Na druhou stranu mnohé biologické

● **Způsobí femininní invaze konec vysoké literatury? Zůstanou autorky jako pyšná Arachné po svém troufalém bažení po mužském světě literatury (bájná soutěž s Athénou) zaklety v ony soukající pavoučice? Asi nikoliv. Přesto současné próze aktuální výbojná témata chybějí. 6**

ké konstanty formují lidskou zkušenost i v obecnějším smyslu. Ženská rodičovská koncepce je přirozeně jiná než mužská. Pro její energetickou a časovou náročnost se Peňás nemůže ženám divit, že by psaly jen proto, aby se (teoreticky) udržely v permanenci sexuální atraktivity a chtěly se množit ještě na samém prahu smrti (jak to někdy pozorujeme u mužů). Lze-li ženské psaní vysvětlit nějak biologicky, tak třeba tak, že ženské sobecké geny operují ve větší míře se sociálním kapitálem založeným na komunikaci. Tedy píší a vzájemně se čtou, což může znamenat i menší odstup od textu či Peňásem zmíněnou absenci ironie a humoru. Jejich větší ochota komunikovat s cílem spíše smírného závěru než provokativního výpadu a silnější osobní vycítění se však může hodit i ve vysoké literatuře — pěkný příklad nabízejí autorky v tématu česko-německého smířování, kdy nikoliv bezvýznamně revidují zideologizovaný pohled na dějiny (Radka Denemarková, Kateřina Tučková, Jakuba Katalpa a jejich pohled na druhou světovou válku).

Žena, zkáza vysoké literatury

Způsobí femininní invaze konec vysoké literatury? Zůstanou autorky jako pyšná Arachné po svém troufalém bažení po mužském světě literatury (bájná soutěž s Athénou) zaklety v ony soukající pavoučice? Asi nikoliv. Přesto současné próze aktuální výbojná témata chybějí. Pro srovnání se stačí podívat na žebříček nejprodávanější literatury faktu, kde se často objevují analýzy současného světa: *Ekonomie dobra a zla* Tomáše Sedláčka, *Černá labuť* Nassima Nicholase Taleba, *Rozkládání státu* Vladimíry Dvořákové. Patřily by sem i knihy Václava Cílka či Jaroslava Kmenty. Těchto témat a přesahů se fikční literatura vzdala. Tam, kde se o ně autoři (muži) pokoušejí — Viewegh či Urban —, setrvávají na povrchu a recyklují publicistiku. Celá situace české prózy tvoří jakoby začarovaný kruh, čtenářstvo jako by po letech postmoderních škodolibostí autorů pocívalo jistou nedůvěru k fabulaci. Literatura dnes tvoří prostředí, které zároveň žije v jistém ústraní (možná proto máme nejen více autorek a čtenářek, ale i více kritiček než kdy dříve), které daleko spíše definuje čtenář než kritik. Přesněji řečeno čtenářka, žena se středním a vysokoškolským vzděláním v produktivním věku. Ženy totiž čtou i autory-muže, aniž by snad poté trpěly nějakou generační či genderovou úzkostí. Zdá se, že čtenářky vstupují do mužského literárního světa ochotněji než muži do toho ženského (viz příklady s čistě ženskou literaturou). Analogicky tomu, jak si ženy ve dvacátém století osvojily nošení kalhot, ač mužům se do sukni stále nechce.

Domnívám se, že Peňásův esej neměl být o ženách, ale o komplexu podmínek, za nichž dnes literatura vzniká a které umožňují mimo jiné stávat se ženám čtenými, tj. úspěšnými autorkami. Tomuto tvrzení nahrává i fakt, že Peňás charakterizuje rysy ženského psaní velmi obtížně a většinou není těžké najít autora, který by onu literární ženskost nenaplnoval (svou citlivou smířlivostí je to například Jiří Hájíček; autorů, kteří beletrizují své osobní vztahy a rodinná témata, je spousta, naopak Peňásův příklad s Bohumilem Hrabalem jako představitelem chlapáckého psaní je spíše úsměvný). Mohlo by se také zdát, že muži-autoři zajdou na úbytě s muži-čtenáři. Nakonec ale ani ty čtenářky nejsou, co bývaly — žádné slůžky snící svůj sen o zázračném příběhu lásky, která je povznese do vyšší socioekonomické třídy; mentálně archaické zlatokopky dnes mají jiné manuály. Přesto specifikum ženské literatury, velmi obtížně pojmenovatelné, mění obraz vysoké literatury. Ten prozrazuje nižší výbojnost a schopnost provokace — obsahové i formální. To znamená jistý ústup od čistě fikčních konstrukcí, složitých narativních modelů, přebujelých metatextuality nebo postmoderně psychedelické metaforičnosti. Mění se literatura i její funkce, podobně jako se mění role žen a mužů ve společnosti — propast mezi životní zkušeností muže a ženy je za posledních sto let z velké části zasypána. Přesto z lidské zkušenosti (a literatury) asi nikdy nevymizí něco jako biologický osud. Pro některé kritiky může být akceptace femininní perspektivy v literatuře problematická, ale apriorní odsudek na základě pohlaví zřejmě nebude zrovna tím pravým kritickým nástrojem. Nejspíš nastal nejvyšší čas přechíst si nějaký pořádný testosteronový román. Teď už jen aby ho někdo napsal, v nejhorším budeme muset sáhnout po nějakém klasikovi.

Autorka je redaktorka Hosta.

Tisící a druhá noc Šahrazády

Generační a genetická proměna české literatury

Miroslav Balašík

Česká literatura už dlouho nezažila tolik emocí, kolik jich vyvolal svým článkem „Pavoučí ženy a ubohá tlustá moucha“ (*Lidové noviny*, 1. 12. 2012) Jiří Peňás. Poměrně nešikovně zde použil genderové stereotypy o ženské citovosti a mužské racionalitě, aby popsal fakt, že v české literatuře posledních let se objevila řada nových autorek a že ho jejich psaní nebaví a nerozumí mu. Ženské psaní je „iracionální, intuitivní, instinktivní“, což lze podle něj vyčíst z toho, jak autorky „nakládají s jazykem, se svými postavami, s logikou příběhu a smyslem slov, jež mohou znamenat cokoli“. Cit je pro Peňáse majákem, který vede autorkám ruku a je současně důvodem, proč vůbec píše. Pro mužské psaní naopak platí pragmatické důvody: muži píší kvůli prestiži, aby vydělali peníze, získali sexuální výhody, případně proto, že potřebují něco vyjádřit, chtějí někoho zaujmout, pobavit či naštvat. Jenže: „Pustit se dnes do psaní je ekonomicky, ale i prestižně pro muže velmi nejistou strategií, mocensky pak přestala literatura hrát roli úplně.“ To podle Peňáse sice znamená, že je svobodnější a nezávislejší a může si dovolit prakticky cokoli („Může se věnovat jen sama sobě“), ale za tu cenu, že nikoho nezajímá. A na tuto vyklizenou plochu, která už není „vykolikovaná tradičními pojmy, nároky, pravidly, kterou nelze měřit žádnými kdysi zavedenými kulturními pojmy, proudy, styly“, vstupují ženy-autorky, jež berou skutečnost jednoduše jako fakt a nezajímá je, „proč se věci staly tak, jak se staly, a co z toho plyne“, neboť „kauzalitu u nich nahrazuje mystériem a magické vcítění se“.

Tuto obecnou tezi se pak Peňás pokouší aplikovat na knihy současných autorek. Hned první příklad však jeho

genderová východiska vyvrací. Jak sám tvrdí, „klasičky stavěné romány Kateřiny Tučkové“ jsou případem, kdy „svědomitá a svých povinností dbalá studentka, literární premiantka splní svůj úkol“. Tímto úkolem ale podle něj není vyjádřit své iracionální citění a puzení, ale zcela mužsky a pragmaticky „zpracovat na vysoké úrovni závažnou látku, která má potenciál zasáhnout čtenářskou zvědavost a splnit její očekávání“. Podobně i u ostatních zmiňovaných autorek (snad s výjimkou Petry Hůlové či Natálie Kocábové) bychom ten maják citu, kterým se řídí, hledali jen těžko.

Samy autorky se pak vyjádřily na stránkách *Lidovek* i *Respektu* a prázdnotu Peňásovy teze dokázaly i tím, že reagovaly nikoliv emotivně, nýbrž racionálně a ironicky. Jak napsala Jana Šrámková: „Po přečtení celého textu snad ani nelze být ublížený, leda se divit. U autora s tak pronikavým okem překvapuje nadobyčejná vágnost eseje, věty po sobě kloužou a neříkají nic (Jiří, pojďte cítit s námi!), míra zobecnění leží za hranicí možnosti cokoli sdělit, tedy s tím nakonec i polemizovat.“

Jiří Peňás si zkrátka naběhl a vyvrátit jeho tezi o literatuře založené na těch nejprimitivnějších rodových stereotypech je pak stejně jednoduché jako ji vyslovit. Přesněji řečeno: bylo by, kdyby Jiří Peňás neměl v jistém smyslu pravdu. Přečíst ji ostatně dokázal i Josef Chuchma, který článek charakterizoval „jako osobní povzdech zkušeného čtenáře, jako svého druhu loučení se světem, který přestává být jeho“.

Abychom se k tomuto „pocitu“ loučení se starým světem dokázali přiblížit, je ovšem třeba odhlédnout od genderových konotací a vnímat „ženské psaní“ jako sice ne-

příliš vhodnou, ale přece jen obecnější metaforu změny, kterou literatura a její vnímání prochází. Nehledejme tedy rodové stereotypy v textech konkrétních autorek a autorů a už vůbec ne v motivacích, které je k psaní vedou. V prvním případě zjistíme, že současná ženská a mužská próza nejsou textově natolik odlišné, aby takové dělení mělo smysl, a v případě „důvodů“ k psaní se už ocitáme na poli čiré spekulace. Otočme proto perspektivu a zkoumejme samo toto „nedorozumění“, které Peňás pociťuje ve vztahu k současné literatuře, jeho podstatu a příčiny. Ptejme se, co znamená, že literatura není „vykolikovaná tradičními pojmy, nároky, pravidly a nelze ji měřit žádnými kdysi zavedenými kulturními pojmy, proudy, styly“. Místo optiky genderové se nám otevře perspektiva generační nebo dokonce genetická — v tom smyslu, že jsme svědky proměny vnímání literatury a očekávání, která jsou s ní spojená.

Proměna generační

Hovoříme-li o dnešní prozaické generaci, máme tím na mysli především autory, kteří do literatury vstupují koncem devadesátých let dvacátého století a v průběhu prvního desetiletí století nového. První vlnu bychom mohli umístit symbolicky do roku 1998, kdy vycházejí prvotiny Jiřího Hájíčka (1967) *Snídaně na refýži*, Miloše Urbana (1967) *Poslední tečka za rukopisy*, první zralé knihy Jana Balábána (1961) *Prázdniny a Boží lano* a Pavla Brycze (1968) *Jsem město*; o pár let dříve publikují své knihy také Václav Kahuda (1965) nebo Roman Ludva (1966). Po roce 2002 se k nim přidávají o pár let mladší Hana Andronikova (1967), Petra Hůlová (1979), Jaroslav Rudiš (1972), Magdaléna Platzová (1972), Radka Denemarková (1968), Kateřina Tučková (1980), Jakuba Katalpa (1979), Markéta Pilátová (1973), Petra Soukupová (1982) a posléze další autoři a autorky.

To, v čem je tato generace jiná než předchozí a proč nás opravňuje mluvit o ní jako o určitém celku, spočívá na první pohled pouze v tom, že je velmi nesourodá a že toho o ní mnoho nevíme. Autoři ani autorky totiž necítí potřebu sami sebe nějak definovat. A to nikoliv ve smyslu nějaké skupinové identity, ale s výjimkou Jana Balábána a Radky Denemarkové zkrátka necítí nutnost mluvit o literatuře ani o svém vlastním psaní: nemají potřebu reflektovat svou tvorbu, definovat literární rodokmen, tradici, na niž navazují a vůči které se naopak vymezují. Ba co více, někteří se snad ani necítí být spisovateli.

Předchozí generace, která vstupovala do literatury na konci osmdesátých a na počátku devadesátých let, je v tomto směru odlišná. Jiří Kratochvíl, Michal Ajvaz, Daniela Hodrová, Sylvie Richterová, Libuše Moniková, ti

všichni — stejně jako generace před nimi — vstupovali do literatury s potřebou sebereflexe, potažmo reflexe literatury jako takové. Spisovatelství pro ně bylo profesí a literatura institucí. Psát znamenalo zapojit se do určité tradice, budovat kontinuitu, a to nejen ve vztahu k literatuře samé, ale i vůči tomu, co reprezentovala ve společnosti. Toto vědomí proniká do „genetiky“ jejich děl a dává čtenáři také určitý klíč k tomu, jak textům rozumět. Kratochvílovská generace si konkrétně kladla otázku, jak je dnes ještě možné autenticky vyprávět příběh a jaká je role vypravěče v něm. Většina textů této generace je charakteristická tím, že vyprávění rozbíjí konzistentnost příběhu tak, aby mohlo zrcadlit samo sebe i svého tvůrce. Takový koncept literatury však klade velké nároky na čtenáře a na jeho literární zkušenost. Nedostával totiž oporu v podobě lineárně vyprávěného děje, ale smysl textů vyvstával až v konfrontaci s předchozí literární tradicí a filozofickými tezemi postmoderny. Riziko tohoto literárně dostředivého konceptu pak spočívalo jednak v omezené čtenářské atraktivitě, jednak v uvíznutí ve schematismu a variování, kdy místo tvůrce promlouvá spíše manýra (což je případ posledních knih Jiřího Kratochvíla).

Nová generace nastupující na přelomu tisíciletí je jiná. Vrací se k vyprávění, které samo sebe problematizovat nechce. Snaží se domluvit se čtenářem skrze jednoduše, lineárně vyprávěný příběh a vypravěče většinou nechává rozplynout za textem. Jak bylo řečeno, nemá potřebu definovat své místo v literatuře a spíše než spisovateli v onom institucionálním slova smyslu se cítí být jen vypravěči příběhů. Můžeme v tom vidět pokoru, ale také intelektuální rezignaci; vůli domluvit se se čtenářem, ale také přizpůsobení se většinovému vkusu.

Faktem nicméně je, že tato generace získává zpět čtenáře, o které předchozí generace svým vypjatým estetismem přišla, současně však přestává být srozumitelná z hlediska literární tradice a „institucionální“ literárnosti.

Tato odlišnost však může být symptomem proměny hlubší. Jiří Peňás dokonce tvrdí, že se tyto knihy „vůbec nedají číst v běžném slova smyslu“. Jinak řečeno, že ani nejde o jejich kvalitu, ale o to, že z nich nedokáže vyčíst určitý „postoj ke světu“ („o žádné z těchto žen bych neřekl, že je hloupá nebo že má nemožné názory... Nečitelnost tohoto druhu je přímou součástí jejich vyjádření“).

Tím se však otevírá problém genetický — problém nedorozumění, které není dáno textově, ale spíše souvisí s tím, co od literatury očekáváme, s tím, jak se v průběhu posledních let proměnily její funkce i společenský status.

Proměna genetická

Podobnými slovy jako Jiří Peňás tuto situaci, v níž se literatura ocitla po pádu komunismu, popisoval Jiří Kratochvil už v roce 1992. Podle něj „dosud nikdy nebyla česká literatura tak svobodná jako dnes“. Poprvé ve své historii „je zproštěná všech společenských úvazků a národního očekávání“, „opovrhne všemi ideologiemi, posláním a službami národu či komu“. Zásadní odlišnost však spočívá v tom, že zatímco Kratochvil vnímá fakt, že literatura „zůstala už jen sama sebou (a s hrstkou těch nejvěrnějších čtenářů) v autistické a solipsistické izolaci“, jako výhodu a možnost zabývat se sama sebou, o dvacet let později právě tohle budí u Jiřího Peňáse nedůvěru a pocit nedorozumění. Jako by se spolu s oněmi úkoly a úvazky, které dříve plnila, vytratilo i cosi z její podstaty.

Napadá mne v této souvislosti příběh Šahrazády: aby pomohla svému otci, dobrovolně se provdala za krále Šahrijára, který nechával každou svou ženu, poté co s ní strávil noc, popravit. Chytrá Šahrazád však králi začala vyprávět příběhy, které nikdy nekončily se svítáním, a protože král byl zvědav na pokračování, nechával ji naživu. Po dobu tisíce a jedné noci tak Šahrazád králi vyprávěla, a když skončila, Šahrijár jí za její moudrost, věrnost a lásku dal milost.

Zdá se, že literatura se dnes ocitá v pozici omilostněné Šahrazády, která prožívá svou tisící a druhou noc. Už jí nehrozí smrt, král už dost možná ani neposlouchá, ale ona ze zvyku, a protože to umí, stále vypráví. Její příběhy jsou dokonce umnějši než dříve. Za ty stovky nocí se naučila promýšlet dějové zápletky, dramaturgii a načasování příběhů a také způsob vyprávění, rafinované návraty a provokující výboje. Jenže něco podstatného se přesto změnilo. Až dosud podřizovala Šahrazád vyprávění jasnému účelu: vzbuzovat a udržovat královu pozornost a zvědavost, protože právě na této schopnosti závisel její život. A tuto existenciální situaci nepochybně vnímal i Šahrijár. Jakkoliv byl stržen Šahrazádiným vyprávěním, i on si uvědomoval, že jeho uhranutí není dáno jen příběhy jako takovými a způsobem, jak jsou vyprávěny, ale osudovým rozměrem kontextu, v němž se odehrává. Přízrak smrti vznášející se nad vypravěčkou i jejím posluchačem zintenzivňoval vnímání a propůjčoval slovům existenciální rozměr. Vše vyřešené i slyšené mělo hodnotu života.

Co se však stane s vyprávěním, jestliže o tento kontext přijde, jestliže se nad ním přestane vznášet klat-

ba údělu a účelu a ono se stane svobodným? Řekl bych, že něco podobného, co zakouší Jiří Peňás nad knihami dnešních autorů: stává se existenciálně nesrozumitelné.

Vytratil se kontext úkolů, funkcí a hodnot, který literaturu obklopoval, který vytvářel předivo vztahů mezi ní, člověkem a světem a jehož prostřednictvím byl čtenář schopen a ochoten hledat a nalézat i to, co zůstává skryto „mezi řádky“. Jinak řečeno, čtenář si nedokáže ztotožnit literární svět s něčím podstatným ve svém životě. A text pozbyl sílu to podstatné v našich životech odhalovat a vyvolávat. Existenciální kotvy, kterými se literatura přimykala k lidskému bytí, k životním hodnotám člověka, kloužou po betonovém dně, kde není oč se zachytit. Autory i čtenáře vyprávění stále baví a ve vzácných chvílích vyvolá i vzpomínku na to, jak to vypadalo kdysi, ale pomalu se stává vyprázdňeným rituálem a začíná se vtírat otázka: Proč vyprávět a proč poslouchat?

Potřeba nadosobních hodnot

Šahrazádin příběh je však symbolický i v dalším aspektu. Je totiž příběhem emancipace lidského „já“. Šahrazád se přes veškeré riziko dobrovolně pokusila zvrátit Šahrijárov zákon, který dívkám předurčoval smrt. Pokusila se o to, neboť věřila v sebe samu, ve své schopnosti to dokázat, a sílu přitom čerpala z vědomí, že jednotlivý lidský život má vyšší hodnotu než zákon.

Na tomto místě je ale třeba přestat mluvit o literatuře a zúžit naše úvahy na román. Právě jeho se totiž zmíněná situace dotýká. Mýty, z nichž povstal, jsou založeny na vědomí, že člověk je součástí

světa ovládaného nadosobním řádem, zákony a pravidly, které představují vyšší hodnotu, než je život jednotlivce. Román se objevuje v okamžiku, kdy moderní doba objeví subjektivitu. Člověk přichází o univerzalitu a musí se začít orientovat podle nových souřadnic, které se protínají nikoliv „nad“, ale v jeho „já“. Znamená to ustavení vztahu mezi subjektem (já) a objektem (svět), jak píše Jiří Trávniček v knize *Příběh je mrtev?*. A spolu s tím zrod románu jako způsobu reprezentace tohoto vztahu. Ba co více, individuální „já“ se stává mírou všech věcí a román strážcem této jeho nové identity. Tím ale problematizuje jakékoliv jiné hodnoty, které si činí nárok na definitivní platnost a univerzalitu, neboť je konfrontuje s jedinečnými příběhy. Jeho vývoj podle Trávnička postupuje od objevení (osmnácté století) přes rozšíření

9 Vytratil se kontext úkolů, funkcí a hodnot, který literaturu obklopoval, který vytvářel předivo vztahů mezi ní, člověkem a světem. 6

(realismus) a zproblematizování (moderna) k popření (postmoderna) „práva subjektu na svébytné uspořádání svého světa jakožto světa jeho nejvlastnějších zkušeností, zážitků, pocitů a reflexí“. Vztah „já“ — „svět“ se pak postupně mění ve vztah „já“ — „já“ a následně „já — text“.

Román je však od počátku subverzivní i vůči sobě samému. S tím, jak následuje proměny vztahu mezi „já“ a „ne-já“, prochází neustálou obměnou i jeho tvar. Jako by si byl vědom, že vypovídá-li něco o tomto vztahu, stává se současně jeho spoluvůrcem. Proto také, přestože jde už přinejmenším po dvě století o nejvýznamnější literární žánr, stále se vzpírá jednoznačné definici.

Aby však bylo zřejmé: hovoříme-li o subverzivitě vůči univerzálním hodnotám i sobě samému, je tím míněn takový přístup, který přináší poznání. Neboť právě poznání, jak o tom hovoří Milan Kundera v eseji *Zneuznávané dědictví Cervantesovo*, je jedinou morálkou románu. A „román, který neobjeví nějakou dosud neznámou píď existence, je nemorální“.

Pokud ale postmoderna skutečně popřela „právo subjektu na uspořádání svého světa“, odhalila iluzivnost svébytnosti „já“ a ukázala, že je pouze průmětnou znaků a diskurzů, neznamená to současně i rozpad vztahu, na němž je román od počátku založen? Není zjištění, že „já“ je ve své podstatě „ne-já“, také zrelativizováním druhého pólu tohoto vztahu? Jinak řečeno, existuje pak ještě vůbec nějaký vztah, který by „já“ mohlo navázat? Existuje hodnota, která si nárokuje univerzalitu a která nebyla dosud vystavena rozkladnému působení poznávajícího „já“? A je vůbec co poznávat? Nebo z druhé strany: představuje „já“ stále ještě nejvyšší hodnotu? Nezrelativizoval se svět natolik, že cítíme spíše potřebu nadosobních hodnot, které jej budou držet pohromadě a utvářet kontext, v němž se můžeme domluvit?

Domnívám se, že tomu tak je. A nasvědčuje tomu vzrůstající čtenářská obliba i společenská prestiž jiných literárních žánrů: detektivní literatury a literatury non-fiction. Oba tyto žánry mají oproti románu tu výhodu, že mají svá víceméně jasně definovaná pravidla a zákonitosti, a jsou tudíž čtenářsky srozumitelnější. A současně oba bezprostředně odkazují k obecnějším hodnotám etickým, vzdělávacím, společenským, a mohou se tudíž opírat o určitý společný kontext. V poslední době je u nich také dynamický vývoj tvarový, inspirovaný mnohdy právě románovými postupy. V případě literatury non-fiction už nezáleží pouze na tom, „co“ se říká, ale rovněž „jak“ se vypráví a jaká je role vypravěče. A dnešní detektivní literatura nereplikuje pouze schéma pátrací kombinatoriky jako u klasiků tohoto žánru, ale při zřetelném rozlišení

dobra a zla se zabývá i sociálními a politickými problémy soudobého světa.

A můžeme spekulovat i o jiných žánrech, o oblíbené fantasy literatury, která představuje potřebu úniku do světa mýtu, do útěšného světa jasně definovaných hodnot, zákonů a hierarchie a především nadosobního řádu, které ho je „já“ pouhou součástí.

Jako by se v tomto důrazu na stabilní, univerzálně platné hodnoty projevovala únava z linearitity času, ze které román povstal a která je hnacím motorem poznání. Jako by románové poznání narazilo na mez, kde se subverzivita stává destrukcí a kde již není možné se domluvit. V takových chvílích estetika ustupuje etice, což je příznakem společnosti, která volá po novém sebedefinování. Možná i to je důvod, proč nejčtenější český spisovatel riskuje ztrátu čtenářů a píše politické pamflety nebo proč jistá část mladých básníků vnímá poezii jako ideové a ideologické kolbiště. I v tom je patrná vůle po jasném rozlišení dobra a zla, hledání společného hodnotového kontextu.

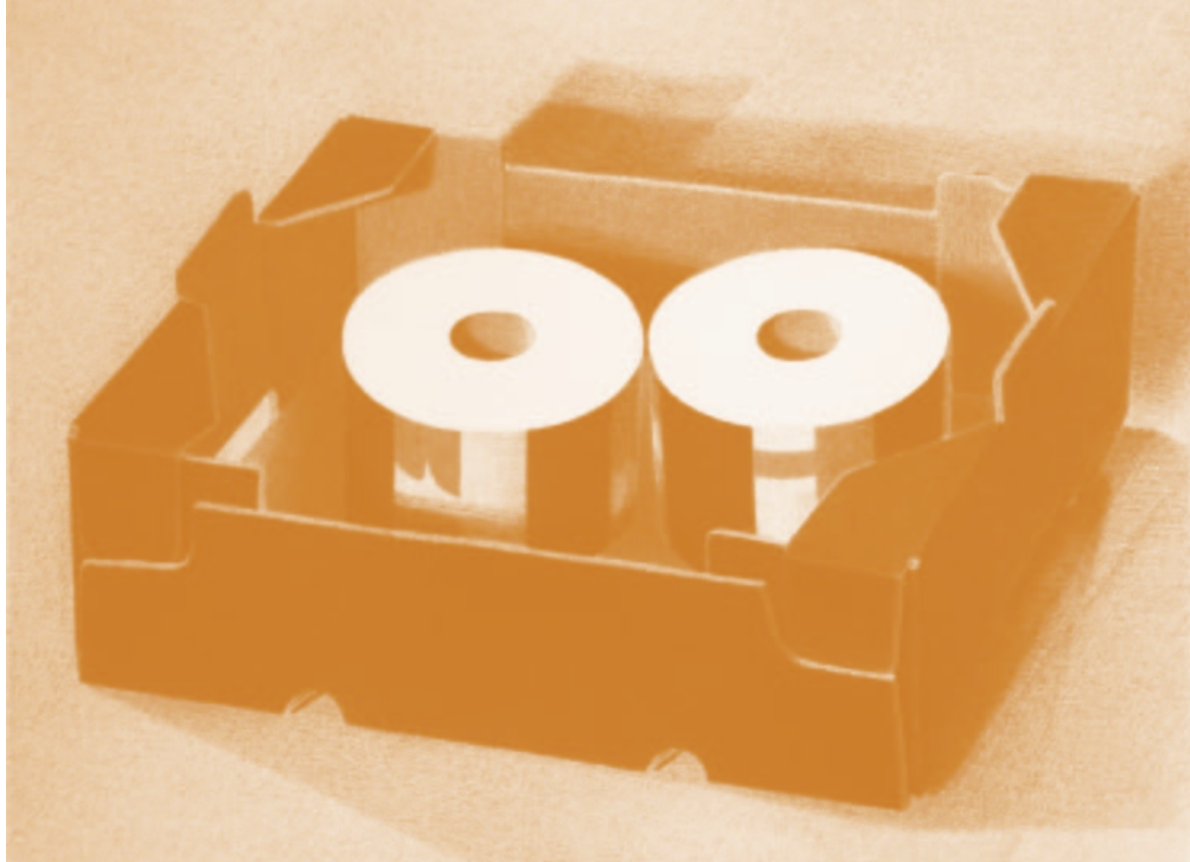
Pokus o domluvu

Vrátíme-li se na začátek, můžeme Peňásovo rozdělení literatury na ženskou a mužskou (nebo citovou a racionální) vnímat jako pokus o nastavení takového úhlu pohledu, v němž bude současná románová produkce ne-li existenciálně ukotvená, tedy alespoň nějak pochopitelná. Román totiž nemůže spoléhat na apriorně daný kontext, ale musí si jej neustále znovu utvářet. Ustavování kontextu je pak společným dílem autorů i čtenářů, a zvláště pak čtenářů poučených. Román existuje pouze v diskusi. A jestliže si v debatě nad článkem Jiřího Peňáse Josef Chuchma i Ondřej Nezbeda povzdechli, že se dnešní autoři vyhýbají reflexi literatury, je třeba říci, že tak nečiní ani kritici. Nevzpomínám si, kdy jsem naposledy četl obecnější úvahu o tom, jaký je současný román, jaké má funkce a kam by měl směřovat. Je to nepochybně těžké, neboť v tak enormní románové nadprodukcí, zahrnující nekonečnou šíři témat a tvárných postupů, je téměř nemožné cokoli zobecňovat. Ale i z tohoto důvodu je třeba text Jiřího Peňáse navzdory veškeré jeho problematičnosti vyzdvihnout jako pokus o domluvu.

A Šahrazád? Ještě stále se baví vyprávěním. Je okouzlena tím, jak umně dokáže spojovat věty, jak suverénně skládá části příběhů, a zdá se, že si ani příliš neuvědomuje, že už nemá proč ani komu vyprávět.

Autor je šéfredaktor Hosta.

Štěpán Vrbický

O e-knihách, čtenářských trendech a stavu knižního trhu

Rozhovor s **Josefem Žákem**, obchodním ředitelem firmy Kosmas

„Ta knížka už vyšla?“ „Nevím, ale podívej se na Kosmas.“ Tento rozhovor jsme v několika variacích absolvovali už mnozí. „Jít na Kosmas“, „podívat se na Kosmas“, „mít Kosmas na liště s oblíbenými“ jsou zkrátka obraty, které mezi lidem čtoucími a knihmilovnými už téměř zlidověly. Kosmas se stal respektovanou značkou solidnosti, rychlosti a také dobrého vkusu, přinejmenším takového, který se ve své prodejní strategii nezaměřuje jen na rychlý zisk. O důvod víc si s jedním z „lidí Kosmasu“, navíc s někým, kdo stál u jeho zrodu, popovídat.

Pojďme na to trochu od konce. E-knihy jste začali prodávat až dost pozdě. Proč ta zdrženlivost?

Začali jsme s prodejem až v listopadu 2011.

Nezaváhali jste?

E-knihy jsme sledovali poměrně dlouho; byl to z naší strany takový spíš pozorovatelský přístup. Je to podobné problému vejce a slepice. Nebyl tady dostatek čtenářů a zařízení a současně tady nebyla dostatečně široká nabídka titulů. Přišlo nám, že tržní možnost je stále nedostatečná. Taky jsme podcenili svou vlastní sílu, kterou jsme mohli tento trh popostrčit. Průkopníky e-knih se stali jiní, hlavně E-reading a Palmknihy; pro ně to byl jejich hlavní byznys. Čili tu přesvědčovací práci vůči nakladatelům odvedli do značné míry oni. Jakmile se první nakladatelé nechali přesvědčit a začali e-knihy prodávat, tak jsme si řekli, že není na co čekat. Naskočili jsme do toho asi s ročním zpožděním.

Od té doby uběhl více než rok. Co se za něj na tomto poli událo?

Obě strany trhu, počet čtoucích lidí i nabídka, se podstatně rozšířily. Pokud jde o čtečky, tak ty jsou dnes výrazně

levnější. Specifikem je, že silný podíl u nás má Kindle od Amazonu. Další výrobci, třeba Sony, tady nijak významní nejsou. Náš trh asi pro ně není dostatečně zajímavý. Kinde získal hlavně tím, že jeho marketing je „od pusy k puse“.

Jak vám prodej s e-knihami za rok narostl?

Když to srovnáme s lednem 2012, tak prodeje jsou asi dvojnásobné, což je dáno tím, že počet titulů se postupně rozšiřoval. Velmi pozitivně se v tom projevuje, že přibývá nakladatelů, kteří elektronickou verzi vydávají zároveň s tištěnou. O tomhle jsme je přesvědčovali téměř od začátku, tedy aby přistupovali k e-knize jako k normálnímu formátu... že to není zbytkový produkt tištěné knihy. Zpočátku byl přístup řady nakladatelů: Dobře, mám tady tři roky starou knihu, ta už se zaplatila a e-kniha mi její ekonomickou bilanci nepoškodí, tak ji udělám jako e-knihu a uvidím. Prodejní výsledky většiny takových titulů samozřejmě oslnivé nebyly. Dějala to takto nakladatelství jako Dokořán, Argo a další.

Pro mě je tady jistý paradox. Jako firma jste příliš neuvěřili v moc e-knih, ale přitom jste u veřejnosti spojování s tím, že jste kdysi uvěřili internetovému prodeji knih. Stali jste se do značné míry jeho synonymem. Proč jste v případě e-knih váhali?

Předně jsme měli co prodávat, coby knižní velkoobchod jsme měli na skladě tisíce titulů. Zároveň potenciálních zákazníků byl dostatek. U e-knih byla před dvěma lety připravenost nabídky a poptávky o dost nižší. Svou roli v našem pozdějším nástupu sehrálo i to, že v loňském roce byla naším prioritním projektem nová verze Kosmas.cz, a na e-knihy jsme se vrhli, až když byl tenhle projekt z větší části hotový.

Jak vidíte budoucnost? V USA se říká, že někdy v roce 2020 budou e-knihy tvořit padesát procent všech prodaných knih.

V USA má Amazon polovinu celého knižního trhu a rozvoj e-knih je jeho strategickým zájmem. Proto v počátcích obětoval velkou část marže jak na své čtečky, tak na samotné e-knihy, aby tento trh nastartoval a zároveň do značné míry okupoval. To se mu podařilo a teď jsou jeho marže z prodeje e-knih podstatně vyšší než u knih tištěných. Proto je v jeho zájmu, aby podíl prodeje e-knih dále rostl. Pozadu určitě nezůstanou další velcí hráči, jako je Apple a Google, a ti mají ještě menší sentiment k udržitelnosti trhu s tištěnými knihami než Amazon. Takže není mnoho důvodů pochybovat, že do roku 2020, ale spíše dříve, budou e-knihy v USA tvořit většinu všech prodaných knih.

V čem si myslíte, že Kosmas je a v čem není českým Amazonem?

To srovnání sedí možná v tom, že Kosmas je synonymem nákupu knih na internetu. Když lidé chtějí odkázat na knížku, kterou četli, nebo na informace o ní, tak hodně často odkazují k nám. Pokud jde o kapitálovou sílu nebo podíl na trhu, tak v tom Kosmas s Amazonem srovnatelný není. Nicméně stále rosteme, a to navzdory tomu, že trh stagnuje. A myslíme si, že budeme růst i dále.

Co dnes vaší firmě nejvíc vydělává? Internetový prodej, kamenná knihkupectví... nebo velkoobchod či maloobchod?

Dominantní podíl na obratu má stále náš velkoobchod, zhruba dvě třetiny. I v hrubé marži je hlavním zdrojem, i když v tomto ukazateli již není podíl tak dominantní především ve srovnání s internetovým prodejem. V oblasti velkoobchodu průměrné procento marže také mírně klesá. To je dáno mimo jiné tím, že roste podíl velkých řetězců na celkovém obratu, a ty samozřejmě mají větší rabaty.

Existujete už třináct let, takže za tu dobu máte spoustu dat a čísel. Vysledovali jste nějakou proměnu spotřebitelského chování, tedy nějaké trendy? Myslíte žánrové?

Ano, to hlavně, ale třeba i tematické...

Po Danu Brownovi přišla vlna různých mystérií a thrillerů; pak nastoupila vlna upířská (hlavně díky *Stmívání* od Stephenie Meyerové) a za ní, vlastně téměř zároveň, se přivilala severská krimi. Určitý bestseller přitáhne zájem k danému žánru a tématu a nakladatelé na to reagují tak, že se snaží na té vlně svést. A lidi, kterým se tohle líbilo, se pak obvykle v knihkupectvích ptají: „A máte ještě něco takového?“

Jak byste charakterizoval český knižní trh od doby, co se na něm aktivně pohybujete?

Jako specifikum českého trhu bych viděl, že tady ani po dvaceti letech není dominantní hráč, jak se to událo na řadě podobných trhů, například v Polsku nebo na Slovensku.

A proč se to u nás neudálo?

Asi tady nebylo dost kapitálu a současně všichni, kdo se o to mohli pokusit, nechtěli jít do rizika s velkým nárůstem objemu, v tomto případě množstvím prodejen. Dalším specifikem je vertikální koncentrace, to znamená, že jedna firma působí jak v nakladatelském byznysu, tak ve velkoobchodě i maloobchodě.

Jaký očekáváte vývoj? Bude se dít to, s čím počítají všichni, ale co stále jaksi nenastává, tedy stále větší koncentrace a pročišťování?

Pravidla nás doženou, těm neutečeme. Tím mám na mysli hlavně přebujelost maloobchodní sítě. Trh, pokud jde o objem, v poslední době neroste, ale celková maloobchodní plocha roste stále, krize nekrize. Tohle se někdy musí začít obracet, protože na každého zbývá menší díl koláče. K tomu si musíme připočíst i nárůst internetového prodeje. První to asi dolehne na nezávislé knihkupce; buď už končí, nebo je přebírá některá ze sítí, třeba Kanzelsberger.

Jak vlastně rostete vy?

Za první tři čtvrtletí letošního roku vzrostl obrat velkoobchodu meziročně o šestnáct procent, což je zčásti dáno tím, že jsme loni převzali výhradní distribuci nakladatelství Paseka. Internetové knihkupectví rostlo o více než dvacet procent.

A nedonutí to i vás, až poměry přitvrdí, slevit z toho, na čem si zakládáte dnes, totiž že distribuujete i knížky malých nakladatelů, třeba i takových, co vydají ročně jednu knihu?

Tento typ prodeje bereme jako jistou konkurenční výhodu. Samozřejmě je snazší prodat tisíc kusů jednoho bestselleru než brát knihy po kusech. My jako Kosmas jsme i zásobitelé jiných e-shopů a asi dojde k tomu, že menší a okrajové žánry se dříve nebo později budou prodávat jenom přes internet. Faktem dnes je, že pestrost nabídky spíš klesá.

A nakonec otázka osobní. V rozhovoru pro *Literární noviny* jste řekl, že přečtete měsíčně dvě beletristické knihy. Které to byly v poslední době, tedy ty, které jsou pro vás zapamatováníhodné?

Je to *Čik* od Wolfganga Herrndorfa, což jsem koupil synovi, ale nějak jsem se do toho začel. Je to takový klučičí příběh z naší doby. Jsem vůbec rád, že se tyhle knížky objevují, dnes, kdy se nakladatelé jen pomalu zbavují uhranutí z fantasy. A pak jsem se konečně dostal ke Szczygielovi, jeho první dvě knížky — *Gottland* a *Udělej si ráj* — jsem si přečetl pro změnu ve čtečce. Silným čtenářským zážitkem z poslední doby, i když nešlo o klasickou četbu, pro mě byl *Nový svět*, grafický román beze slov od Shauna Tana. Ten mi připomněl, že jsou a budou výsostně knižní díla, která nejde „bezztrátově“ převést do elektronické podoby.

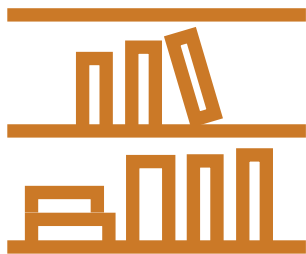
Ptal se Jiří Trávníček

Foto archiv autora

Firma Kosmas byla založena v roce 1999; v současné době má přes 120 zaměstnanců. Zaměřuje se na velkoobchod i maloobchod s knihami (13 kamenných knihkupectví); spolupracuje s více než 400 nakladateli; pro více než 30 nakladatelství má výhradní distribuci; je jedním z nejvýznamnějších českých internetových knihkupectví.

Pstruzi a labutě

Zdá se, že jde o jev takřka biologický, znáte jej nepochybně dobře sami. Knihy se vám v knihovně postupem času po dnech a po nocích tajně namnoží jako šelstiví prvoci, snad dokonce příčným dělením. Náhle jsou všude. K zastavení to není. Řádné řady knih za knihami. Nad sebou, za sebou nahoře i dole na vás hřbety vycení. Bují všade, to lákavé literární lupení, a přitom paradoxně, ty zasuté knihy v druhé řadě většinou vůbec nejsou *druhořadě*...

Jednu z nich jsem nedávno nahmatal a vylovil jak duhového pstruha zpod kamene v beskydské řece: *Válka mezi labutěmi* od Josefa Fraise! Jeden z oblíbených textů mých zelených gymnaziálních dní, tak přeče ještě tam je!

Útlá novelka. Prchavý příběh první lásky ve městě Hranicích, s poštovním a železničním přídomkem *na Moravě*. Psána s lehkostí plynoucí Bečvy. Kypivě, živě a hravě. Láska, zklamání, stesk. Hrdina Filip Vršek byl právě tenkrát mým studentským alter egem. Báň barokního kostela na hranickém náměstí už ztrácí lesk a zažehne se opět zrána, až slunce vyjde nad skálou svatého Jana, na níž se v závěru příběhu *napořád umírá*. V místním muzeu oprášit tygra. V nárožní kavárně Boccaccio hraje hudba a pan vrchní Huml prostírá na večer čisté ubrusy. Vrškova prudce pustošivá láska se jmenovala Pavla. Ten obyčejný a všední příběh z malého moravského města má jemný vtip, zářivou jiskru i zajímavou závrať všeho toho, o čem každý z nás ve svých sedmnácti

letech spíš tuší než neúprosně ví, ostatně — *proč nepsal by o jehňatech, kdo si berany zoškliví*.

Vzpomínám si, že jsem dokonce kdysi v jednom dávším podzimu, zčernala už lysém, s tou subtilní bílou knížkou v ruce putoval hranickým místopisem po řádcích textu a ulicích jak po napjatých provazech. Hledal jsem ta místa. Objevoval a nacházel. Přísná přesnost labutích scenerií až u úst brala dech. Podzim byl právě poražen zimou, ležel na zádech a k zemi jej jak hřebíky či ostrými, mrazivě bílými cvočky nepravidelně přitloukaly první sněhové vločky. Klíny divokých hus už dávno oblou oblohou emigrovaly k jihu a já jsem s sebou — v té drobné knížce — nesl kolem kalné Bečvy onoho prostého příběhu lehkost, smích i tíhu. Cítil jsem, že se soumrakem se na tytéž ulice neodvratně snese mnohem temnější, bludná pouť osamělého chovance Törlesse, jehož soliterní stín v noci ve zdejších ulicích je stále k vidění. Dusné podkroví přísné vojenské akademie ční dodnes nad městem jak břicho Leviatana. S Törlessem jsem hořečnatě prošel dlouhou tmou. S Filipem Vrškem se dočkal prchavě jiskřivého rána.

Je skorem jisté, že čtenářské zapomnění právem zatahlo už neúprosnou a těžkou plentu nad dobově urputným Fraisovým *Šibíkem 505* či vychtěnými *Muži z podzemního kontinentu*, ale tahleta *Válka mezi labutěmi* je i po třiceti letech opojná kniha ke čtení. Ne magický manifest. Ne osudové poselství. Ne věčné a neomylné pravdy zjevení.

Je to čirá radost z chuti vyprávět. Citlivými prsty slov ohmatat a vyměřit svůj malý velký svět jak pozorný geodet červenobíle pruhovanými tyčemi. Oblaka. Děšť. I větrná duha. Není toho tak málo, co stojí za to ocenit, ještě jednou se vrátit. Vytáhl jsem z druhé řady duhového pstruha. Otevřel knihu. Poetickou atmosférou šedesátých let je *Válka mezi labutěmi* nesena vzhůru jak průsvitná montgolfiéra. Filip a Pavla. Hranice. Všechno je na svých místech. Jako by to bylo včera.

Radovan Lipus je divadelní režisér.

Noci s Vrchlickým

Před sto šedesáti lety přišel na svět autor známé komedie *Noc na Karlštejně* Jaroslav Vrchlický. Po pravdě je to jediné z jeho děl, jež prokázalo životnost a zůstává v divácké oblibě dodnes. Básník přitom před svou smrtí doufal, že jeho dílo bude doceněno alespoň posmrtně a že „prstem ven ho budou hrabat a každý kámen zvedat“. Bohužel se mýlil. Dnes je po něm sice v Česku pojmenovaná asi stovka ulic, má své sady, náměstí, nábřeží a v rodných Lounech i divadlo, avšak na jeho dílo sedá prach.

Narodil se jako Emil Frída a doma býval spíše hostem. Otec jej už jako čtyřletého dal na vychování ke strýci farářovi, který jej později podporoval i na studiích. „Rodinný život je přece cosi ohromného. Já jej neznám.“ Střední školu ukončil mladý Frída roku 1872 v Klatovech, kde si našel i přítele na celý život, pozdějšího významného lékaře Josefa Thomayera. Tehdy přijal i literární pseudonym Jaroslav Vrchlický. Vystudoval filozofii, historii a moderní jazyky a stal se tajemníkem české techniky.

„Za trochu lásky šel bych světa kraj...“, napsal Vrchlický čtyřicátník. Při rekapitulaci si patrně uvědomoval, jak moc mu skutečná láska chybí. Zamilovával se snadno, od čtrnácti let je výčet jeho lásek impozantní — mladičká spolužačka Anna, posléze její sestra Kateřina, na gymnáziu miloval dceru své bytné, o něco později svou vzdálenou příbuznou Marii Potměšilovou, jež však dala přednost jeho mladšímu bratru Bedřichovi. V Meranu se

jako vychovatel v hraběcí rodině vášnivě stýkal s guvernantkou Charlottou.

Zdaleka nejvýznamnější roli sehrála v jeho životě spisovatelka Sofie Podlipská, sestra Karoliny Světlé. V té době byla již vdova a navíc o dvacet let starší, dokázala však konejšit jeho strachy z umělecké nedokonalosti. Rozuměli si výborně intelektuálně, ovšem z praktických důvodů nasměrovala básníkovu pozornost ke své dceři Ludmile. Vrchlický se oženil s krásnou, byť prostší osmnáctiletou dívkou a patrně ji i miloval. Když však byl roku 1893 konečně jmenován profesorem srovnávacích dějin literatury na české univerzitě, přiznala se mu žena k nevěře. A co bylo horší, dvě z jejich tří dětí označila za potomky herce Jakuba Seiferta, milovníka nejen na scéně Národního divadla. Vrchlický děti přijal za své, ale manželce nikdy neodpustil. Sám sebe chlácholil: „Tomu, kdo píše verše, se moc dobře hodí do krámu, kdykoli ho zabolí srdce,“ jenže to by se mu nesměla vysmívat celá mladší básnická generace.

Vrchlického dílo přitom zahrnuje přes dvě stovky svazků, mimo jiné padesát divadelních her a přes osmdesát básnických sbírek. Z jeho pera vzešlo na šest tisíc básní, což znamená asi sto padesát tisíc veršů. Překládal z třinácti národních literatur, a položil tak základy moderní české poezie. Svými překlady otevřel tuzemským poetům okna do světa, když přeložil takové básnické skvosty, jako jsou *Květy zla* Charlese Baudelaira či *Havran* od Edgara Allana Poea. Ovšem za tuto orientaci na nenárodní témata si vysloužil od české konzervativní kritiky obvinění z kosmopolitismu, zatímco generace devadesátých let mu vyčítala neoriginálnost a nepůvodnost. Ke kritikům se připojil i T. G. Masaryk. Vrchlický čelil depresi z útoku intenzivnější prací a náruživým kouřením, údajně spotřeboval až osmdesát cigaret denně. Není divu, že jej v pětapadesáti letech postihla těžká mozková příhoda. Péče o nemocného se pochopitelně ujal profesor Thomayer, přítelův skon však mohl pouze oddálit. Nelze nezpomenout, že v době, kdy se proti němu doma vedly ty nejsprostší útoky, hovořilo se v mezinárodních kruzích o Vrchlického nominaci na Nobelovu cenu. Byl vůbec prvním českým literátem navrženým na tuto počtu. Jak že je to s těmi domácími proroky?

Libor Vykoupil je historik, zabývá se především soudobými dějiny.

Kdybys byl desetkrát pokřtěný

Tragický osud **Alfreda Fuchse**, židovského intelektuála, který konvertoval k římskokatolické církvi

Pavel Sytař

Příběh Alfreda Fuchse (1892—1941) je šťastný i strašný zároveň. Je to příběh, který hovoří o naší zemi, o Evropě, o jejich dějinách i o mystériích dvou náboženských systémů, které položily základy naší kultury a které se snoubily v jediné lidské duši. A nakonec je také o jednom velkém básníkovi, který — tolik duchem obdarován — nic z toho nepochopil. Kontrast k výšinám živé křesťanské víry tvoří černá propast antisemitismu. Mučednická smrt Alfreda Fuchse v koncentračním táboře Dachau v únoru 1941 celý příběh završuje trnovou korunou absurdity a hrůzy.

Žide, čert pro tě přide

Alfred Fuchs pocházel z pražské židovské rodiny. V autobiografickém románu *Oltář a rotačka* (1930) vzpomíná jménem hlavního hrdiny Arnolda: „Ve škole pochopil, že jest něčím jiným než většina ostatních, když nesměl s ostatními chodit do náboženství k panu katechetovi a když naň poprvé spolužáci počali pokřikovat: Žide, čert pro tě přide, veme ti duši, dá ti starou nůši!“ Po maturitě v roce 1911 na vinohradském gymnáziu, kde se seznámil s Jiřím Langrem, studuje filozofickou, právníckou a teologickou fakultu a na filozofii získává doktorát. Zpočátku se věnuje židovské problematice a spolu s Langrem, který později přijal jméno Mordechaj, se zabývá židovskou ortodoxií. Zatímco Langer zamíří za pravým židovstvím do Haliče a později vydá krásnou knihu *Devět bran*, Fuchs začíná žít čilým spolkovým životem, vycházeje zpočátku ze sionistických pozic, ovšem opět po svém, jak vzpomíná: „Sionistický program pozměnil si náš studentík podle svého. Chtěl uskutečnit biblickou theokracii s jejími sociálními institucemi, jako byl jubilejní rok a jiná opatření proti kapitalismu a pauperismu v budoucí Palestině, novodobými prostředky sociální péče.“ Do roku 1921 je pak politickým tajemníkem česko-židovského hnutí, hlásajícího však už opak sionismu, tedy asimilaci. Ušel další kus cesty.

Považuje se v té době za běžného pokrokového studenta, ačkoli jeho intelektuální zájmy a neustálé tázání se po Bohu jej z jeho okolí vyčleňují. Jeho životem je teorie, text vytištěný v knize, myšlenky, vznášející se jakoby ve vzduchoprázdnu. Fuchs přiznává, že jeho intelektuální zájmy jej vedly k ignorování pravidel vnějšího světa, „až se mu podařilo dopracovati se k takové tělesné neobratnosti a rozržitosti, že hmota v jeho rukou přímo revoltovala“.

Začíná však postupně rozumět tomu, že jde o „jednostranný intelektualismus“, který nedokáže uspokojit jeho žíznící duši. Touží po univerzálním vědění, po dokonalém poznání, a cítí, že teorie mu je dát nemohou. „A nikdo snad, kromě Arnolda,“ citujme Fuchse, „nepostřehl komiku této situace, této až dojemné směšnosti hledajícího intelektu a horkých hlav, jež chtěly rozumem řešiti to, co dosud nikdo rozumem nerozřešil.“ Začala jeho duchovní obroda.

Navždy z mučivé skepse

Po dlouhých přípravách, v roce 1921, přichází zásadní okamžik Fuchsova života. Žid, doktor Alfred Fuchs, se nechává pokřtít a stává se římským katolíkem. Vykročení k asimilaci je dokončeno přijetím katolické víry. Židovská otázka je pro něj osobně vyřešena: „Tragika židovského národa jest v zavržení Spasitele! Nemohou ani žít, ani umřít, musí zůstati Ahasvery, nevkořeněnými skeptiky, nikde nebudou doma, v žádném národě, jedině v Církvi svaté. Církevní universalismus nemůže nikdo tak chápati jako Žid, pro něhož příslušnost ke katolictví znamená dostati se navždy z mučivé skepse,“ napsal.

Název jeho románu *Oltář a rotačka* napovídá, s jakými sny Fuchs do církve vstupoval. „Arnoldovi se zdálo,“ píše o úvahách svého literárního alter ega, „že nemůže být krásnějšího úkolu, než státi se emauzským mnichem a velebiti Boha v choru. Jindy se mu opět zdálo, že by bylo lépe státi se knězem světským, ale rozhodně knězem.“ Jeho vzdělání ovšem v té době již vysoce převyšovalo vzdělání ostatních seminaristů a Fuchs viděl, že nejen to jej od nich odděluje. „Arnold viděl s počátku, že se ho bohoslovci bojí, že mu nevěří, že mu nedůvěřují i profesori. Pokládali jej snad za svobodného zednáře, za emisara nějakého tajemného židovského Kahalu. Byl podezřelý především tím, že přišel na bohosloveckou fakultu s větší průpravou, než měli bohoslovci.“

Své původní rozhodnutí stát se po křtu knězem postupně mění. Rozhoduje se, že se sice stane bojovníkem Slova, nikoli však bojovníkem za oltářem, ale na poli žurnalistickém: „Myslíl jsem dlouho, že bych mohl sloužiti své ideji jenom u oltáře. Osud mne však připoutal

k redakci, k linotypce, k rotačce. Je tedy mým úkolem, abych našel správný poměr mezi oltářem a rotačkou!“ Je rozhodnut šířit evangelium moderními prostředky a dokázat, že demokracie, žurnalismus a církev mohou být spojenými nádobami. A svého úkolu se zhostí s erudicí a zápalem sobě vlastním.

Zastává klíčové posty, v letech 1923 až 1939 úřaduje na postu rady tiskového odboru předsednictva ministerské rady, od roku 1925 je šéfredaktorem vlivného listu *Prager Tagblatt*. Přispívá do *Tribuny*, *Lidových listů*, *Přítomnosti*, dominikánské revue *Na hlubinu* a jiných. Má moc, o které se jiným katolickým intelektuálům a umělcům ani nesní. Vydává knihu za knihou (*Sjednocení církví*, *Náboženství a politika*, *Autorita*, *O deseti svatých*, *Demokracie a encykliky* aj.). Je fascinován univerzálností a velikostí katolické církve, je přitahován Vatikánem, celosvětovým srdcem církve, do něj se sbíhají nitky ze všech světadílů. Obdivoval-li univerzalitu, tedy původní „katolicitu“ církve, sám se pokouší čtenáři zprostředkovat svůj úžas vlastním širokým záběrem, o němž pojednává ve svých článcích a knihách. Zabývá se teologií, morálkou, církevním uměním, sociálními otázkami, fenoménem papežství vůbec i konkrétní papežskou politikou. Je v centru, stojí u kormidla. Jeho dílo je nabídkou k přemostění propasti mezi katolíky a novou, demokratickou společností. Je ve své práci úspěšný, a přece zůstává svým způsobem osamělý. Osamělý nejen vůči židovské společnosti svou konverzí ke katolicismu, nýbrž i v samé církvi. Ctibor Mařan po Fuchsově smrti poznamenává: „Ze zápisů Fuchsových přátel i z jeho příznání vyplývá, kolik vnitřního utrpení tomuto konvertitovi přinesla nedůvěra některých katolíků — zvláště těch, kteří se farizejsky pokládají za sto procentní.“ Platí to zejména o autorech kolem Durychova *Akordu* či o velkém solitérovi z Tasova Jakubu Demlovi.

Fuchs dobře věděl, že člověk poznat Boha pouhým rozumem nedokáže. Jeho intelektuální, skeptické mládí jej o tom přesvědčilo. Na pomoc musí přijít láska, jež otevírá i ty poslední, sebestřejšimu rozumu zamčené dveře. Teprve přijetím této lásky se dokonává Fuchsovo znovuzrození a skutečný vstup do světa, který se křtem stal i jeho světem. Přijetím římskokatolické víry se z Alfreda Fuchse stává člověk, který má svůj domov, svou víru, svou rodnou zem.

„Nesnil již, jak by tomu bylo, kdyby v tomto řádě žil, nýbrž byl již v něm.“

Vzdělaný a bystrý člověk

Fuchsova konverze nešla s dobou, nebyla dítkem konjunkturny. Pokud by Fuchs chtěl být současný, vstoupil by

například do Volné myšlenky. On však do církve vstupuje v době, kdy ji statisíce lidí opouštějí. Jde proti proudu. Mívá sám co dělat, aby svůj pro mnohé nepochopitelný duchovní krok vysvětlil. Vzpomíná: „Nebylo přece možno, aby ten chytrý Grünhut doopravdy věřil všem těm církevnickým nesmyslům. Těm pohádkám, které si páteři ještě stále troufají lidem věšet na nos, může věřit ještě tak nějaká svíčková bába, a ne člověk tak vzdělaný a bystrý!“ Alfred Fuchs přišel proto, aby světu ukázal, že všechno to vzdělaný a bystrý člověk může svým způsobem přijmout.

Jeho intelekt dokazoval, že právě takový duch má největší potřebu lásky. Pochopil, že jeho srdce vlastně netouží po dílčím, povrchním vzdělání, nýbrž po vhledu dovnitř věcí, dovnitř podstaty světa. Touží po syntéze, po světle, které by mu ukazovalo cestu, po poznání, kterým by se věci představily v harmonii a moudrosti člověku nepochopitelného Stvořitelova aktu.

Drama Fuchsova života je tedy především skrytým dramatem duše. Ani sebevětší umělec — tím ovšem novinář a teoretik Alfred Fuchs nebyl — by nedokázal vydat počet z převratných cest, kterými procházel v rovině ducha, nedokázal by ztvárnit starobylé kořeny judaismu, na nichž rozkvétl květ Fuchsova přilnutí ke Kristu. Fuchs sám sebe považoval za žurnalistu, a jestliže jeho mysl navštěvovala výšiny, jeho slova, vytištěná na papír, byla spíše skutky pro časy „tady a teď“. Jistě věděl, že stojí psáno, že budeme souzeni z každého marného slova. Věřil jistě, že i jeho texty budou čteny *sub specie aeternitatis*, z hlediska věčnosti, o niž právě na tomto světě tolik usiloval.

A přece jej část katolické inteligence nadále nepřijímala. „Naše duše marně hledá své sestry,“ napsal Otokar Březina.

Ani láskou

Právě dílo básníka Otokara Březiny Alfreda Fuchse silně oslovilo. V mládí — vedle díla Heinricha Heina, jehož překládal — považoval Březinu za největšího z básníků. Díky němu poznal, že „jest ještě jiný katolicismus, mnohem hlubší, než katolicismus politické žurnalistiky“. Byl upozorněn na svazky Studia, jež pod Florianovou a Demlovou péčí vycházely ve Staré Říši. Židovský intelektuál, tehdy ještě před konverzí, díky článkům o této části

české katolické literatury proslul jako „známý pěstitel katolické mystiky“. Březinovo dílo ovšem neimponovalo zdaleka jen jemu. Držitelem jakéhosi patentu na interpretaci Březinova díla byl kníže české katolické literatury Jakub Deml, který své pozice nelítostně střežil proti všem, kdo demlovsko-březinovský kult vnímali po svém. A byl to právě Jakub Deml, který zapsal tyto jasné Březinovy věty: „Mezi námi a mezi Židy je propast, která se nedá ničím překlenout! Ani ne láskou!“

V Demlově rozkolísaném díle se Alfred Fuchs od poloviny třicátých let stává přízrakem. Zlotřilcem, jehož jméno stačí vyslovit ve společnosti dalších prokletých, a hned „se rozumí“. Deml, stále hlouběji přesvědčený o tom, že demokratická republika je jen židovským spik-

● Fuchsova konverze nešla s dobou, nebyla dítkem konjunktury. Pokud by chtěl být Fuchs současný, vstoupil by například do Volné myšlenky. On však do církve vstupuje v době, kdy ji statisíce lidí opouštějí. ●

nutím, využívá postavy dr. Alfreda Fuchse k tomu, čeho se sám Fuchs vždy obával a čemu se nemohl bránit: Deml považuje Fuchse za židovského agenta, který ovládl dobový žurnalismus, včetně katolického, a který z pozice Žida vede soustředěný útok především na Jakuba Demla a památku Otokara Březiny. Tato fantasmagorie vystupuje na povrch zejména ve *Šlépějích*, ve kterých Deml za účinné podpory

Marie Rosy Junové „odhaluje“ zradu demokratického novinářství i Hradu. Fuchse to bolelo, ale nepřekvapovalo. Věděl. „Budeš klopytat přes nejprimitivnější antisemitismus a lidskou hloupost,“ psal. „Ti lidé jsou ještě celí vyplašení a za každým krokem vidí číhat svobodného zednáře. Budou v tobě vidět Žida, kdybys byl desetkrát pokřtěný, třebaže znají učení své církve o křtu. Budou v tobě vidět nebezpečný element, budou se ptát, co u nich chceš a kdo tě do strany poslal a za jakým zrádným účelem, abys ji špehoval anebo abys ji rozložil. Budeš podezřelý, kdyby ses rozkrájel a vycedil za stranu poslední kapku krve.“

Jestliže v předválečných letech Deml používá Fuchse jako jednu z figurek ve svých „tancích smrti“, se začátkem okupace a protizidovských sankcí, v říjnu roku 1940, podává ve *Šlépějích XXV* jeho podstatně barvitější charakteristiku. Deml uprostřed této antisemitské knihy ambivalentně vyznává, že má „Alfreda Fuchsa velmi rád“ a že se s ním zná již od roku 1913. Fuchs jej prý coby student filozofie a teologie navštěvoval velmi často a Deml vzpomíná především na to, jak mu Alfred Fuchs předváděl herecké etudy. Jeden se podiví, jaký účinek tato

vystoupení na Jakuba Demla měla: „Co horšího, tehdy se mi až do dna obnažovala všechna prázdnota a jalovost jeho duše. Já mu to neřekl, já mu to nemohl říci, on by tomu byl ani neporozuměl, ale tehdy, když mně svým obličejem představoval to filmové ‚umění‘, ty rozmanité masky, tehdy se mi naprosto odcizoval a přímo hnusil.“ Kdo zná „herecké spády“ Jakuba Demla, doložené například i na fotografiích, bude jistě překvapen. Avšak ani Jakub Deml si díky Bohu nemohl v té hrozné době dovolit úplně všechno a bez odezvy. Ve zmíněných *Šlépějích* nejenže vyvrhel všechny nastrádaný antisemitismus rasového typu, potrefen byl také staroříšský Josef Florian. Ten odpověděl na Demlovy útoky v *Arších* z prosince 1940 (č. 60—61), kde dává slovo nejmenovanému „básníku“ a otiskuje jeho poznámky k dotyčným Demlovým *Šlépějím*. Píše se v nich: „Ano, milý JAKUBE, dodá ihned každý čtenář, který jednou jen P. Demla spatřil: to, co tu říkáš o A. Fuchsovi, říkáš o sobě. Maluješ portrét A. Fuchse, kterého vůbec neznáme, a přece ten portrét je nám povědomý, ba známý, svým tělem, svým obličejem, svými posunkami, je to věru mistrovské dílo (jen promluvit!). Je to tvůj — *autoportrét!*“

Smrt

V říjnu 1940, v měsíci, kdy vyšly Demlovy krvavé *Šlépěje*, byl Alfred Fuchs zatčen. A zatímco probíhala slovní přestřelka mezi Starou Říší a Tasovem, Fuchs byl deportován z pražské Pankráce do zcela jiného světa, dá-li se místo smrti a hrůzy nazývat světem; do koncentračního tábora Dachau. Co na tom, že si na hanobení Alfreda Fuchse spravedlivě vylámal zuby sám Jakub Deml, že na Demla vyplázl z nastaveného zrcadla jazyk ďábel jeho vlastního rozpolceného nitra. Je to poslední dějství Fuchsova života a člověk pochopí: Tu je literatura, tady nahý život.

Existuje jedna hrůzyplná černobílá fotografie, na níž se v podstatě nic viditelně hrozného neděje. Vidíme okénko dobytčího vagonu, přes něj je propleten ostnatý drát. Za tímto drátem ze tmy vagonu vyhlížejí čtyři tváře, ta úplně vpravo má brýle, které se jí lesknou na očích a bezpochyby brzy přivedí výbuch zloby strážných SS. Jsou to nově přibývající vězňové v nacistickém koncentračním táboře. Nevím proč, ale smrt Alfreda Fuchse si představuji právě takto: už samotným vstupem do koncentračního tábora musel být tento člověk mrtev. V prostředí, jež je zřízeno ke zničení židovského pokolení a které se vysmívá všem křesťanským hodnotám i ustrašenému Vatikánu — tam nemohl křesťan Alfred Fuchs nikdy přežít.

A přece byla jeho smrt dlouhá a bolestná: ačkoli se vypořádání svědků v některých okolnostech liší, jisté je, že

Fuchs byl přinucen uklízet na appelplatzu sněh, a když vyčerpaním nemohl pokračovat v práci, byl surově zbit, hozen do potoka a ve zmrzlých šatech a silných mrazech donucen stát u brány tábora. Do táborového „revíru“ se dostal až za několik dní. Zde pak skonal na těžký zápal plic a následky surového bití.

Dejme na tomto místě ještě jednou slovo Ctiboru Mařanovi: „V prvních dobách křesťanských,“ napsal Mařan po válce, „kdy křesťané ze židů i z pohanů dovedli žít plným křesťanským životem z víry, naděje a lásky, nebývala ani ta nejstrašnější smrt pokládána za předmět smutku. Mučedníci chodili na smrt se zpěvem a chválou na rtech, neboť smrt byla nebeskými narozeninami.“

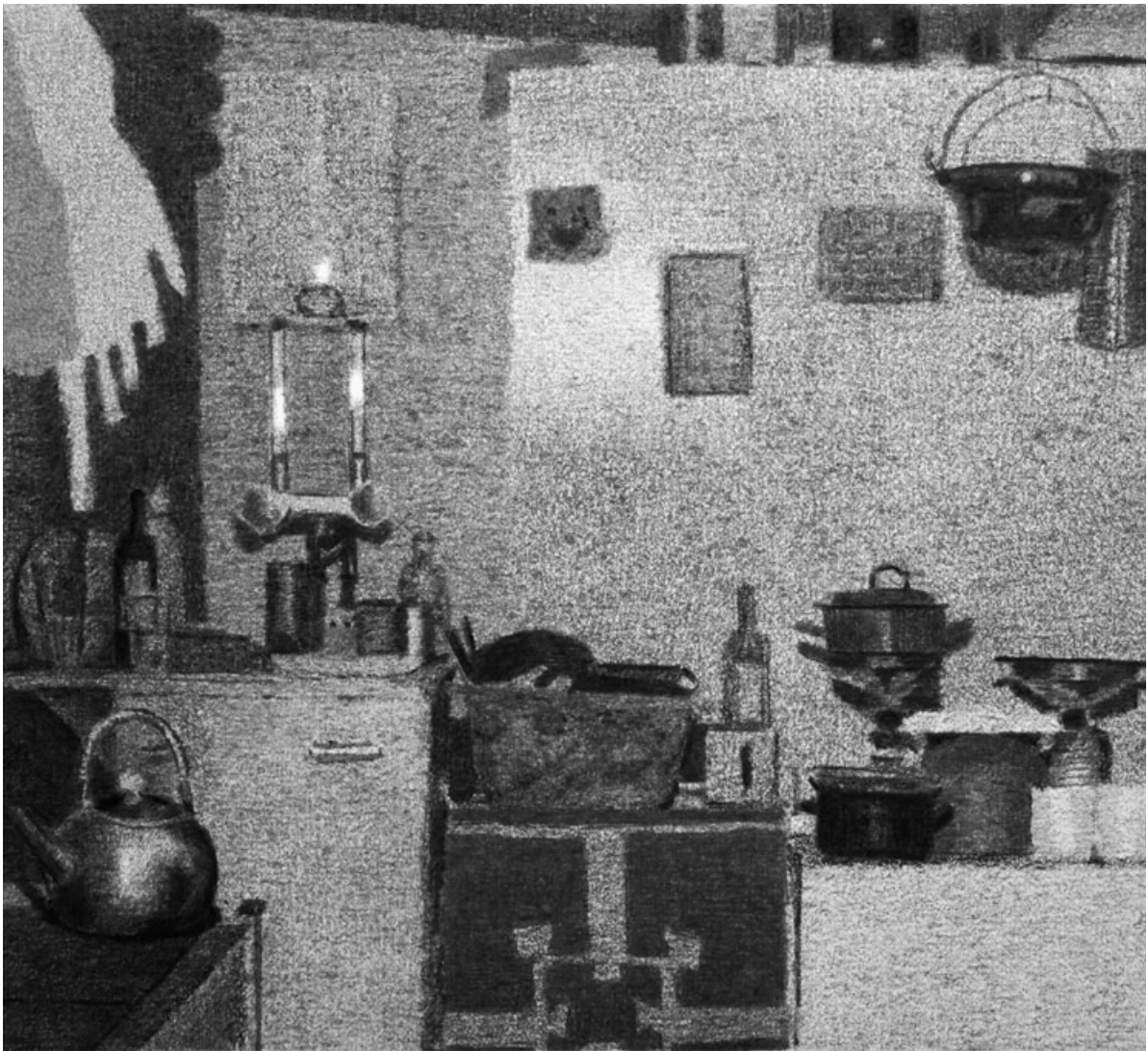
Popel, který uložil na břevnovský hřbitov Anastáz Opasek, patří podle svědectví vězně z krematoria v Dachau skutečně Alfredu Fuchsovi.

• • •

„A vidíš,“ napsal Alfred Fuchs roku 1930, „zajímavým paradoxem je, že se moje židovské sebevědomí zvýšilo od té doby, co jsem se rozhodl stát se katolíkem. Když mne od ostatních nebude již dělit konfese, budu si sice uvědomovat svou židovskou odlišnost v myšlení a cítění dvojnásob, ale nebudu to již pociťovat jako defect. Vracím se nyní ke svým myšlenkám ze studentských let, o předurčení židů k universalismu. Zdá se mi, že právě proto, že jsem žid, chápu katolicismus po této stránce lépe než většina katolíků, protože nejsem zatížen žádným provincialismem. Můj židovský smysl pro právo, pro literaturu a pro ritus i zákon se dobře uplatní na katolictví. Leckdy se mi dokonce zdálo, že Ariji ještě ke katolicismu nedorostli.“

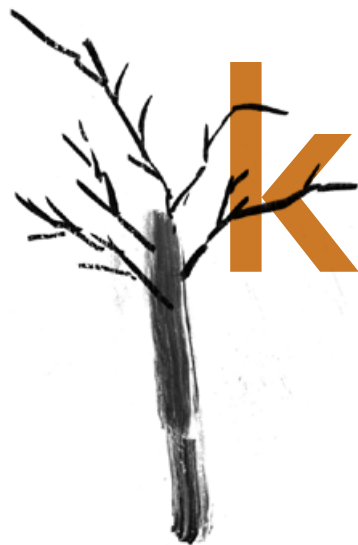
Snad je to impertinence,“ dodává dr. Alfred Fuchs, „ale mně se zdá, že český národ žije teprve ve stadiu praekatolického.“

Autor je literární historik, věnuje se především katolické literatuře a dílu Jakuba Demla, působí na FF MU v Brně.

Štěpán Vrbický

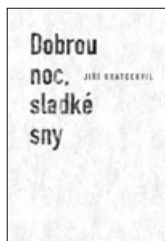

kritiky

● Na Kratochvilově románu považují za klíčovou snahu zachytit pomocí vyprávění přechod mezi epochami, proměnu, ve které se současné pozvolna stává předmětem minulosti. 6

Jakub Kára o knize Jiřího Kratochvila *Dobrou noc, sladké sny*
● 70

● Říci, že *Suttree* je básnivý román, zavání nedorozuměním, protože by to mohlo evokovat ono neurčité romantično, zatímco ve skutečnosti jde o text jak citově, tak ideově velice střízlivý, ba takřka inertní. 6

Jan Němec o románu *Suttree* Cormaca McCarthyho
● 72

a recenze

• Dalším z nesporných kladů tohoto přístupu i jmenované publikace je otevřenost, která umožňuje, jak ostatně Tureček nejednou konstatuje, používat model s jinak definovanou taxonomií. 6

Richard Změlík o knize *České literární romantično* Dalibora Turečka a kol.

• 74

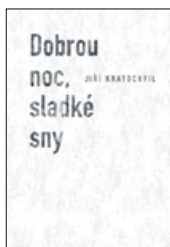
• Lze také litovat, že autor nevěnoval více místa různým pojetím homosexuality a sebeidentifikace homosexuálních jedinců, jež zmiňuje na začátku druhého oddílu v souvislosti s „procesem zrození moderního homosexuála“. 6

Miroslav Tomek o knize Jana Seidla *Od žaláře k oltáři*

• 76

Ale o tom ještě nic nevíme...

Jakub Kára

Jiří Kratochvíl: *Dobrou noc, sladké sny*, Druhé město, Brno 2012

Většinu recenzentů pravděpodobně po přečtení posledního románu Jiřího Kratochvíla napadne přirovnání k důmyslně sestavenému stroji. V negativních recenzích se recenzent uchýlí spíše ke zdrobnělině. Není se co divit, román *Dobrou noc, sladké sny* je zkomponován opravdu s veselým rozmyslem.

Děj románu je časoprostorově ukotven do konce druhé světové války v Brně, tedy převážně do jediného dne, 30. dubna 1945. V Brně, postupně osvobozovaném Rudou armádou, se odehrávají dvě hlavní linie příběhu. První je putování mladého Jakuba Pikuly, syna bývalého majitele textilních závodů, a jeho prapodivného jednodenního přítele Konstantina Pakkaly, napůl ruského a napůl finského majitele sanatoria. Jejich společné putování, jehož cílem je nalézt jakéhosi Američana vlastního nezanedbatelné množství penicilinu, připomíná černou grotesku plnou neskutečných (či přinejmenším bizarních) epizod. Druhá linie zachycuje návrat Žida Jindřicha Steinmanna, který díky pomoci přátel jako jediný z rodiny přežil holocaust. I jeho příběh je plný nereálných událostí. Při svém návratu do Brna dostane od staré cikánky kočku Kaňku, která nejenže rozumí lidské řeči, ale rychle se jí i učí a dokáže se proměňovat. Obě linie románu se samozřejmě navzájem dotknou a prostoupí. Jednotlivá setkání jsou zde ale spíše jen letnými pozdravy z opačných břehů stejné řeky, v tomto případě nejde o žádný výrazný otřes ve struktuře jednotlivých příběhů, jako tomu bylo kupříkladu již v Kratochvilově *Avionu* (1995), kde se souběžné příběhové linie v závěru protnou a vytvoří paradoxní konstrukt

podobný Möbiově pásce. Nu, ve snaze být upřímný a zároveň neprozradit konec románu je třeba přiznat, že i zde je podobný paradox přítomen (ostatně u Kratochvíla je na to pravidelný čtenář již zvyklý), ale nevystupuje tady tolik do popředí.

Nultý, ale nabytý čas

Oba příběhy silněji spojuje vědomí jakéhosi „nultého času“, doby, kdy ještě není možné rozhodnout, jaký bude další vývoj, kdy, slovy staré cikánky, „ještě není rozhodnuto o velkých ani malých věcech“. Toto mezidobí je dobou po katastrofě a současně dobou před velkou změnou, které si je vědoma nejen stará cikánka a následně i Jindřich, jehož má tímto „nultým časem“ provést kočka Kaňka, ale uvědomuje si to i Konstantin, jak můžeme číst již na počátku románu: „Kudy jste bez úrazu přišel, tudy zas bez úrazu odkráčejte, protože některý ulice jsou prý zaminovány. Dnešní okupanti připravili budoucím okupantům ohnivý přivítání. Jakým budoucím okupantům? O kom to mluvíte? Ne, nic jsem neřekl, máchl zas Kosta rukou. Dobrou noc, sladký sny.“ A to není samozřejmě jediný záměrný anachronismus, se kterým se v knize setkáme. Jednodenní dobrodružství Jindřicha i Jakuba s Konstantinem jsou přeplněna fantastickými obrazy: Jindřich objeví podzemní jezero, setká se s minotaurem či zažije „bouřlivou“ noc s provazochodkyní Vanesou; Jakub s Konstantinem jsou zase přítomni na trpasličí svatbě, seznámí se s fotografem, který dokumentuje a estetizuje válečné hrůzy, či si během svého putování za svým Američanem vyslechnou další neuvěřitelné historky... Jiří Kratochvíl naplnil celý román *Dobrou noc, sladké sny* mnoha svými obvyklými postupy, takže i zde se setkáme s všemocným autorským vypravěčem či metaforami, které se v určitém okamžiku stávají doslovnými. Současně však jde o text,

kteřý si je svých postupů velmi dobře vědom a dokáže je vtípně reflektovat: „A proč jen pošeptáte? [...] Do ouška proto, že tady kdesi kolem bloudí autorský vypravěč tohoto románu a nemusí to slyšet.“ Však ani toto (sebe) vědomí své románovosti pravděpodobně neuchrání román před výtkami, že jde o artistní či ornamentální dílo, ze kterého vyprchal „život“. Nechybí zde ani pohrávání si s narážkami na další literární díla či autory. Mohl bych zmínit po celé knize rozeseté časté odkazy na poezii (i překlady) Jana Skácela či drobné narážky na *Ostře sledované vlaky* nebo *Nesnesitelnou lehkost bytí*. O díle a osudu spisovatele Vladimira Nabokova nemluvě.

Román jako stroj či nástroj?

Na Kratochvilově románu však považuji za klíčovou snahu zachytit pomocí vyprávění přechod mezi epochami, proměnu, ve které se současné pozvolna stává předmětem minulosti. Kratochvil časově ukotvil své vyprávění do 30. dubna 1945, ale domnívám se, že by byla chyba číst jeho román primárně jen jako zobrazení konce války a jako kritiku tehdejšího chování mnoha lidí. Mezi takové knihy tento román nepatří. *Dobrou noc, sladké sny* řadím mezi romány, které vyžadují čtenářovu bezprostřední interpretaci, opětovný pohled na to, co je nám zde prezentováno. Popis vybraného historického období je zde především prostředkem, nikoli cílem, což může a bude u mnohých čtenářů vyvolávat dojem, že nám vlastně nic nového o popisované době neříká. Ba co víc, že jde vlastně o fantazii a příběh, které jsou zavěšené na atraktivní okamžik našich dějin. Autor knihy *Dobrou noc, sladké sny* si byl s největší pravděpodobností vědom toho, že píše román o konci války v roce 2012, tedy po *Zbabělcích* či *Jatkách* č. 5, bylo by tedy vcelku naivní vytýkat mu nedostatek „blízkosti“, „autentičnosti“ či „lidskosti“ v jeho vyprávění. Ostatně jde o román, navíc o román o konci druhé světové války, který vznikl dlouho po 11. září 2001 a stále v dozvucích ze dne Breivikových útoků z 22. července 2011. A potenciální čtenář by měl (možná ještě ohlušen střelbou v newtownské škole dne 14. prosince 2012) tento román takto číst. Podobně jako Thomas Pynchon ve svém románu *Against the Day* (2006), který zachycuje dobu kolem první světové války, se Kratochvil mimo jiné snaží (samozřejmě na menším počtu stran než Pynchon) zachytit příchod nového a proměnu našeho dosavadního vnímání světa, tak jak jsme ho doposud znali. Ostatně v *Against the Day* najdeme rozhovor po-

dobný tomu, který jsem citoval výše, tento však probíhá roku 1904 během cyklistické cesty nedaleko města Ypres, mezi Milsem Blundellem, jednou z hlavních postav románu, a jeho podivným přítelem [!] Ryderem Thornem. Poté co se Thorn od svého přítele dozví, že se nacházejí nedaleko města Ypres, neudrží se a prozradí mu, co nemůže vědět: „Ode dneška za deset let, všude tady kolem nás... [...] Nemáte vůbec ponětí, co vás čeká. Svět, který znáte, zanikne a promění se v peklo. A to, co přijde poté, se stane součástí dějin pekla.“

Kratochvil si pohrává (podobně jako Pynchon) s možností nahlédnout to, co nás čeká a o čem nemáme vůbec žádné ponětí. Slovy ze závěrečného dopisu Konstantina Pakkaly: „Ale o tom my, milý Kubo, ještě nic, ještě vůbec nic nevíme.“ Předkládá nám tak pestrou směs epizod a obrazů, které jsou samy o sobě vtípné, společensky kritické či mrazivé (zde bych uvedl především vynikající epizodu s fotografem) a které se skládají do spektakulárního vyznění, jež nemusí být stravitelné pro všechny. Roztrpčení mohou být především nadšení čtenáři dnešních „nových realistů“ či milovníci literatury faktu. Inu, zase ten Kratochvil...

Jedna z věcí, které ovšem Kratochvilovu textu nepřidávají, je užívání tučného písma ke zvýraznění řečeného. Ať již jde o jednotlivá slova či celé věty. Jde o školometské zdůrazňování vtípných sousloví, klíčových slov, metafor či odkazů, které četbě spíše škodí než pomáhají. Nevím, nakolik je přínosné několikrát po sobě během jedné kapitoly zvýrazňovat sousloví „nultý čas“, ještě k tomu v kapitole s tímto názvem. Tento postup má blízko spíše k umělému smíchu na pozadí sitcomů, které paradoxně více upozorňují na ne zcela povedené vtipy a utvrzují diváka v názoru, že tolik slibované zábavy v seriálu není, navíc když si některé vtípky takoveto zdůraznění často ani nezaslouží. Kratochvil si byl vždy ve svých textech vědom své doby a otevřeně se snažil postihnout a pojmenovat její počátky. Svým románem *Dobrou noc, sladké sny* se snaží o zachycení konce, jenž jednou musel přijít a byl vlastně paradoxně od samého počátku očekáván (viz Kratochvilovo *Vyznání postmodernisty* z roku 1996!). A činí to dle mého soudu velmi dobře. Máme před sebou komplikovaný a zábavný román nebo, podržím-li se svého úvodního přirovnání, důmyslný stroj, který pro nás není zcela bez užitku a jehož klapotu se vyplatí naslouchat.

Autor je bohemista.

› Kratochvil se ani v posledním románu nevzdává postmoderního psaní ‹

Tomu říkám román

Jan Němec

Cormac McCarthy: *Suttree*,
přel. Alena Dvořáková,
Argo, Praha 2012

Pokud mě paměť neklame, popis se považuje za nejsnazší ze slohových útvarů — přinejmenším podle toho, že se jím ve školách začíná. Teprve poté přichází na řadu charakteristika a vyprávění. Kdo by to byl řekl, že velký román se bez nich může docela dobře obejít, pokud dovede téměř k dokonalosti to první: s veškerým jazykovým nasazením popsat určitý svět. I takto lze uvést román Cormaca McCarthyho *Suttree* — a zároveň problém, jež představuje.

Na úvod se hodí říci, že *Suttree* tak docela není McCarthyho řadová kniha. Zprvce vznikala několik desetiletí: autor si s tématem začal ještě před svou prvotinou *Strážce sadu* (1965, česky 2012), ale knihu vydal až po svém třetím románu *Dítě boží* (1974, č. 2009) na samém sklonku sedmdesátých let. Zadržel se z celku jeho románového díla, jež čítá deset položek — a pravděpodobně u toho už zůstane —, v několika ohledech vymyká. Velký význam nemusí hrát skutečnost, že jde o román nejrozsáhlejší, v českém překladu to dělá přesně pět set stran. Znalce McCarthyho spíše překvapí, že *Suttree* je román místy dost vtipný, to hlavně v dialozích, a místy dokonce komický, to zase v konstrukci některých scén, viz noční kopulace mladého ubožáčka s plantáží dozrávajících melounů, poskytujících tak měkké růžové dužniny. A ani hlavní postava, po níž se kniha jmenuje, není pro autora zcela typická: třicátník Suttree není žádný pistolník, zběh nebo vrah, nevidí rudě, nikdo ho nepronásleduje

a se vši pravděpodobností ani nikoho nezabil. Na druhou stranu je však podobně vydělený, osamělý a šířaný bolestí neznámého původu jako další McCarthyho postavy.

Švenkování po periferii

Na to, že se Cornelius Suttree uchází o místo hlavního hrdiny obsáhlého románu, je jeho CV dost ubohé. Říká se, že poctivý romanopisec by měl začít od pradědečka hlavní postavy a kolem padesáté strany necht se pozvolna dostane k povolání otce... V tomto ohledu nemá Suttree co nabídnout. Je synem nějakých rodičů, ale nestýká se s nimi, dopis od otce vyhodí nerozlepený. Se sourozenci se taktéž nestýká, ani o nich nijak nebádá. Ovšem s výjimkou mrtvého dvojčete, svého antisuttreeho, tam na druhé straně, který občas podnítl jeho metafyzickou úzkost. Údajně je ženatý, ale od své ženy i od dítěte neznámo proč odešel. Z další nenápadné zmínky se lze dovítit, že byl vychován jako katolík a později vystudoval vysokou školu. Někjaký čas strávil na nucených pracích. A to je tak vše, co se pozorný čtenář z jeho minulosti za celý ten tlustý román dozví.

„Hledí do vody tam, kde slunce po ránu vykroužilo světelná kola, vějířovité korunky, do nichž polapilo každou větvičku a každé zrnko kalu, kde se smítka prachu prosívají a víří a protáhlé šupiny a čepele světla odplouvají zakalenou vodou jako záblesky stroboskopu.“ Román začíná na počátku padesátých let, ve chvíli, kdy Suttree zakoupí ve městě Knoxville hausbót kotvící na řece Tennessee. Živí se rybami a rybařením, poflakuje se po okolí, jeho život jde od ničeho k ničemu; putyky s pančovanou whisky, noclehárny poslední záchrany, podmostní hnízda bezdomovců, šílení kazatelé, staří černoši, slepci, rváči, děvky a teplouši... Suttree se pohybuje mezi knoxwillskou spodinou s ospalou spokojeností někoho, kdo nemá žádné aspirace, ambice ani alibi, a jeho

jediným zájmem snad je nedělat věci horšími, než jsou. Nemá ani žádný osobní příběh a na otázku, zda je vypravěčem románu, nelze než odpovědět záporně. Suttree nevypráví, ale ozařuje: slouží jako reflektor, kterým Cormac McCarthy nasvěcuje scénu, švenkuje po periférii Knoxwillu s vědomím, že důležité je zkrátka to, co svým kuželem obkrouží a jak to udělá. Že ty světelné spoty nedávají dohromady žádný pořádný příběh? Ne, nedávají.

Brilance s brizancí

Tím se vracím k tomu, co padlo na začátku. Román *Suttree* nesází na fabuli, natož na její syžetové provedení, ani na charakterovou drobnokresbu nebo proud vědomí, nýbrž na obyčejné dialogy a především na popis, uhrančivý a sugestivní. McCarthyho popis je kategorií svého druhu a mohl by sloužit jako přísný metr pro všechny ostatní autory. Snoubí se v něm encyklopedická znalost se stylistickou bravurou, brilance s brizancí, surová smyslovost s vytříbeným pojetím. Říci, že *Suttree* je básnivý román, zavání nedorozuměním, protože by to mohlo evokovat ono neurčité romantično, zatímco ve skutečnosti jde o text jak citově, tak ideově velice střízlivý, ba takřka inertní. Přesto je na místě onu básnivost zdůraznit: McCarthyho jazyk je výsostně estetický, jeho popis není pouhým zachycením skutečnosti, nýbrž jejím jazykovým přesazením a přesazením, transmutací; to jistě platí o každém textu, zásadní rozdíl však tkví v míře. Spočívá v tom určitý paradox: mohlo by se zdát, že McCarthy jako malý školáček neznalý vnitřních světů pouze popisuje činnosti a prostředí, ale jde o popis tak komplexní a příznakový, že vedle své již zmíněné sugestivity neustále nepozorovaně přechází v existenciální rozvahu. McCarthy to navíc dokáže účinně podpořit, když zničehonic zvolí archaický výraz či slovosled jako vystřížený z prorockých knih Starého zákona.

Příklady jsou stovky, tento patří k těm snadno čitelným: „Ze starého, zatuchlého alba s plesnivým, drolivým papírem jako by vanul dech kobky, jak se z něj jeden po druhém nořily ty mrtvé obličejové a prosté krve a lásky vyhlížely na vířící svět, všechny ty masky nejistoty nastavené chladnému skleněnému oku fotoaparátu a tváře zkoprnělé úděsem z celuloidové nesmrtnosti anebo prostě jen vyšinité čirým letem času.“ I na této jedné větě lze poukázat na další znak McCarthyho výživného, plastickeho podání: na rozdíl od mnoha jiných nelituje přívlastku, aby popisovanému dodal o valér navíc; a právě ony přívlastky často nesou zmíněnou existenciální rozvahu: vždyť co je to za nesmrtnost, je-li celuloidová.

Ve Faulknerových šlépějích

Román *Suttree* je srovnáván s podezřele velkým počtem významných děl světové literatury, padají jména jako Dante a Joyce, jež mají zjevně za úkol dílo co nejrychleji odslat na věčnost, kanonizovat. Pochopitelnější je poukaz na McCarthyho předchůdce — mimochodem i na redakčním stole Alberta Erskina v nakladatelství Random House — Williama Faulknera nebo na jižanskou katolickou autorku Flannery O'Connorovou. Avšak s tímto velkým románem to není zas tak jednoznačné, jak by se mohlo zdát. Část kritiky a McCarthyho čtenářstva mluví o přebujelé juvenilii, zhruba na způsob Fowlesova *Mága*, abych uvedl jiný tlustospis, na němž autor pracoval dlouhou dobu a který se objevil až po jiných jeho dílech. Je pravda, že chtivý redaktor by v *Suttreem* mohl škrtat celé epizody, poněvadž celý ten román nejsou než epizody, ale upřímně řečeno nevím, jaký by to mělo užitek: čtenář by tu knihu přečetl rychleji a musel by se vši pravděpodobností sáhnout po něčem daleko průměrnějším, než je takřka kterýkoli McCarthy-

ho odstavec. A mluvit zde o juvenilitě je scestné už proto, že v době vydání knihy táhlo autorovi na padesát, a lze si těžko představit, že by tak hutný text během let mnohokrát nepřepisoval a nepiloval.

Tím by tato kritika mohla docela dobře skončit, ale považuji za poctivé poukázat v tomto případě nejen na estetický, ale rovněž na etický rozměr díla. Trebaže Cornelius Suttree není pistolník, zběh ani vrah a román *Suttree* je oproti takovému *Krvavému poledníku* (1985, č. 2009) co do počtu násilných scén několikrátým odvarem, svého autora nezapře. Fascinace násilím, rozkladem a smrtí je cosi, co u McCarthyho přesahuje téma knihy a vcelku vytváří dojem poněkud protivně nekrofilie. Lze to zde sledovat lépe než jinde, protože látka násilné, hnilobné a fekální scény nutně nevyžaduje, nebo alespoň ne v takovém rozsahu, v jakém se vyskytují. Působí naopak neústrojně, například když si Suttree jen tak vyjde na palubu svého hausbótu a spatří, jak řeka společně s jiným odpadem unáší mrtvé novorozeně; nepřekvapí, že ho to nepohne — citově ani k žádnému činu. Tuto McCarthyho jednostrannost — pramenící snad ze života v drsném kraji a ústící až v apokalyptické vidění světa, jak ho nabídl v novele *Cesta* (2006, č. 2008) — lze inverzně vnímat rovněž v okamžiku, kdy dojde na ojedinělé milostné scény. Najednou jako by nevěděl, co si s lidskou blízkostí počít, a uchýlí se ke klíšé, takovému, že v případě trsu hnedě a slizce zahnívajících banánů by ho, vsadím se, nesnesl...

Autor je redaktor Hosta.

» McCarthyho epopej se obejde i bez příběhu «

Český romantismus v nové perspektivě

Richard Změlík

Dalibor Tureček a kol.:
České literární romantično:
synopticko-pulzační model
kulturního jevu, Host, Brno 2012

Kniha *České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu*, kterou letos vydalo nakladatelství Host, si zaslouží pozornost hned z několika důvodů. Na počátku je to již samo téma: romantismus, respektive jeho atribut romantično, o kterém lze oprávněně říci, že se jeho význam příslušnou historickou etapou nevyčerpává. Ačkoli hlavní cíl publikace sleduje projevy romantiky v jeho původní, tj. historické platnosti, četné vlivy, podněty a tendence romantismu se tímto přirozeně nevyčerpávají. Tím dalším důvodem je zde představení teorie synopticko-pulzačního modelu a jeho aplikace.

K teoretickému modelu

Ačkoli jmenovanou knihu tvoří tři víceméně samostatné, ovšem logicky propojené oddíly, zaměříme se především na její hlavní část, která představuje synopticko-pulzační model, jehož autorem je Dalibor Tureček, chápající romantismus jako vysoce dynamický a inteligibilní kulturní proces, který se svou komplikovaností vymyká strnulé teoretické a historické klasifikaci. Doménou tohoto přístupu, který má přímou oporu v teoretické koncepci synopticko-pulzačního modelu literárních dějin Petera Zajace, je vědomí plurality projevů určitého stylu.

Tento model se oproti předchozím přístupům (zejména strukturalistickým) má vyznačovat nejen snahou chápat literární proces jako heterogenní univerzum vztahů mezi texty, uměleckými druhy i způsoby jejich recepcí, ale především modifikovat pracovní postupy literárně-historického analytického aparátu směrem k pluralitě, komplexitě a neredukovatelnosti sledované problematiky na přísně definované kategorie.

Vymezení vůči strukturálnímu pojetí literárních dějin spočívá, dle slov Dalibora Turečka, v překonání lineárně-kauzálního interpretačního modu, který jednotlivá vývojová období klasifikuje v jisté, byť funkční vývojové progresivitě. Na druhou stranu by bylo unáhlené tvrdit, že tímto dochází k radikálnímu překonání strukturálního přístupu. Koncepce vychází nikoli z ahistorického vědomí, ale utváří se v kontextu moderních metodologických přístupů, z nichž mnohé jsou významně inspirovány rovněž idejemi strukturalismu. Ačkoliv Dalibor Tureček odkazuje k fenomenologii a Hejdánkovu konceptu předmětného a nepředmětného myšlení, lze s jistým ohledem říci, že se tu rovněž originálním způsobem transformuje původně strukturální myšlenka o vnitřním dynamickém ustrojení kulturních diskurzů, která byla neméně výrazně rozvíjena například (s odkazem k pražskému strukturalismu) v pracích tartusko-moskevských sémiotiků, zejména pak v textech J. M. Lotmana. Tímto ovšem nehodláme tyto koncepty srovnávat; jedná se o přístupy v konečné platnosti přece jen odlišné. Slovy Dalibora Turečka: „V případě synopticko-pulzačního pojetí romantismu (a nejen jeho) se jako hlavní přednost jeví schopnost registrovat a popisovat nejrůznější překračování, prolínání a opětne ustavování hranic, jejichž vytváření bylo jedním ze základních úkonů tradičních národních filologií.“

Smyslem modelu, jehož proklamativní otevřenost se projevuje i v terminologickém vymezení předmětu, který je v publikaci pojmově uchopen výrazy romantično a romantika (ty mají coby „otevřenější terminologické varianty“ odrážet procesualitu historických událostí), je specifikovat kulturní diskurz jako heterogenně rozvrstvenou oblast navzájem se křížících a propojujících vlivů a rovněž iniciovat takový analytický přístup, který dokáže vybrané jevy a problémy sledovaného období „demaslovat“ v aktu jejich zrodu a nikoli je popisovat jen coby izolovaná a hotová historická fakta. V tomto smyslu je zohledněna taxonomie těch rysů romantické literatury, které lze považovat za konstitutivní. Na tomto základě je český literární romantismus klasifikován do tří, respektive čtyř modů, které tvoří třída nazvaná romantická poetika, vlastenecký romantismus, subjektivní romantismus a vůči romantismu se vymezující *biedermeier*.

Na okraj modelu

Vzhledem k takto koncipovanému modelu lze pochopitelně uvažovat i o jinak nastavené taxonomii, což jeho autor plně připouští. Například by mohl být brán větší zřetel na prostorové konfigurace (částečně tomu tak je v Turečkově studii o krajině předzpěvu *Slávy dcery* J. Kollára nebo v analýze Čelakovského *Tomana a lesní panny*), a to nejen s ohledem k tematické rovině textů, ale rovněž k prostorovosti ve smyslu vyšší sémantické kategorie fikčního světa (viz kniha Alice Jedličkové *Zkušenost prostoru*). Toto hledisko do jisté míry suplují třída „romantická poetika“. Pokud bychom však poetikou chápali komplexní umělecký projev daného historického období, potom by do této kategorie náležela řada činitelů strukturní a významové výstavby literárního díla, tedy i tematika, a to včetně tematiky vlastenecké, a motivika, jejímž výsadním projevem v romantismu je vypjatý subjektivismus. Jestliže jsou v publikaci definovány čtyři základní mody literárního romantismu, které mají mít reprezentativní charakter, potom hned první třída by z naší perspektivy mohla být zastoupena „pouze“ kategorií prostoru a prostorovosti jako jednou z bazálních kategorií literárního díla. Ostatně Dalibor Tureček sám konstatuje, že třídu, jež je klasifikovaná jako romantická poetika, „lze nejméně jednoznačně vyčlenit“. Důvodem akceptování této třídy je ovšem dle slov autora zejména to, že „se jeví jako velmi podstatná, a z časového hlediska byla dokonce iniciující“. Východisko, které je zde navrženo, totiž namísto poetiky uvažovat zprvu dílicí významové kategorie literárního díla, by de facto pouze upravilo taxonomii tříd, tzn. rozšířením o samostatnou kategorii prostoru nebo například reprezentace by se získal podrobnější přehled o synopsi jednot-

livých „měřitelných“ diskurzivních vrstev. Jinými slovy, pulzační model by tak odrážel stratifikační intenzitu jednotlivých strukturních vrstev textů (korpusu) a mohl by na základě proměňující se významové intenzity těchto vrstev a v souladu s jejich funkčním využitím specifikovat rozsah dobové romantické poetiky a klást ji do vztahu s poetikami předchozího i následujícího období. (Ostatně úvaha nad synopticko-pulzačním modelem českého literárního realismu je i závěrečnou kapitolou publikace.)

Právě vznesená připomínka, která je spíše diskusní povahy, nesměruje k popření tohoto modelu; tento lze shledat naopak jako velice inspirativní a užitečný, což dokazuje řada míst publikace, zejména nový interpretační pohled, který ústí v rozdílné hodnocení uzlových momentů literárního vývoje oproti stávající a obecně přijímané klasifikaci. Dalším z nesporných kladů tohoto přístupu i jmenované publikace je otevřenost, která umožňuje, jak ostatně Tureček nejednou konstatuje, používat model s jinak definovanou taxonomií, o což jsme se právě pouze náznakem pokusili.

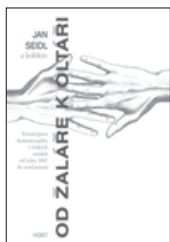
Místo závěru

Vedle Turečkova synopticko-pulzačního modelu českého romantismu si pozornost zasluhují i další části publikace, pro které se tu bohužel již nedostává prostor. V krátkosti zmiňuji alespoň úvodní oddíl Martina Hrdiny, kde kriticky reviduje historický pojem romantismu. Zde je třeba především ocenit nejen Hrdinovu heuristickou práci, ale zejména jeho snahu systematicky uspořádat složitý a komplikovaný materiál do přehledné chronologie. Stranou by neměly zůstat ani případové studie následující za teoretickou částí, které na konkrétních textech dokládají teoreticky manifestovanou myšlenku dynamického silového pole literárních a kulturních vlivů. Ačkoli se autoři svým způsobem vymezují proti strukturalistickému pojetí dějinného vývoje, nelze tu nevidět uplatnění původní strukturalistické myšlenky o dynamické povaze a proměně jednotlivých složek diskurzivního pole. Kritické domýšlení metodologických možností vzešlých ze strukturalismu v dialogu s některými mladšími koncepcemi (zde zejména Hejdánkovy koncepcí nepředmětného myšlení) vede k zajímavým a inspirativním výsledkům (například k přehodnocování některých starších názorů na literární díla), které mají povahu široce konceptuálního charakteru a otevřený potenciál. A kniha *České literární romantično* k takovým bezpochyby náleží, neboť (jak je ostatně uvedeno v závěrečné kapitole o realismu) otevírá prostor pro další diskusi a konceptualizaci literárního vývoje.

Autor je literární teoretik.

Historické cesty stejnopohlavní lásky

Miroslav Tomek

Jan Seidl a kol.: *Od žaláře k oltáři*,

Host, Brno 2012

Rudolf Brázda — Jean-Luc Schwab:

***Cesta růžového trojúhelníku*, přel. Zuzana**

Dlabalová, Paseka, Praha — Litomyšl 2012

Oba recenzované tituly nabízejí pohled na postavení homosexuálních lidí v poměrně nedávné minulosti. Práce Jana Seidla ho popisuje v široké historické perspektivě, zatímco *Cesta růžového trojúhelníku* se soustřeďuje na jediný lidský osud, bolestně ovlivněný velkými dějinami.

Název *Od žaláře k oltáři* je metaforickým popisem cesty, kterou prodělalo hnutí české homosexuální menšiny mezi lety 1867 až 2011. Kniha vyšla v srpnu 2012 a byla mimo jiné prezentována v rámci širšího kulturního programu u příležitosti druhé Prague Pride. Jde o vskutku fundamentální práci věnovanou emancipačnímu úsilí homosexuálů v českých zemích a vděčíme za ni především historiku Janu Seidlovi (1981). První z pěti oddílů popisuje perzekuci homosexuálního jednání, danou působením § 129 b) trestního zákona, platného od roku 1852. Obviněným hrozil až pětiletý trest, teprve po roce 1918 situaci poněkud zlepšilo zavedení instituce podmíněného trestu. Autoři podrobili počty obviněných a odsouzených v různých obdobích analýze a pokusili se načrtnout některé trendy. Nejzřetelnějším z nich je postupné celkové zvyšování efektivity represivního aparátu v letech po první světové válce. Nikoho asi nepřekvapí, že ke skokovému nárůstu perzekuce došlo v období protektorátu. Další oddíl se zabývá počátky myšlení o problematice homosexuality v českých zemích. Fakticky je zde pozornost věnována hlavně německojazyčnému prostoru, na nějž bylo v té době české prostředí úzce vázáno. Již činnost

prvního německého bojovníka za práva homosexuálů, Karla Heinze Ulrichse, se u nás dočkala odezvy: český šlechtic se mu v dopise svěřoval se svou potlačovanou náklonností k chlapcům. Ulrichs tento dopis poté dokonce publikoval v jedné ze svých prací. Zmíněný list, první doklad „moderního“ chápání homosexuality u nás, posloužil autorům k časovému vymezení celé studie.

Za sexuální reformu

Druhou nejrozsáhlejší částí celé studie je oddíl věnovaný hnutí homosexuálů za první republiky. Tehdy u nás vznikla první organizace homosexuálů: Československá liga za sexuální reformu, jež prosazovala změnu existujícího zákonodárství. Pozornosti se v textu dostává postavám jednotlivých účastníků hnutí, například vydavateli *Hlasu*, prvního „časopisu sexuální menšiny“, Vojtěchu Černému nebo advokátu Františku Čerovskému. Některé životní příběhy, například právě osud Černého, jsou skutečně nevšední a díky pečlivé autorově práci s archivními (jen v této kapitole jsou využity materiály z jedenácti různých archivů!) i tištěnými prameny vyvstávají před čtenářem v celé své nejednoznačnosti. Přes všechno úsilí organizované menšiny se však do emancipačních snah zapojilo jen nepatrné množství homosexuálů. Nedošlo ani k očekávané změně zákona. V tomto oddíle najdeme také kapitole o místech setkávání tehdejších homosexuálů. Mezi takové podniky patřil například legendární Batek nebo restaurace U Huňků. Zde autor neváhá, pochopitelně s kritickým odstupem, citovat i dobovou populární literaturu, přinášející o podobných místech zprávy s příchutí laciné senzačnosti. Následující část práce popisuje změny, k nimž došlo v legislativě po komunistickém převratu v roce 1948. Ačkoli v meziválečném

období zastávala komunistická strana k homosexuálním vztahům tolerantní postoj, po roce 1948 byla pod sovětským vlivem trestnost homosexuality zachována. Vyjmutí homosexuálního jednání z trestního zákona v roce 1961 znamenalo pro jednotlivé homosexuály podstatnou změnu k lepšímu. I nadále však byla homosexualita přijímána jako nemoc. Organizované setkávání probíhalo výhradně v rámci terapeutických skupin. Poslední oddíl je věnován emancipačním snahám homosexuálů po roce 1989. Leitmotivem tohoto období byl boj za uzákonění registrovaného partnerství, který úspěšně vyvrcholil v březnu 2006, kdy byl příslušný zákon i přes prezidentské veto přijat parlamentem ČR. Zvláštní pozornost autorů je věnována právě parlamentnímu projednávání jednotlivých návrhů. Symbolickou tečkou za knihou je stručná zpráva o akci Pražská pride/Prague Pride v srpnu 2011. V této části je využito nepřeberného množství materiálu z denního tisku, soukromých archivů jednotlivých aktivistů, ale také metody orální historie — autor vedl rozhovory s mnoha pamětníky z řad gay a lesbického hnutí. Období nacistické okupace v knize zpracováno není — v podmínkách zesíleného pronásledování neexistovaly elementární podmínky k rozvoji organizovaných emancipačních aktivit. Tohoto období se však týká druhá kniha.

Zločin proti národnímu společenství

Jde o příběh v Německu narozeného Čecha Rudolfa Brázdy (1913—2011), od roku 2008 posledního známého žijícího člověka, který byl v koncentračním táboře označen růžovým trojúhelníkem, symbolem pro homosexuální vězně. Brázda vyprávěl o svém životě Jeanu-Lucu Schwabovi, který dal jeho vzpomínkám knižní podobu. Na rozdíl od knihy *Od žaláře k oltáři* zde sledujeme osud obyčejného člověka, jenž se neúčastnil organizovaného hnutí homosexuálů, ale žil si podle svého a navazoval vztahy s muži, jak to odpovídalo jeho sexuálními preferencím. Vzhledem k tomu, že nacistická ideologie nejenže považovala homosexuální praktiky za něco, co je proti přírodě, ale také za „zločin proti národnímu společenství“ (neboť homosexuál okrádá národ o své potenciální potomky), stal se opakovaně obětí pronásledování. V Německu byl uvězněn v roce 1937, po propuštění odešel do Československa, ale v roce 1941 se opět dostal do vězení. Po vypršení trestu se nalézal „v ochranné vazbě“ v koncentračním táboře Buchenwald, kde se dočkal osvobození. V krátkosti se dozvídáme i o dalším Brázdově životě ve Francii, kam po válce odešel. Zarážející je fakt, že připomínání homosexuálních obětí nacistického režimu se ještě mnoho let po válce setkávalo s námitka-

mi — ze strany bývalých politických vězňů. Útlá knížka si nenárokují uměleckou hodnotu, je psána velice prostým jazykem. O to jsou vyšetřování a procesy s homosexuály, kde byla vznášena z dnešního pohledu absurdní obvinění, vylíčeny působivěji. Nejde ani o odbornou historickou práci — jde především o projev úcty k člověku, který se nedal zlomit prožitými hrůzami.

Diskurzy homosexuality

Samozřejmě, studii *Od žaláře k oltáři* by bylo možné vytknout i některé drobné nedostatky — přílišná důkladnost i v drobnostech je někdy na škodu. Text se pak rozpadá na fragmenty, věnované úzce specializovaným, především právním otázkám. Hloubka zkoumání právní problematiky v prvním a čtvrtém oddílu knihy je obdivuhodná, ale tyto pasáže jsou čtenářsky velmi obtížné. To vynikne zejména v porovnání s jinak velmi dobrou stylistickou úrovní celé práce. Většina kapitol se čte příjemně, a to i navzdory důslednému používání odborných výrazů a slovních spojení, působících místy poněkud chtěně. Lze také litovat, že autor nevěnoval více místa různým pojetím homosexuality a sebeidentifikace homosexuálních jedinců, jež zmiňuje na začátku druhého oddílu v souvislosti s „procesem „zrození moderního homosexuála““. Zde se s poukazem na esencialistickou koncepci opatrně kriticky vymezuje vůči u nás dosud převládajícímu sociálně konstruktivistickému výkladovému modelu, závislému v případě studia homosexuality zejména na teoretických textech Michela Foucaulta. Ten považoval „homosexuála 19. století“ za produkt vnějších okolností, především vývoje lékařské vědy. Naznačené možnosti už autor ale bohužel dále nerozvíjí a omezuje se raději na výklad „elitních diskurzů homosexuality“, jak byly utvářeny především lékařskými a právníckými kruhy. *Od žaláře k oltáři* je prací, která u nás nemá obdoby — danému tématu se dosud žádný badatel takto důkladně nevěnoval. Nedávno vyšel sborník *Homosexualita v dějinách české kultury* (ed. Martin C. Putna), na němž se Seidl také podílel, tentokrát v roli literárního historika. Publikace je ovšem zaměřena právě na oblast kultury, a s recenzovanou knihou se tedy nijak nepřekrývá, naopak, jde o vzájemně se doplňující pohledy na tuto problematiku. V současnosti se připravuje historický sborník *Miluji tvory pohlaví svého*. Seidl je jedním z jeho editorů, ale i přispěvatelem: můžeme tedy očekávat další podstatný pokrok v záběru i hloubce pohledu na fenomén stejnopohlavních vztahů v české historii, který nám pomůže lépe chápat i jednotlivé lidské osudy, třeba právě ten Brázdův.

Autor je překladatel.

Also sprach Brikcius

Brikciovy memoáry nejsou než zacykleným popřením žánru

★★

Dnes tak preferovaný memoárový žánr přináší vedle nesporných pozitiv rovněž mnohá úskalí. V kterém čase bytí by měl člověk vzpomínat na vlastní život? Když pocítí první závan blížící se smrti? Dokud ještě nezapomněl nebo nezdeformoval memoáry úpornou snahou po objektivnosti, která však stejně není dosažitelná? Navíc každý pisatel memoárů zápasí s démonem stvoření jakéhosi mýtu o sobě. Oproti pamětem historiografického rázu dávám přednost vzpomínkám spíše vnitřním, které ovšem při nevládnutí formy mohou bloudit v kruhu nebo se chytit do tenat nesrozumitelnosti. Vědom si takových dilemat, zvědavě jsem se začel do memoárové prózy (spíš než do klasicky pojatých pamětí) *Můj nejlepší z možných životů* velkého mystifikátora a obratného manipulátora se skutečností i fikcí Eugena Brikcia.

„Eugeniální“ básník a filozof, vykladač snů a umění, ale rovněž jeden z průkopníků českého happeningu se během svého života vždy vyhýbal všemu jednoznačnému a danému. Měl snahu vytvořit ze své existence i činů zdaleka nejen

uměleckých jakýsi seabemýtus a navíc přesáhnout i výměr klasické mystifikace. Striktně odlišuje „starou mystifikaci“, která předstírá, že je tím, čím není, od nové mystifikace — tj. svého údajného objevu —, která předstírá, že je to, co je. Vyznívá to sympaticky, avšak jako by to nebylo naplněno uvěřitelným, tedy alespoň absurdním přístupem k realitě, který ovšem vyplynul z nepříznivých dějinných konsekvencí druhé poloviny dvacátého století. Naznačuje-li autor stereotypně ve svých latinsky, německy i česky psaných básnických reflexích i v rádoby odborných úvahách a esejích, že slovo nestálo na počátku světa, jak se praví v bibli, ale že naopak tělo je na počátku slova, má takové povrchní tvrzení zase jen poněkud vyprázdněnou filozofii, protože kotmelce ještě nekonstituují myšlení. Samozřejmě se za takovými eskapádami skrývá nejen autorův chaos, ale i zmatek celého dvacátého století všemožných dadaismů, surrealismů či avantgardismů ústících v druhé polovině věku až do duchampovského popření všech klasických zákonitostí mimeze. Avšak toto rozhraní (možná jen s výjimkou některých metaforicky bojovných Brikciovyh happeningů z šedesátých let) tento mystifikátor, manipulátor a pozér nepřesahuje směrem k současnosti, která má již toto — v podstatě ještě neškodné — stadium absurdnosti bytí za sebou.

Brikciovy memoáry jsou do jisté míry a možná i trochu nechtěně zakonzervovaným muzeem nebo depozitářem, z něhož na nás zavane duch uplynulé doby, aniž v něm můžeme najít styčné body s přítomností. Nic jiného, metaforického ani metafyzicky skutečného (pozor, to není pro-

timlulv!) z tohoto hlučného zátiší nepovstává. Je příznačné, že na rozdíl od autorových popisů všech možných realizovaných i nerealizovatelných snů a nápadů, jak přelstít všednost existence, jež vyplňují podstatnou část knihy, jsou nejsilnějšími momenty v textu ty, které jenom suše evidují dobu a její přízračnost, jež sice neumožňuje volně se nadýchnout, zato však nabízí spektrum ustavičných vnitřních i vnějších exilů, vposledku smazávajících základní konstanty života, tedy vědomí identity a náležitosti někam a k někomu, jakkoli to vše může v brikciovských souřadnicích znít pateticky a nepřijatelně. Ostatně fakt, že se v tomto případě nejedná o klasické memoáry, vyvěšuje Eugen Brikcius jako předznamenání této žánrově nesnadno dešifrovatelné knihy, když poněkud domýšlivě tvrdí, že „můj životopis vykazuje umné osnovy, které jsou někdy ozřejmovány fakticky se odehravšími příběhy“. K tomu však ihned připojuje poněkud mrazivý a pro něho typický dovětek: „Snad mohu říct, že se vždy nejednalo jen o příběhy anekdotického charakteru.“ Avšak drobný náznak úcty před skutečností je v *Mém nejlepším z možných životů* výjimečný. Ve všem tom mystifikování a „oklamávání s osnovou“ převažuje příliš vyprázdněné a silácké, rádoby nietzschovské gesto, avšak bez Nietzschovy melancholie a skepse, jež činí tohoto filozofa našim současníkem.

Jan Suk

Eugen Brikcius: *Můj nejlepší z možných životů*, Pulchra, Praha 2012

Potřeba paměti

Paulas přináší jímavé svědectví osobních dějin

★★★

Onehdy jsem přemýšlel, co mne tak láká na posezeních s prarodičí mé ženy. Až časem jsem si uvědomil, že mi vlastně zhmotňují události, jichž jsem se nemohl zúčastnit. Se vzpomínkami těch druhých mohu poznávat také to, co bych nazval psychologii dějin: verbalizaci prožitku minulých událostí — do níž se mimoděk promítá též interpretace toho, co, jak a proč bylo.

Za takové zpřítomnění nemůžeme být nikdy dost vděční. Zdá se mi, že pro obdiv ke kamenným svědkům dávné minulosti zapomínáme na dosud živé pamětníky událostí relativně nedávných a domněle pro nás zřetelných. Teprve při bližším ohledání zjišťujeme, že naše porozumění nebylo než iluzí. Naštěstí existuje to, čemu se říká orální historie. Ta si všímá právě především neprivilegovaných společenských skupin, spíše objektů než subjektů dějin. Sem patří také kniha *Hospoda* (s podtitulem *Ze*

vzpomínek hospodského a hospodáře Františka Douchy) Jana Paulase, který v ní využil zejména v roce 2002 namluvené vzpomínky svého dědečka (1915—2006). Její název přitom může být v mnohém ohledu symbolický: odkazuje ke skutečnému, dodnes stojícímu objektu — někdejší Douchově hospodě nedaleko heráleckého nádraží. Zároveň je také kvintesencí a intimizací našich nedávných národních dějin.

Co mne tedy na Douchových vzpomínkách zaujalo především? Jsou to zejména ony výmluvné detaily prostředkující konkrétní bytí v prostoru a čase.

Dovolím si zde alespoň několik příkladů. Pozornost si zasluhuje vliv obou světových válek na myšlení a chování lidí: „Válka ale tatínka přece jen změnila, měl prý už jinou povahu, takovou nervózní a panovačnou,“ dozvídáme se o příchodu vypravěčova otce z prvního z válečných kataklyzmat. O událostech z května 1945 se pak píše toto: „V Herálcích už mezitím řezníci připravili do košů uzeniny a čekali na ruské osvoboditele. Ti ale o salámy moc nestáli, protože jimi byli už přejedeni z minulé zastávky. Zato je museli vpustit do zámku, kde začali ničit jeho vybavení. A když lidé viděli, co se děje, hned tam každý běžel, aby si taky něco odnesl.“ Dozvídáme se také to, jak byly výběr školy a úspěšnost školní docházky v prvorepublikových časech ovlivněny stavovskými rozdíly či jak volba povolání podléhala politické

orientaci. Mezi řádky můžeme číst o vlivu industrializace na krajevou morálku, o klesající natalitě, dále o vlivu dějinných peripetií na religiozitu či o důležité úloze dětské práce v zemědělství, sahající hluboko do reálného socialismu. František Doucha nad své okolí vynikal absencí v lidovém katolickém prostředí hojně rozšířeného antisemitismu. Zcela obvyklý nebyl ani jeho smířlivý vztah k německy mluvící buržoazii a šlechtě. Škoda jen, že se do závěrečné redakce více nepromítla práce historika. Není zcela jasné, z jakých metodologických pozic Jan Paulas při zpracování dědečkových vzpomínek vychází a jaká je míra jejich beletrizace. Domnívám se, že k danému tématu existuje více kolik jich obsáhly poznámky.

Přes výše uvedené výhrady ale nakonec rád přitakávám slovům Jaroslava Meda z předmluvy: „A mají-li dnes, v globalizovaném a přetechnizovaném světě, vnukovy vzpomínky poetickou patinu dnů, v nichž omamně voněl jetel a zvuk klekání volal na cestu k domovu, není to plodem sentimentality, ale spíše stesku po časech, kdy se ve starobylém rámu životní podoby nacházel obraz smysluplného životního běhu.“

Ivo Harák

Jan Paulas: *Hospoda. Ze vzpomínek hospodského a hospodáře Františka Douchy*, Katolický týdeník, Praha 2012

O sličných agentkách v jámě lvové

Mawerův román jde příliš vstříc průměrnému vkusu

★★★

Anglický romanopisec Simon Mawer, jenž volbou témat svých knih polichotil českým čtenářům, nasadil ve svých předchozích textech, nominovaných na Pulitzerovu cenu, relativně vysokou latku. Jeho poslední román bohužel nepřekročil úroveň technicky zručně sepsané, ale zároveň okatě mainstreamové literatury. Tragický příběh britské agentky, která je pro svůj původ, bilingvismus a nepřehlédnutelný půvab nasazena do rozbořeného terénu okupované Francie, nenechá ani jedno ženské oko suché. Pro mužské čtenáře má autor v záloze potřebnou dávku adrenalinu, kterou v nich vyburcuje všudypřítomná akce, poutavé zápletky a barvitý popis špionážních technik.

Autorovi se do svého díla podařilo rafinovaně vměstnat většinu témat, která se od špionážního žánru očekávají. Epizody z odbojového hnutí, které je střídavě rozprašováno, a přesto stále znova vyrůstá z popela, jsou estétsky vycizelovaným líčením zdecimované válečné Paříže rámovány smyšleným sporem o nukleární

zbraň a další drobná mezilidská dramata. Musíme Mawera pochválit za portréty zemitých, s humorným nadhledem vylíčených postaviček odboje, jež zaujmou více než schematicky heroizovaní hrdinové, kteří nepřírozně ční z děl socialistického realismu. Mawer by však svému dílu prospěl ještě více, kdyby se snažil důkladněji těžit ze slibně načrtnutého obrazu mnohotvárného a nevypočitatelného prostoru válečné Paříže, ze svérázného děje, který svou vrtkavostí dráždí čtenářskou imaginaci, a přesvědčivěji rozpracoval nedbale načrtnutý obraz psychické proměny hlavní hrdinky. Místo sofistikovaně laděných introspektivních vhlédů do její psyché a napínavého pohrávání si s mnoholomnou perspektivou vyprávěného příběhu se dočkáme jen mírně krkolomných zápletek a redundantního vrstvení takřka identických motivů. Na každé ixté stránce románu se opakovaně zjevuje rozpačitý německý oficírek s mlékem na bradě, který musí řešit dilema, zda hrdě sloužit své vlasti, nebo svěst pohlednou francouzskou kůstku. A když už se to autorovi zdá nudné, nastrčí místo něj perverzní germánskou lesbičku, která se vyžívá v osahávání prohledávaných žen.

Mawer zabíjí svou knihu přehnanou popisností. To, co bychom se mohli dozvědět prostřednictvím umělecké zkratky, vylíčí s pomocí klišovitých přívlastků, jejichž prostřednictvím dokáže spolehlivě zahlušit poslední zbytky čtenářské zvědavosti. Stranou nezůstane ani aluze na osvědčené čechovovské metody. Jen místo pušky, která musí v závěru dramatu vystřelit, nastrčí autor emočně labilní agentku, obdařenou negativní aarou, která nakonec přispěje

ke zhoubě překrásné, utrpením projasněné hlavní hrdinky.

Autor se za každou cenu snaží sklenout tragický oblouk svého románového díla, činí tak však na úkor logiky vlastního vyprávění. Agentka, která prošla náročným britským výcvikem, najednou neprohlédne banální léčku a upadne do osidel německých vojáků. Místo aby si zachránila kůži a odletěla s ceněným atomovým vědcem, kterého se jí podařilo svým šarmem získat na stranu Spojenců, zpátky do své vlasti, zůstává i přes hrozící nebezpečí v jámě lvové. Autor si dal hodně práce, aby čtenáře přesvědčil o motivacích smyslů zbavené hrdinky, která se stává závislá na adrenalinovém nebezpečí a místo své záchranu raději nakráčí jako oddaná ovce tváří v tvář smrti. Přesto však jeho úsilí vyznělo naprázdno. Tragické vyvrcholení, jakkoli nás při něm zamrazí v zádech, působí zbytečně vykonstruovaným a nepravděpodobným dojmem.

Petra Havelková

Simon Mawer: *Dívka, která spadla z nebe*, přel. Lukáš Novák, Kniha Zlín, Zlín 2012

Že kluci nepláčou?

Román od ženy
pro muže, nemilosrdný
a krásný

★★★★★

Román *Výhonek osmilisté růže* vypráví příběh mladíka Arnljótura, milovníka rostlin, především však růží. Jeho vášeň ho vede k tomu, aby podnikl dalekou cestu z (podle všeho) rodného Islandu do kláštera v blíže nespecifikované evropské zemi, kde od středověku existuje nejslavnější růžová zahrada na světě, a aby o tuto zahradu pečoval a zasadil v ní vzácnou odrůdu růže, kterou veze s sebou. Doma na severu to za mnoho nestojí. Matka mu zemřela při autonehodě, otec zaujal trpitelský postoj a své dva syny — tedy Arnljótura a jeho bratra Josefa — se pokouší dovychovat neoddiskutovatelným argumentem „maminka by si jistě přála“ a „maminka by nikdy nepřipustila“. Josef trpí mentální poruchou a zpravidla ze sebe nevydá ani slovo, a navíc má Arnljótur devítiměsíční dcerku, plod jedné nepovedené noci, matka dítěte s ním však ve svém životě nijak nepočítá. Žádný div, že Arnljótura mezi ztuhlou lávou, mléčně bílými potoky a suťovými poli, kde ani pořádně nic neroste [!], sotva něco drží.

Kniha se skládá ze dvou přibližně stejně rozsáhlých částí. První

z nich je „road movie“ ze severu na jih, vyplněná hlavně náhodnými seznámeními s ženami, která končí v lepším případě rozpačitě, v horším nijak (nebo obráceně?). Neklamným znamením začátku druhé části, v níž už nic nebude takové jako předtím, je překvapivý (ve skutečnosti však rafinovaně zinscenovaný, jak už to ženy umějí) příjezd Arnljóturova dítěte i jeho matky do klášterního městečka, kde „všemu je tisíc let, až na lidi“ a kde mladý muž hledal — především — úlevu od dosavadního neutěšeného života a od touhy, kterou se mu neustále připomíná jeho tělo lačnicki po přítomnosti těla druhého, ženského. Nyní před ním stojí výzva srovnat se nejen s vlastní otcovskou rolí, ale také nalézt vztah k dívce, kterou do té doby tvrdošijně nazýval jen „matka mého dítěte“.

Skutečným tématem románu je psychologie mladíkovy duše. Máme možnost nahlédnout do otřesů, které v ní vyvolává setkávání s bytostmi opačného pohlaví, do nejistoty, jak má ve vypjatých situacích reagovat, do obavy vsadit všechno na jednu kartu. Máme možnost prožívat s ním úžas nad tím, jak roztomilé jsou dětské oblečky, miniaturní kopie oblečení pro dospělé; jak malé děti voní; jak neuvěřitelně rychle rostou, když se doslova každý den naučí něco nového. S jakým dojetím a strachem mladíkovi tichounce přejdou poprvé v životě přes rty slova „tátova holčička“. V těchto líčeních Arnljóturových vnitřních stavů je autorka nesmírně přesvědčivá, jako by snad jeho cestu podnikla sama.

Autorčina nadvláda nad textem je suverénní a promyšlená. Nic tu není samoúčelné, bezděčné nebo navíc. Platí to pro motivy, jejichž

funkce se ozřejmí až po mnoha dalších stránkách, platí to pro kompoziční strukturu sestavenou z velkého počtu kratičkých kapitol, které by zpočátku mluvily pro rozbitý, fragmentarizovaný děj, ten však díky autorčinu konciznímu jazyku uplývá vpřed zcela přirozeně. Platí to například i pro jméno Arnljóturovy dcerky: děvčátko se jmenuje Flóra Sól, což jistě není náhoda už proto, že Arnljótur je milovník a ctitel latiny. Květina a slunce. Oba motivy prostupují celým textem a sehrávají v něm důležitou roli: u květin je to jasné, kolem nich se otáčí celý hrdinův život, tedy ta jeho část, která se netočí kolem žen. Slunce symbolizuje celou Arnljóturovu cestu na jih za poznáním sebe sama; v ní je přítomen Goethův Řím, Joyceův Terst, Mannovy Benátky, láska a smrt na pouti za sluncem, na kterou se evropská spisovatelé a jejich hrdinové ze severu vydávají už několik staletí jako tažní ptáci. Nakonec se oba motivy prostoupí v závěrečné scéně, která třebaže má daleko ke šťastnému konci, obsahuje poselství, že „i když všechno skončí, vždycky něco zbývá“. Ólafsdóttir napsala vynikající svědectví o zákrutech a nevyzpytatelnostech mužského nitra.

Jan M. Heller

Audur Ava Ólafsdóttir: *Výhonek osmilisté růže*, přel. Helena Kadečková, Plus, Praha 2012

Adler-Olsenův krok k rutině

Třetí román o oddělení Q nabízí napínavý syžet, škodí mu však mechaničnost autorovy tvůrčí metody
★★★

Vzkaz v láhvi je stejně jako dva jeho předchůdci postaven na atraktivním a dramatickém syžetu s originální zápletkou. Mnoho let starý, krví psaný vzkaz v láhvi přivede kodaňského detektiva Carla Mørcka na stopu únosce a vraha dětí. Adler-Olsenův komisař je nezaměnitelným přírůstkem do pestré škály moderních detektivů — asociální, cynický policajt, jenž si rád v pracovní době v kanceláři zdřímne, stará se o nevlastního pubertálního syna, v domě má potrhleho podnájemníka a od druhého dílu také ochrnutého kolegu. Jakkoliv je patrné, že se autor při vytváření postavy detektiva Carla Mørcka nechal inspirovat u klasiků americké drsné školy, neposkládal jej ze samých klišé (jako například Jo Nesbø svého Harryho Holea), ale vytvořil zábavného a plnokrevného hrdinu. Mørckův profil dokresluje také interakce s ostatními postavami, jež stále prověřují odolnost Carlových nervů: manželka, která ho opustila, ale přesto mu nadále

komplikuje život, a jeho „policejní asistent“ Asad.

Specifikem Adler-Olsenovy série je žánrová rozeklanost: autor se pohybuje někde mezi detektivkou, kriminálním románem a thrillerem. Zápletky stojí na vyšetřování šokujících a krutých zločinů, ale *senzačnost* nejde na úkor pravděpodobnosti. Adler-Olsen pečlivě osvětluje psychologickou (či psychopatologickou) motivaci svých pachatelů. Čtenářský zájem tak není nesen zvědavostí, jak bude vyřešena záhada (s tajemstvím autor moc pracovat neumí), ani napětím, jak to dopadne (je jasné, že dobře), ale spíš *jak* se Mørckovi s Asadem podaří dopadnout pachatele a zejména zachránit-li další oběť. Moment záhady je provázán s rámcovými příběhy (tajemství přestřelky na Amageru a Asadova identita), které jsou však dosti řídké, zejména uvážíme-li, že rámcový příběh má být rozprostřen do deseti románů.

Největším problémem *Vzkazu v láhvi* je to, že je stejný jako *Žena v kleci* a *Zabijáci*. Na prvním románu jsme mohli ocenit nápaditost spojení dvou časových linií (včetně podobnosti s „klasickým“ Fowlesovým *Sběratelem*) a na druhém precizní vykreslení zvráceného chování skupiny nedotknutelných zbohatlíků. Nicméně už v *Zabijácích* se objevil základní problém: střídání vyprávěcích linií upozaduje Carla Mørcka; dominantní se v příběhu stala postava Kimmie se svou děsivou „panenkou“.

Také ve *Vzkazu v láhvi* stojí děj na dynamickém střídání paralelních linií. Syžet se nesoustřeďuje pouze na vyšetřování zločinu, ale sledujeme též psychopatického vraha, který realizuje další únos dvojice dětí, a jedna linie je vyhrazena pro oběti. Tato metoda

má svá úskalí: jednak je tím (jak už bylo řečeno) hlavní hrdina odsunut stranou, jednak — a pro *Vzkaz v láhvi* to platí obzvlášť — ne každá linie je srovnatelně nosná. Než se konečně rozběhne vyšetřování (protože vrah musí nejprve připravit další zločin), autor velmi nešťastně rozmělnuje Mørckovu linii odbočkami, jejichž účelem je nejen retardovat děj, ale zřejmě i otrávit čtenáře. K čemu jinému by jinak sloužily vedlejší zápletky s azbestem ve sklepě, honem na masařku a v podstatě vše, co se týká sekretářky Rose?

Za obdobně mechanické opakování již vyzkoušeného lze považovat také závěrečnou konfrontaci Mørcka a Asada s vrahem. Do třetice se tu detektivové dostanou do smrtelného ohrožení, i tentokrát nad nimi vrah nejprve zvítězí, aby byli hrdinové na poslední chvíli zachráněni. Adler-Olsen, byť je v rámci žánru stále „nadstandardně“ originální a svižný, začíná sklouzávat k rutinérskému psaní podle osvědčené šablony.

Samozřejmě záleží na tom, jak k takovému opakováním osvědčených vzorců přistupujeme. Pokud zůstaneme u pouhého čtení pro zábavu, pak se čtenářům, oceňujícím atraktivnost prvních dvou románů, dostává přesně toho, co zřejmě očekávali. Na druhé straně však román vyvolává dojem, že Adler-Olsen není s to překročit vlastní stín, a při plánovaných deseti dílech hrozí, že začne vykrádat sám sebe. Fakt, že *Vzkaz v láhvi* nepřináší oproti předchozím dvěma románům nic nového, jej činí zatím nejslabším článkem série.

Michal Sýkora

Jussi Adler-Olsen: *Vzkaz v láhvi*, Host, Brno 2012

Kniha rozpačitosti a nezkušenosti

V historickém románu je atraktivní téma udoláno autorskou otročinou

Před Vánoce vydalo nakladatelství Argo nový historický román s přitažlivým lékařským námětem. Co víc si může čtenář na nadcházející zimu přát než bichli s hutným příběhem, atraktivním prostředím a historickým přesahem? To všechno a něco navíc *Kniha šílenství a léčby* Reginy O'Melvenyové slibuje.

Mladá lékařka z Benátek se rozhodne najít svého otce. Ten, rovněž doktor, ji před několika lety opustil, vydal se na cesty po Evropě a zanechává po sobě jen znepokojivé dopisy o hledání nových způsobů léčby a neobvyklých nemocech. Dopisy jednoho dne přestanou přicházet a Gabriella — sebevědomá, osvícená, nicméně trochu melancholická dcera — se tvrdohlavě pouští po otcových stopách. Píše se rok 1590, Evropa se proměňuje: prostý lid paralyzuje strach z církvi a náboženského pronásledování, naopak univerzity a s nimi moderní lékařství už plně vstoupily do věku renesance a dominance vědy. Gabriella hledá u Bodamského jezera, v zapadá-

kově uprostřed německých lesů, na univerzitách v Tübingenu, Leidenu, Edinburghu nebo v marocké poušti. A při hledání otce pochopitelně nachází spoustu dalšího a jiného. Nezní to téměř dokonale? Prozaická prvotina Reginy O'Melvenyové by podle anotace mohla mít bezesporu bestsellerové kvality. Sám román jich bohužel nedosahuje ani v nejmenším.

Kniha sice obsahuje výše naznačený příběh, chybí jí nicméně nějaká ucelená forma vyprávění nebo dokonce jasný účel zvolených narativních postupů. Vypravěčkou románu je hlavní hrdinka Gabriella, která ovšem často působí spíše dojmem nezúčastněného božského hlasu než jako někdo, koho se děj bezprostředně týká. To má za následek, že vyprávění bezesporu zajímavého příběhu se proměňuje v prostý popis událostí, postav a míst.

O'Melvenyové přitom nechybí fantazie a smysl pro drama, u některých scén je přímo cítit jejich promrhaný emocionální potenciál a splasknutý dramatický oblouk. Za všechny případy jmenujme například veřejnou pitvu mrtvol, z níž se vyklube hrdinčin skoromilenc: Gabriella celou situaci popíše, řekne, že je smutná, a konec, jde se do dalšího města, k dalším epizodám. Hlavní postava je tudíž plochá, navzdory vlastnímu vyprávění a mnoha stranám věnovaným hrdinčinu vztahu k otci, matce a společnosti, jež se k emancipované ženě chová odmítavě, postrádá nějakou hlubší psychologii a kromě polopatického „musím najít otce“ nejsou jasné ani její motivace. Díky tomu se celá — zprvu velmi slibná a zajímavá — zápleтка smrškla v jednoduché lineární přesouvání mezi lokacemi, v nichž pohřešovaný otec zanechal

nějakou indicii svého pobytu, s železnou pravidelností „ozvláštněné“ kuriózní lokální postavičkou, otcovým dopisem, popisem místa a nějaké nemoci či léčby. Přesně v tomto pořadí.

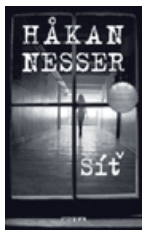
Na více než mdlém dojmu z knihy má svůj podíl i použitý slovník, stylistika a určitě i překlad a jeho redakce. Autorčin rukopis na sebe od počátku prozrazuje své básnické kořeny (O'Melvenyová je oceňovaná básnířkou) — román hýří až opulentní popisností a složitě konstruovaným líčením, které se ovšem často mívá účinkem a postrádá smysl. O každém předmětu v knize víme, jakou má barvu a jaký má tato barva odstín. Konec dialogu téměř nikdy nekončí úspěšným a dostačujícím „řekl“, nýbrž „pronášel při smetávání semínek z karmínového rukávu své saténové kazajky“, a to i u replik naprosto nepodstatných vedlejších postav. A ve výčtu podobných literárních otravností by se dalo pokračovat ještě dlouho. Drobné chyby v překladu a redakci — „ruka nateklá u kotníků“ — jsou potom už jen pověstné hřebíčky do rakve.

Jednoduše řečeno, prozaická „nevypsanosť“ v kombinaci s vypravěčskou nejistotou zabíjí velký potenciál *Knihy šílenství a léčby*. A při pomýšlení, co by s daným konceptem provedl zkušenější autor — nelze nepaměť na Umberta Eca —, přepadá čtenáře smutek hned dvakrát. Namísto strhující historické sondy nebo alespoň napínavého dobrodružství totiž dostal jen rozpačitý pokus o dobrodružný román od urputné debutantky.

Zdeněk Staszek

Regina O'Melvenyová: *Kniha šílenství a léčby*, Argo, Praha 2012

Vražda jako záminka k humoru

Nový švédský kuň ve stáji nakladatelství MoBa příliš ulpívá ve schématech detektivního žánru

★★

Brněnské nakladatelství MoBa má ve své stáji úctyhodných jedenáct severských detektivkářů. Švédský matador Håkan Nesser k nim přibyl teprve nedávno a představil se prvním z románů ze série s nesympatickým komisařem Van Veeterenem — *Sít*. Kniha pochází z roku 1993 a je to vůbec první kriminální román, který Nesser (1950) napsal. Její stáří prozrazuje klasická stavba, malá galerie postav a jeden z nejčastějších způsobů „maskování“ vraha mezi aktéry příběhu. Vývoj zápletky je také velmi tradiční. Záhada zamčeného pokoje (respektive koupelny) se v závěrečné třetině románu promění v rozkrývání jedné nepříjemné rodinné historie.

Nesser přivádí na scénu protivného komisaře Van Veeterena s neméně protivnými zvyky (neustále žvýká párátko a vyplivuje je na zem), který — jak se trefně píše na přebalu knihy — „si už dávno zvykl pobývat v troskách svého osobního života“. Curriculum vitae tohoto kriminalisty je skutečně tristní.

Manželka ho průběžně opouští a zase se k němu vrací, syn je v kriminále a dcera se mu odcizila a žije v zahraničí. Společnost dělá Van Veeterenovi jen přestárlá fena s bizarním jménem Bismarcková (čtenář znalý severských detektivek nemůže nevpomenout na inspektora Konrada Sejera a jeho nemocného psa, který se jmenoval Kolberg, což je také příjmení). V první polovině románu má Van Veeteren skvělého protihráče, kterým je ironický středoškolský učitel dějepisu a filozofie Janek Mitter, jenž je podezřelý z vraždy vlastní ženy. Břítké rozmluvy, jimiž se vyznačuje především soudní přelíčení s Mitterem, patří bezpochyby k vrcholům knihy. Håkan Nesser umí napsat velice svižný a osvěžující dialog, který Čeněk Matocha dokázal odpovídajícím způsobem přeložit do češtiny.

Zde drobná poznámka pod čarou na adresu nakladatelství. Čtenáři bezpochyby oceňují, že MoBa začala na překlad severské krimi najímat překladatele ze skandinávských jazyků. Bylo by nicméně dobré, kdyby (právě vzhledem k minulé praxi tohoto nakladatelského domu) v knihách stálo, že byly přeloženy ze švédštiny, finštiny, islandštiny atd. Stručná informace „Překlad Čeněk Matocha“, kterou v tiráži konkrétně této knihy najdeme, vzbuzuje dojem, že jde o kamufláž překladu z jiného jazyka, ovšem v tomto případě tomu tak naštěstí není.

Slabinou románu *Sít* je autorská zvůle. Přibližně v polovině totiž Nesser nechá Janka Mittera zemřít rukou skutečného vraha. Z knihy se sice ani po tomto obratu nevytrácí humor, čtenář si ovšem nemůže pomoci, že s živým Mitterem by celá kniha byla mnohem

zajímavější. Závěrečné rozplétání záhady je poměrně tuctové, pozitivem jsou pouze lehce nepřehledné vztahy ve vyšetřovacím týmu, kde se to hemží prostorečkými cyniky. Pro Nesserovo psaní je vůbec charakteristický jízlivý humor, sklon k sarkasmu a anekdotickým pointám. Celá kniha končí půvabným epilogem, který paroduje všechny scény z historie žánru, v nichž si kdy oběť poznačila podstatné informace o zločinu do bible na nočním stolku. Jinými slovy, všechno snažení je marné, když někoho vyrušíte od právě zapálené cigarety, byť s naléhavým vzkazem: *Lukáš 15,11!*

Na květen chystá MoBa další díl z veeterenovské série, tentokrát s názvem *Čtvrtá oběť*. Bude zajímavé zjistit, kam se Håkan Nesser pod vlivem vlny severské krimi posunul. Mimochodem český milovník severské detektivky získal nedávno praktického průvodce v podobě webu www.severskedetektivky.cz, díky němuž si může lehce udržet přehled o tom, co z této oblasti u nás vyšlo i co se chystá. Nacházejí se zde také malé profily autorů a informace o vydávaných titulech. Do budoucna autoři slibují také medailonky překladatelů, odkazy na recenze či možnost hodnocení jednotlivých titulů čtenáři. Jak je vidno, severská vlna právě vrcholí.

Karolína Stehlíková

**Håkan Nesser: *Sít*,
přel. Čeněk Matocha,
MoBa, Brno 2012**

Jak se neztratit ve fikčních světech

Sborník k jubileu Lubomíra Doležela je víc než jen obdivným pajánem

★★★★

Na konci roku 2012 vyšel při příležitosti významného životního jubilea Lubomíra Doležela sborník s názvem *Heterologica*. Jde bezesporu o sympatický dar tomuto významnému literárnímu vědci. Sborník obsahuje celkem čtrnáct textů, které jsou rozděleny do dvou částí: „Poetika a lingvistika“ a „Fikční světy“. Mezi přispěvateli jsou jak uznávané autority literární teorie, tak jména mladých teoretiků, tj. vedle „zakladatelů“ se zde objevují jak jejich žáci, tak i (tu více, tu méně) kritičtí „následovníci“. Vznikl tak soubor textů, který Doleželovu práci nejen kriticky hodnotí, ale také ji dále rozvíjí a aplikuje.

V úvodní studii se Ondřej Sládek podrobně věnuje teoretickým východiskům Doleželovy práce, shrnuje jeho předpoklady, metody a základní pojmy. Jeho sumarizační text je možné doporučit jako základní a přehledné seznámení s teorií Lubomíra Doležela, což jistě přivítá nejen student literatury. Krátký příspěvek Thomase Pavela je načrtnutím několika poznámek

k literatuře posledních padesáti let. Pavel se zde kriticky staví k literatuře „asketické přísnosti“ a kladně hodnotí knihy „ludické“. Obecná tvrzení našťestí dokládá krátkým seznamem děl, která podle něj splňují dané požadavky, a tak si čtenář může porovnat svůj literární vkus s Pavlem. John Pier navazuje ve svém klasicky pojatém příspěvku na práci Davida Hermana a zkoumá, nakolik je jeho rozdělení naratologie na klasickou a postklasickou užitečné a plodné. Wolf Schmid se velmi kriticky staví nejen k odbornému přístupu Lubomíra Doležela v jeho pracích *O stylu moderní české prózy* a *Narrative Modes in Czech Literature*, ale také odmítavě hodnotí Doleželovo ideální rozdělení na subjektivní a objektivní vyprávění v umělecké literatuře. Marie-Laure Ryanová a Radomír D. Kokeš aplikují Doleželovy teze i na mimoliterární oblast. Text Marie-Laure Ryanové je bezesporu tím nejlepším, co sborník nabízí. Spojuje se v něm odborná erudovanost se schopností přijít s novým pohledem. Text se snaží na příkladech z populární kultury (především jde o u nás téměř neznámý transmediální projekt Alpha 0.7) ukázat, jak lze překonat skepsi ohledně možnosti narativu. Kokešova inspirativní práce se věnuje typologii televizních seriálů a definuje pět základních typů. V příspěvku „Mnoho povyku pro Heterocosmica“ zkoumá Aleš Měrenus užitečnost Doleželovy teorie fikčních světů pro oblast dramatu a důrazně odlišuje fikční svět dramatu a fikční svět divadelní inscenace. Bohumil Fořt a Zoltán Rédey se ve svých příspěvcích snaží načrtnout aplikaci teorie fikčních světů při psaní literární historie. Fořt naznačuje, jak je možné

pracovat s teorií možných světů při definování žánru realistického románu. Rédey zase poukazuje na užitečnost koncepce postmoderního přepisu při výkladu současné slovenské literatury a na celkovou nepoužitelnost „univerzalistických mimetických výkladových koncepcí“. Práce Vladimíra Trpký odkrývá, nakolik je metafikce spojena s postmoderní literaturou. Michal Fránek ve své studii čtení *Rukopisu královédvorského a zeleňohorského* (a z nich vycházejících historiografických děl) předkládá jakýsi druh alternativní historie, která nám nabízí (zcela nevědomě) negativní alternativu našich dějin. V závěrečném textu se Françoise Lavocatová ukázat snaží na všudypřítomnost paradoxů ve fikci a polemizuje s názorem, že paradox fikci ohrožuje.

Heterologica jsou (navzdory několika redakčním nesrovnalostem) bezesporu zdařilým počinem, který si zaslouží pozornost i mimo okruh Doleželových ctitelů. Určitá zklamání mohou být spojena s texty významných světových teoretiků, která však mohou pramenit z příliš velkých očekávání. Doufáme, že případné zájemce (nejen ty akademické) neodradí nepěkná obálka, která se poněkud těžkopádně snaží ztvárnit inspirativnost Doleželových *Heterologic*.

Jakub Kára

Bohumil Fořt (ed.): *Heterologica. Poetika, lingvistika a fikční světy, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha 2012*

Viděno poučenýma očima

Podnětné eseje o kontextech současné vizuální kultury

★★★

Václav Hájek (1974), vzděláním teoretik umění, ve své knize *Jak rozpoznat odpadkový koš* pokračuje v tradici eseje jakožto svébytného literárního útvaru. Jeho „pokusy na sobě“ nenesou existenciální badatelství zakladatelů, imprese ani patos, jsou postmodernisticky hravé a organickým propojením s obrazovou částí se hlásí ke klipovému vnímání komputrového věku. S klasiky jej spojuje příležitostnost, systém „ad hoc“, přesunutý ze sféry intimní korespondence do blogosféry, široké vzdělání literární, literárněvědné i výtvarné. V jeho brilantních postřezích lze sledovat auerbachovský odstup klasického vzdělance i Dorflého postmoderní objevování klasických mýtů v popkultuře.

Autor hodlá promlouvat o „stereotypch ve vizuální kultuře“, jak se s nimi každodenně setkáváme. Nerozeznává rozdíl mezi stereotypy, jednotvárnými navyklými a víceméně parazitickými klišé, a mezi topoi, jakožto nosnými výrazovými schémata. Autor bohužel své podnětné a překvapivé myšlenky většinou nedokáže

dotáhnout do konce. Za klíčovou kapitolu lze považovat reflexi „Žvásty o umění“, kde si uvědomuje, že textové počiny naší přemnožené uměnovědné obce jsou schopné oslovit nanejvýš vlastní „umělecké prostředí“ formou dobového ptydepe. Řešení pak nachází v postoji „nepsat o umění vůbec“. Snaha „nalákat diváka do tenat uměleckého provozu“ je lichá, protože diváka ve skutečnosti nezajímají provozy, diskurzy, výzkumy, ale umění, které dokáže oslovit i bez těchto pseudopropriet. Autor s poetistickým nadhledem protežuje „dílo zábavné“, které teoretik divákům osvětlí „cestou verbální radosti“. Příkladně tento esejista využívá své neobvyklé vzdělanosti a znalosti umění předmediální éry, jehož zjevné i utajené ozvuky dokáže bystře nacházet ve vysoké, masové i zcela pokleslé kultuře, popkultuře, reklamě. Nepřekvapuje, že jím dešifrované stereotypy i topoi vedou stejně dobře ke klasickému i zavrženému akademickému autorům a dílům. Pro vzdělanost v současném mediálním světě je stejně významný akademismus devatenáctého století jako avantgardy. Současný film, reklama, „firemní filozofie“ mohou mít zdroje v klasickém i akademickém umění, ale i v pofiderních myšlenkových proudech a příručkách reklamních kreativců.

Hájkovou jemnou silou je hravost, se kterou v textu i obrazových příkladech dokáže provázat třeba Caravaggia, reklamní plakát i pornografii, anebo najít analogii mezi Lautreecem a Menzelem. Někdy dochází k tradičním mýtům dvojnictví, génia, svlékání z kůže. Jindy s mimořádným zaujetím, bohužel v příliš stručném náhledu, probádává témata vlastní, jako jsou například „kulturní dějiny hlíny“.

I když Václav Hájek působí v postupně vznikajícím souboru esejů jako dekonstruktér mýtů, někdy se jimi nechává polapit. Například když esej o outsiderství a chudobě ilustruje příkladem bohatě sponzorovaného malíře Vincenta. Některé Hájkovy texty působí jako skici k hlubším úvahám. Například esej o destrukci symbolů pojmá idoly a pomníky prvoplánově, bez nastínění jejich geneze, jako režimní monstra, která se svou dobou také padají. Skutečnost je tragičtější. Idoly a jejich tvůrci jsou obětováni, aby nosné ideologie mohly přežít.

Výběr ilustrací knížky tvoří samostatný obrazový esej o vizualitě současnosti. Tuto linii možná autor nedocenil a spolehl se na poměrně konzervativní grafickou úpravu, doplněnou poněkud opisnými a žoviálně vyznívajícimi popisky. Navzdory jisté nedořečenosti je Václav Hájek všestranně vzdělaný a (přesto) vizuálnímu světu v nejširším slova smyslu otevřený autor. I když svět umění obdivuje, zprostředkovává jej čtenáři a divákovi nikoli jako posvátnou sféru hodnot, ale jako zdroj znaků a stereotypů, které je pro vlastní přežití ve vizuálním světě užitečné si dešifrovat.

Pavel Ondračka

Václav Hájek: *Jak rozpoznat odpadkový koš. Eseje o stereotypch ve vizuální kultuře*, Labyrint, Praha 2012

Od rýmu k volnému verši

Jakub Řehák

Dnešní telegrafické recenze budou věnovány autorům, kteří ve své poezii rozvíjejí tradiční rýmovou techniku, i autorům, kteří píšou volným veršem. Bez mučení přiznám, že pravidelně rýmované básně nevyhledávám. Takové texty vnímám spíše jako vzpomínku na orální projev, jímž poezie kdysi oplývala. Vývoj evropského básnictví však postupoval především skrze rozvíjení psaného projevu, který postupem času dovedl poezii k netušeným možnostem. Teprve volný verš jako by plně dokázal zprostředkovat moderní vědomí a zachytit složitou montáž emocionálních stavů, osobitého vidění proměnlivého světa i duševního rozpoložení. Pojdme se ale nejprve podívat na básníky, kterým je vlastní právě způsob opačný.

Nad básněmi hluchinského navištického barda **Milana Krupy**, uspořádanými v knižním souboru *To pivo je mým topivem* (Kalich, Praha 2012), jsem si musel položit otázku, zda jeho texty knižní formát unesou. Krupovy básně či spíše říkačky jsou vtipné, odlehčené, často dvouveršové hříčky či epigramy. Krupova tvorba občas připomene žánr limericků: „Lesem běží drátěné košile / zbrojnoš dobíhá do cíle / leze přes bez a ví / že košile rezaví.“ Někdy se mihne minuciózní vjem, který šťastně spájí autorovu zemitost i výstižnost pohledu: „Po nebi modrém jako rifle / plují bílé mraky rychle.“ Myslím si však, že podobné básně získávají kouzlo hlavně ve chvíli, kdy jsou pronášeny nahlas a je jim dodán patřičný tón či nálada. Při čtení tato složka chybí a princip zveršovaného vtipu brzy omrzí. O to působivěji pak vyvstane báseň, která je psána volným veršem a má náhle uvolněnost i atmosféru: „Už dlouho jsem neprobdl noc / už dlouho jsem bouřku / nechtal / do kýblu / [...] / Kdy se u nás zase vyspí holub / kdy se příroda zase počůrá / kdy bude v noci zase bláznit [...].“ Milan Krupa je zkrátka dle mého osobitý tam, kde říkankovitě básnění na okamžik opustí a rozvine plnější básnické črty: „Takový klid / jako bych byl děťátko / a někdo ze mě / vyluhoval v bazénu člověka / za studena / [...] / šaty se proměnily v listy.“

I **Eugen Brikcius** v knize *Platný příběh* (Pulchra, Praha 2012) využívá formu epigramatických, dvoj-, čtyř- či vícestrofičkových básní s pravidelnou rýmovanou strukturou. Brikciovi slouží rýmové schéma k minucióznímu vyjádření filozofických paradoxů a tvrzení: „Jeden: Ježto není pánbůh / je vše

dovoleno [...] Druhý: Tím spíš pochváleno / buďž jeho jméno.“ Kniha v první a nejdelsí části nabízí jakési vademekum básnickových témat a životních eskapád. Levá strana oddílu předkládá krátkou aforistickou sentenci, kterou pak zpracovává báseň na straně pravé. Příklad: „Básníka zachraňuje múza v podobě rujné ženy.“ A jako poetické dohotovení následuje sama báseň: „Předmětně buď doličná / až kam důkaz přízně sahá / Patří jak se slibně vztrhám / Nestyd se být patřičná.“ Podhoubí Brikciovy poezie tvoří bryskní filozofické sentence, variace na přísloví či lidová rčení, užívání plakátových hesel současnosti i intimní lyrika. Brikcius tyto složky spájí v oslnivé básnické mesalianci, která si žádá značnou pozornost a není jednoduché z ní při prvním čtení vydobýt celistvý vjem. Poezie *Platného příběhu* je duchaplná na nejvyšší úrovni. Tato duchaplnost však v sobě skrývá i jistou úmornost. Někdy máme zkrátka chuť se této poetické brizance vzdát a nadechnout se volnější veršové formy.

Výbor z dosavadní tvorby brněnského básníka **Milana Ohniska** soustředěný v knize *OH!* (Barrister & Principal, Brno 2012) na téměř dvou stech stranách představuje reprezentativní celek. Kniha mapuje Ohniskovu poezii od samizdatových počátků, přes řadové sbírky vydávané od devadesátých let až po současnost a obsahuje i verše dosud nepublikované. Není v možnostech telegrafické recenze obsáhnout všechny fasety souboru, pečlivě a invenčně uspořádaného básníkem Ondřejem Hanusem, a tak se omezím jen na několik konstatování. Ohnisko je básníkem vášnivého sporu s vlastní existencí: „Byv a jsa v světě / nejstrmější

nula / nemůžu než vzývat / moc, jež by mne posunula.“ Básně mají sarkastický až krutě sebevýměšný tón. Přesto se v jejich jádru skrývá intenzivní a nefalšovaná úzkost z bytí: „Před tím a potom / viděl jsem škvíru / do níž bych řítil se / noc co noc [...] Tu druhou škvíru / viděl jsem mnohokrát.“ Pocit vratkosti či nedostatku pevné půdy pod nohama je myslím dokonce hlavním motorem Ohniskovy tvorby: „Vracím se z města / neznámého tak / že bloudím i v zadní kapse.“ I když básně hojně užívají pravidelného rytmického i rýmového schématu, zdaleka se neomezují pouze na ně. Okouzující a působivá je především Ohniskova schopnost mísit v rámci jedné básně různorodé jazykové vrstvy, rejstříky i valéry. Slang, vysoce stylizovanou mluvu, existenciální výpověď, obraznost, melancholii i vztek. To vše je podpořeno regenerující rytmickou výbavou jednotlivých veršů. Ohnisko se ve výboru *OH!* představuje jako závažný lyrik, který tento rys skrývá pod maskou nauzeálního šklebu.

Po sbírce *55 007 znaků včetně mezer* vydává **Ondřej Buddeus** druhou básnickou knihu *Rorýsy* (Fra, Praha 2012), která byla původně připravována už před dvěma lety jako jeho debut. V Buddeusově případě tradiční poetické formy nenajdeme. Básně *Rorýsů* využívají mnoha avantgardních výtvarných prvků. Od textů uspořádaných do grafického obrazce v podobě letadélka či žárovky, přes básně vystavěné na principu duchampovských nalezených objektů, takzvaných *ready-mades*, kdy je tělem básně učiněn cizí text („být / avonlady / je tak snadné / stačí jen přinést / katalogy do školy / a spolužáci si / o přestávce / vyberou“) až třeba po báseň, která

je vysázena pozpátku, a my ji tak můžeme číst oběma směry. Co nám toto stylistické gesto naznačuje? Domnívám se, že jeho podstatou je opojení soudobým světem a jeho nesčetnými možnostmi a formami. Pocit extatický a dosud nezkalený temnějšími odstíny: „Tohle je flexibilní báseň / nikdo se nemusí stydět před ní / ani za ní / je tu pro všechny / i pro tebe / klidně se jí svěž.“ Opojení je pak podpořeno jistým hračkářstvím, které se projevuje ve snaze oblékat báseň do nejrozmanitějších trendy kabátků. Nejpůsobivější mi Buddeus přijde v textech, jejichž konečný vjem se skládá téměř z pointilisticky disparátních částí jako například v básni „motiv_kone.rtf“. Případně v novodobých mytických příbězích (básně „losí“, „hybná síla“) či v hutných obrazných zášleších: „Vinohradská / hučí jako skleněný úl a já poprvé chápu že každý chtěl aspoň jednu být / krasobruslařem.“

Petr Borkovec vydal po téměř deseti letech novou řadovou sbírku *Milostné básně* (Fra, Praha 2012), která představuje v jeho poetice posun. V čem spočívá? Borkovec vyměnil stylistickou hru s maskami různých poetických epoch za kontinuální básnický deník, který vytváří přeludný, někdy až halucinogenní obraz vnitřního života svého autora. Sbíрка sestává z třiapadesáti krátkých básní psaných volným veršem, ve kterých se přelévá několik obsesivních motivů, jedním z nichž je například sova: „Vcházím do lesa ze samých sov, / [...] Přes den prostříhaný javor / je teď přítulný jak pes.“ Básně zahrnují básnická pozorování všedního dne, snové výjevy („stojíme v rákosí slepého ramene / s krátkými oštěpy, luky a otrávenými šípy / — úplně níz,

i ti dva básníci chlapci — / s úkolem sejmout všechny metafory v okolí“) či básně složené z textů nalezených na internetu. Jindy zase básně svou barvitostí a hravostí připomínají bajky či přímo texty pro děti. Tyto komponenty se střídají často v rámci jedné básně. Borkovec si v nové knize našel ideální básnický tvar, v jehož rámci může mezi jednotlivými poetickými i situačními úrovněmi zcela svobodně přecházet. Vedle sebe koexistuje hovor ještěrek s intimním okamžikem: „Protože miluju barvy, je pro mě / všechno těžké, říká motýlice [...] A v noci nabízím své ženě modrý / úd, měkký, se zeleným nádechem.“ V *Milostných básních* je ale vše přízračně vratké a nejisté. Nikdy netušíme, zda hovoří sám autor či snad jeden z jeho poetických dvojníků, což přináší přitažlivé napětí. S tímto výrazovým posunem jde ruku v ruce napřímení, pročištění a zintenzivnění Borkovcovy básnické řeči.

Autor je básník a kritik.

čtení na

únor

• Jsem vlažná, do hladka
vyžehlená tma
Nahmatáváš mě v břiše,
v tom půlkruhu nebe,
kde se zrovna letadlové čáry
potají pokřížovaly •

Alžběta Luňáčková

• 104

Modlitba za Anušku

Kateřina Tučková

Do toho místa vede jediná cesta. Plazí se pod příkrými svahy Rychlebských hor, mezi strmými vyklastěnými pasekami a zvlněnými poli, kterým se ještě nedávno říkávalo *Silberfelde*, až se pod posledním hřebenem masivu stáčí k polské nížině. Ta cesta jí však neběží vstříc. Ještě před hranicí končí smyčkou, která se obtáčí kolem několika domů roztroušených v okolí rozpadajícího se kláštera a zámku. Ta cesta je jako oprátka kolem poslední moravské vsi, kterou ze tří stran svírají hranice a jediný přístup k ní tísni hora. Sem, do místa, které živoří zasuté a smáčknuté za obzorem, nikdo nemíří.

A stejně se po té cestě do Bílé Vody na sklonku září roku padesát táhl vůz za vozem. Byly to autobusy se širokou maskou a zakrytými okny, několikrát tudy projela i nákladní auta s nábytkem.

Když zaslechli motory, seběhli se Kardachovi, kteří teď bydleli na samotě na okraji Stříbrných polí, u plotu zahrádky. Za čtyři roky, co zde žili, tu už pár nákladáků s nábytkem viděli. Častěji ale zahlédli jen dvojici s rukavkami na zádech. Na co s sebou tahat nějaké krámy, v chalupách, které se tu přidělovaly, bylo všechno — nábytek, nářadí, cíchy i ubrusy, dokonce i nádobí v kredenci. Stačilo zamést, zatopit, nanosit vodu a mohlo se hospodařit.

Jenže kde by měli začít hospodařit tihle lidi z autobusů? Bílá Voda sice zůstávala poloprázdná, ale ne všechny domy jsou určeny k novému osídlení. Hlavně samoty u polského lesa, ty mají být strženy, ve větších staveních blíž ke vsi je ustájený dobytek. Našly by se možná dvě tři volné chalupy, ale ani ty by nepojaly jediný z autobusů, který Kardachovým projížděl pod okny.

„O co tady sakra jde?!“ mumlal si pro sebe Kardach, když motory hučely druhý i třetí den. A jeho zvědavost

narůstala, když nazpět jely autobusy zjevně prázdné. Nakonec už nevydržel a navečer odešel do vesnice. Čtyři kilometry tam a čtyři zpátky, když hospoda zavře v deset, do půlnoci bude zase doma, pomyslela si Kardachová a nervózně sledovala kuchyňské hodiny.

Ve vesnici se nezměnilo nic. Žádní cizí lidé. Ani v hospodě nebyl nikdo neznámý. „Asi už je vezli do léčebny,“ pomyslel si Kardach. Jedině zámek, kde prý měla být brzy zřízena psychiatrická léčebna, mohl ty lidi z autobusů pojmout. „Tolik magorů na jednom místě,“ říkal si nevěřičně. A pak se z kostela, který přiléhá k rozpadající se klášterní zdi, ozval zvon. Zvonit klekání slyšel bělovodské zvony ten večer poprvé.

• • •

Ocitly se před zanedbanou budovou, v oknech nebyla skla, dveře byly vykopnuté. Z vlhkých zdí opadávala omítka a na fasádě se roztahovaly mapy, z jejichž středů vystupovaly cihly jak obnažené maso. Klášter byl jako malomocný chudák, jehož rány dávaly světu vědět, že je v posledním tažení. Nemohly tomu uvěřit a rozpačité se ohlížely po svém dozoru. Církevní referentka, která s nimi jela už z jižních Čech, jen pokrčila rameny. Neměla k tomu co říct, sama nevěděla, kam jedou. Věděl to jen řidič autobusu, který ani nevypnul motor, a jakmile sestoupila poslední řeholnice, znovu zařadil a odjel.

Zůstaly stát, semknuté v houfu, a zatímco se zpoza hory snášela tma, bezradně naslouchaly rázným hlasům referentky a správce, kteří cosi vysvětlovali matce představené. V budovách není elektrina. Žádné topení. Neteče voda. Pumpa je v rohu dvora, latríny na zahradě. V celách

není nábytek, časem se něco přiveze ze zrušeného dětského domova.

Pak za nimi zapadla vrata a sestry osiřely. Tu noc spaly na holé zemi uprostřed chladných, vlhkých cel, jimiž profukoval horský vítr, odkázané jen na balíček, který si s sebou stihly narychlo zabalit.

Příchod čtyř stovek řeholnic zdejší život zpočátku nijak neovlivnil. Jejich přítomnost prozrazovalo jen pravidelné podvečerní dunění zvonu, rozléhající se pochmurnou podzimní krajinou. Místní je vídali jen jako nekončící průvod černě, šedě nebo hnědě oděných postav s bíle lemovanými hlavami, který v neděli míří do kostela, doposud zavřeného. Někteří se chodili na ten zvláštní zástup dívat. A někteří se dokonce odvážili a nakoukli dovnitř, na mši. Jeptišky měly vlídné tváře. Život Bílé Vody a kláštera se prolнул.

Na konec světa se posily nepřidělovaly. V Bílé Vodě měla jedna učitelka na starost celý první stupeň. Čítal sedmatřicet dětí, ale nedalo se to zvládnout. Učitelka si tedy od zmocněnky vymohla dvě řeholnice, rozdělila třídu na tři skupiny a sestra Hedvika s novičkou Jitkou z kongregace školských sester notrdamek mohly začít vypomáhat. „Správná a politicky nepomyšlená výchova mládeže je prioritou mladé lidové demokratické republiky!“ nabádala ji církevní referentka, která se z okresu několikrát zastavila na kontrolu. Učitelka horlivě přikyvovala, ale v duchu nad tím mávla rukou. Brzy by sestry nevměnila za nic. Ulehčily jí s výukou i dětmi ze vzdálených samot. S prvními závějemi u nich školní docházka zřídla. Starost o to, zda nejsou nemocné nebo jejich rodiče nedůslední, mohla nechat na Jitce a sama hned po vyučování dobíhala jediný odpolední autobus, který ve všední dny mířil domů, do Javorníku.

Na Stříbrná pole zavítala Jitka na začátku prosince. Po hodině chůze silnicí odbočila na stezku vyšlapanou v závějích, která vedla ke Kardachovým. Pes ji cítil už zdaleka, a jak vyváděl, od mordy mu stoupal sražený dech. Jeho štěkot přivedl domácí do dveří ještě dřív, než stihla otevřít branku lačkového plotu.

„Dobrý den, já jdu za Anuškou,“ zavolala vstříc Kardachové, která na ni vykoukla zpoza dveří.

„Je marodná,“ řekla popuzeně.

„Můžu dál? Ukázala bych jí, co děláme ve škole, a dala jí úkoly, aby toho nezameškala tolik.“

Kardachová chvíli váhala, pak neochotně otevřela dveře.

Jitka chvíli postávala v předsíni, podupávala, aby se zbavila sněhu na holínkách, z kabátu a šátku si shrnovala

vločky. Z tepla kuchyně, kam zmizela Kardachová, k ní dopadal pruh světla, vzpomněla si na vyžebnané svičky, kterými ještě donedávna svítily na celách a v refektáři.

Když vstoupila, nikdo si jí nevšímal. Kardachová stála u kamen otočená zády a věnovala se bublajícím hrncům, u nohou se jí batolila světlovlasá dvojčata. Za stolem s přeplněným popelníkem a rozpitou láhví kořalky seděl v cloně kouře Kardach a zarputile hleděl do novin. Znovu pozdravila. Nikdo neodpověděl.

„Kdo se tě o to prosil?“ zavrčel, když znovu zopakovala, proč přišla.

„Myslíš si, že nevím, co tady chcete? Natahujete pařáty, kam jen můžete, panbíčkářky... To vám nestačí ti pitomci ze vsi? Musíte lozit i k nám? Ale to se pletete, tady nepochodíte!“

Jitce se rozbušilo srdce. Bojácně mu podala složený papír, který svírala v ruce. Byl to seznam úkolů od učitelky. Kardach se na těch pár řádků díval dlouho, z cigarety, kterou svíral mezi úzkými rty, odpadl sloupec popela. Pak neochotně vstal, zavravoral a pomalu přešel ke dveřím v rohu kuchyně. Otevřel a mlčky ukázal dovnitř. Prošla napřed kolem netečné Kardachové a pak se protáhla kolem něj. Jeho blízkost jí byla nepříjemná, cítila, jak se jí na kůži na předloktí ježí chloupky.

V úzkém pokoji byly dvě postele, skříň a v rozích kupy věcí. Na židli stál koš s prádlem, na zemi hrnce, krabice. Nad postelemi visely zašlé ubrusy s výšivkou: *Gott bewahre dieses Haus und Weißwasser*. Menší postel byla prázdná, na větší ležela stará žena po bradu zakrytá příkrývkou, po boku jí seděla Anuška v pyžamku, kterému dávno odrostla. Krátké rukávy a nohavičky jí odhalovaly končetiny. Když se Kardach s Jitkou objevili mezi dveřmi, lekla se a rychle přelezla do své postele.

„Takhle ty marodíš?“ vyjel na ni Kardach.

Anuška se schoulila pod peřinu.

„Byla mě poškrábat, prosila jsem ji...“ vyhrkla žena z postele dřív, než mohlo děvče odpovědět. Kardach jen pohodil hlavou a Jitka, která pochopila, že pokyn patřil jí, přistoupila k Anušce. Zprvu si myslela, že když Anuška neleží v horečkách, budou probírat novou látku. Marně však hledala velké, dychtivé oči, které znala z vyučování. Teď její pohled těkal a pokaždé skončil u dveří, v nichž stál Kardach. Předala vzkaz od učitelky, řekla něco o škole a spolužácích. Za pár minut cítila, jak jí Kardachovy oči propalují záda.

„Když do pátku nepříjdeš, stavím se za tebou s nějakými úkoly, ano? Můžeme se spolu učit, abys to pak nemusela dohánět,“ slíbila jí mezi dveřmi a spěšně se rozloučila. Anuška se znovu poplašeně podívala na otce.

Na zpáteční cestě sněhem a tmou myslela na místo, do něhož se vrací. Na hřbitově vedle kláštera se už v říjnu objevily nové kříže. První odešla sestra Berenika, kterou sem dopravili už jako ležáka, pak zemřela sestra Amálie od voršilek, která se z Ravensbrücku vrátila s tuberkulózou. Sestra Damiána od dominikánek, která už několikátý den leží se zápalem plic, je určitě bude brzy následovat. Do listopadu jich sem *nasídlili* čtyři sta dvacet tři. Čtyři sta dvacet tři vzájemně neznámých žen, příslušnic různých kongregací, teď spalo v polosedě na úzkých dětských postelích v přeplněných celách. Před vynuceným přesunem jim zaručovali něco jiného. Nepostěžovala si ale jediná. Ani ty nejstarší, kterým bylo jasné, že je sem poslali umřít.

Když se Anuška vrátila do školy, zůstávala s ní Jitka po vyučování, aby spolu dohnaly to, co zameškala. Všimla si, že přichylnost dívky z prvních dní, kdy se sestrou Hedvikou do školy nastoupily, se vytratila a že je jí teď Jitčina přítomnost skoro nepříjemná. Nebo se plete? I když se jí pořádně nepodívala do očí, i když se při jejích slovech ošívala, stejně se vedle ní každý den po doučování šourala až k vratům kláštera a nerozhodně před nimi postávala i po rozloučení. Jitka ji ještě chvíli pozorovala škvírami mezi prkny, viděla, jak se Anuška otáčí, rozhlíží, popochází a zase se vrací. Trvalo to dlouho. Je to jasné, nechce se jí domů, myslela si.

Uběhl týden a přišel advent.

V pátek po vyučování se Jitka zvedla spolu se zbytkem třídy. Jen Anuška zůstala překvapeně sedět a trvalo jí, než pochopila, že dnes spolu déle nezůstanou.

Zmatek v jejích očích ji zaskočil. „Musím pomáhat v kostele, čekají na mě,“ omluvila se Jitka, když se její pohled střetl s Anuščiným. „Ale můžeš jít se mnou, jestli chceš,“ dodala.

Šly, Anuška mlčela, stejně jako jindy. Teprve v kostele otevřela ústa, ale jediné, co z nich vyšlo, bylo překvapené: „Aaaaach!“ Se zakloněnou hlavou si prohlížela majestátní klenbu a zbytky maleb v rozdrobené omítce. Vyvracela oči a točila se dokola. Jitka vyhlížela sestry. Její pohled marně pátral prázdným prostorem, v němž chyběly lavice i oltář, který byl nahrazen jakousi bednou, přes níž byla přehozená deka. Ale všude už bylo čisto a v kaplích i u sloupů stály kytice chvojí protkané jmelím a jejich vůně se mísila s kadidlem. Kostel byl připraven k oslavě narození Páně.

Jemný šum z chóru za zády, jehož si napřed ani nevšimly, se náhle změnil v táhlý, tichý a pak stále silnější zpěv. Zpustlým chrámem se nesl pevný hlas, k němuž se přidávaly hlasy další, až se slily v jeden proud, který

naráz zaplavil celý prostor, stoupal k oknům a výš, ke klenbě kostela, zaléval jim uši, srdce i útroby. Anuška se zachvěla a užasle poslouchala teskné linutí rorátů, které sestry cvičily na adventní mše. Ani Jitka se neodvážila pohnout. Myslela na to, jestli sestry na chóru, které se snaží stůj co stůj dodržet adventní povinnosti, skutečně ochrání Bůh. Jestli bude milosrdný, nebo jestli je podrobí další zkoušce. Estébáci, referentky, udání v práci, vazba, obvinění z *organizování pracovní neposlušnosti...* Tak dopadla před pár dny představená premonstrátek sestra Sylva. Zatím odvedli jen ji, ostatní, které s ní odmítaly jezdit do továrny, zmocněnka hlídala v klášteře. V hlavě se jí splétala melodie a myšlenky jak černá vlákna.

Náhle je přetrhla Anuška. Jako by se v ní cosi zlomilo, přestala naslouchat zpěvu sester a rozplakala se.

„Copak je?“ polekala se Jitka.

„Proč... proč musíte fackovat ty děti?! Proč je zavíráte ve sklepech, aby se naučily boží bázni, proč jim nedáte najíst?“ vyrážela ze sebe zoufale Anuška. „A proč dáváte těm starým lidem střepy do polívky? Prý umřeli! Vy jste je zabily, abyste se o ně nemusely starat. Vám jde totiž jenom o peníze!“

Jitku její slova šokovala. Svezla se na kolena vedle ní.

„Co to povídáš? Kdo ti nakukal takové nesmysly? Jaké děti?“

„Ty, o které jste se měly starat v sirotčincích. Nemají rodiče a vy je bijete! I ty staré lidi. Tatínek to říkal,“ vzlykala dál Anuška.

Jediné, na co se Jitka zmohla, byl pokus o objetí, kterým chtěla dívku ukonejšit. Ale Anuška se jí vysmekla a utekla pryč.

Jitka na to nemohla přestat myslet. Když Anuška nepřišla v pondělí ani následujícího dne do školy, vypravila se znovu na Stříbrná pole.

Dlouho nikdo neotevíral. Tloukla na dveře, ale teprve až obešla dům, nakoukla do pokoje a její pohled se střetl s pohledem Anušky schoulené na posteli, dočkala se. S provinile sklopenou hlavou jí přišla sama otevřít.

„Spala jsem,“ koktala, když Jitku pouštěla dál.

„Kdepak máš rodiče?“

„V Javorníku. Šli s dvojčaty k doktorovi...“

„A proč nechodíš do školy ty?“

„Taky jsem nemocná.“

Dál se nevyptávala a následovala Anušku do kuchyně, kde se obě rozpačité zastavily a nevěděly co dál. Jak se vrátit k tomu, co se stalo v pátek? Jak jí to vysvětlit? I když takové řeči samozřejmě neslyšela poprvé, stejně nikdy nepřišla na to, jak se jim bránit. Jak vysvětlit dítěti, že nikoho netýrají? Nebo že nepodrývají republiku.

Nebo že v kláštěrech nepřečovávají kněze a neděje se tam kdovíco. Semínko proticírkevní propagandy se už uchytilo a rostlo. A ony mohly jen bezmocně přihlížet, jak si možná i někteří z věrných při odchodu z kostela šeptají — na každém šprochu pravdy trochu...

Mlčení začínalo být nesnesitelné, ale nepřerušila je Jitka. Ticho v domě prořízl slabý hlas z vedlejšího pokoje: „A-nuš-ko!“

Anuška polekaně přiskočila ke dveřím a přibouchla je. Chtěla dělat, že neslyší, ale volání se ozvalo znovu: „Anuško! Kdo to je? Pojď za mnou!“

„To je babička?“ zeptala se Jitka.

Anuška neochotně přikývla.

„A proč za ní nejdeš?“

Dívka nervózně přešlapovala a pak zašeptala: „Počkejte tady.“ Protáhla se do místnosti a zavřela dveře. Jitka chvíli stála a poslouchala šramot z pokoje, ale pak se rozhodla, sáhla po klíče a opatrně otevřela.

Postel, na které minule ležela stará žena, byla prázdná. Prostěradlo stažené, uprostřed matrace se rozlézala mokrá skvrna. Polštář ležel pod postelí a nad ním zápasila Anuška s peřinou a povlečením. Když Jitka vstoupila, všichni zkameněli. Babička, úplně nahá, teď seděla na Anuščině posteli a snažila se nasoukat do čisté košile. Přes pravou tvář se jí táhl červený šrám naběhlý žlutavou podlitinou, na paži se po silném stisku jako pavouk rozlézala pětice modřin. I na boku bylo vidět namodralé, teď už blednoucí pruhy.

Jitce se roztřásl ruce. „Co se vám stalo?“ vyhrkla.

Obě mlčely, jen Anuška se probrala a přiskočila k babičce, aby ji zakryla mokrou peřinou. Ruce pod ní pak ještě překotněji natáčely noční košili; marně — než jí Jitka pomohla. Za chvíli byla paní oblečená, peřina a matrace pokrytá novými cíchami.

„To nic není, to nic...“ opakovala babička „To se stane lehce, když už jeden neumí chodit,“ drmolila a stahovala si peřinu k bradě. Anuška se dívala očima doširoka rozvřenými a skoro nedýchala.

„Někdo vás uhodil, je to tak?“ zašeptala Jitka. Bylo ticho.

„Ale co vás nemá, prosím vás... To je tím, že jsem už staré nemehlo. Zkousím se někam dostat, víte, a pak to skončí tak, že se válím po zemi. Od toho mám ty jelita

na bocích,“ breptala dál. „A taky jsem spadla tudle na roh postele, zrovna čelem, to se stane...“

Jitka tomu nevěřila. Nevěděla, co říct, nechtěla ještě víc zraňovat tím, že by z ní tahala bolestivé přiznání. Jen se natáhla, vzala ji za ruku a tiše seděla. Dlouho se nepohnuly. Teprve po chvíli jako by se v hrudi staré ženy protrhla hráz a v dýchavičných vzlycích z ní začaly vycházet útržky vět, do očí jí vstoupily slzy.

„Ona za to nemůže, ona ne... Se mnou je tolik práce, však já si ten záhlavec někdy i zasloužím... Tři děcka má Anežka, robotu, trápení s mužem... A ještě se musí zlobit se mnou...“

Jitce se stáhlo hrdlo.

„Vždycky to byla hodná dcera, nemyslete, já jsem ji dobře vychovala... To je jen kvůli němu... Kdybyste viděla, jak tu pořád vyvádí, když pije, jak nás tu všechny dusí... Anežka je z něho celá vystrašená a pak se mnou nemá trpělivost... Taky kdo by se jí divil, když je se mnou takové pořízení!“ vzlykala dál.

Jitka se třásla spolu se starou paní a zoufale hledala slova, kterými by ji potěšila, ale Anuška najednou vyhrkla: „Táta jde, musíte pryč!“

Jitka stočila pohled k oknu. Stezkou ve sněhu se k domku blížili Kardachovi, každý s děckem v náručí. Sevřel se jí žaludek.

„Pryč, běžte pryč! On se bude zlobit, že jste tady byla. Neměla jsem vás pouštět dovnitř!“ nařikala Anuška a hlas jí vázl v hrdle.

Jitka se ani nehnula. Netušila, co bude dělat, až se s Kardachovými zakrátko setká tváří v tvář. Ale nezvedla se, ani když do ní Anuška strkala. Zůstala bez hnutí sedět. Jen tiše čekala, až uslyší otevřít dveře...

• • •

Třiadvacátý prosinec roku padesát připadl na pátek. Jitka se sestrou Hedvikou se hned po vyučování rozběhly do kláštera. Všechny teď žily přípravou na zítřejší půlnoční mši a vigilie. S hlavou mezi rameny, s rukama vtaženými do dlouhých rukávů přiběhly k vratům celé zmrzlé. Překvapilo je, že vrata byla dokořán, ale brzy to pochopily. Ve dvoře stály dva autobusy. Hned je napadlo, že přivezli další řeholnice. Kam je dají? Cely jich víc nepojmou. Bu-

dou spát v refektáři? Nebo je čeká promrzlé hospodářské stavení? Ale nikoho nového nepřivezli. Došlo jim to, sotva vstoupily do křížové chodby, kde se setkaly s davem řeholnic. Ve tvářích se jim odrážely rozpaky, lítost a smutek. Uličkou, která se před nimi rozestoupila, prošly až ke dveřím prelatury. Uvnitř stála církevní referentka, zmocněnka i správce kláštera, také matka představená a čtyři muži v uniformách bezpečnosti. Jeden z nich sestře Hedvice zastoupil cestu. Matka představená kývla na Jitku, a tak k nim přistoupila sama.

„...protože jste zatím nesložila řeholní sliby, a nejste tak plnoprávnou členkou řádu... protože náš lid nemůže akceptovat plynutí pracovní silou mládeže... zákeřné... zrazování dělnické třídy... podle paragrafu patnáct... odložit řeholní roucho a nastoupit pod dozorem do zaměstnání... punčochárna Elite v Krásné Lípě u Varnsdorfu...“

Doléhalo to k ní ze strašné dálky a páliło to v uších a v hlavě, i když si překotně balila několik osobních věcí a pak s ostatními novicami scházela na prázdný dvůr, kde je čekaly jen autobusy, protože se žádná ze sester nesměla přijít rozloučit. Když zvedla oči, uviděla je, jak tam stojí, s tvářemi a dlaněmi nalepenými na prořídých okenních tabulkách, mávaly anebo jen smutně přihlížely. Všechny věděly, co to znamená. Brali jim budoucnost, odsuzovali je k vymření. Tam, kde měly notrdamky cely, zahlédla strnulou siluetu sestry Hedviky.

Mezi monotónními vlnami zasněžených plání autobus rozrážel velké sněhové vločky. Na cestě mezi Bílou Vodou a Stříbrnými poli spatřila Jitka dětskou postavičku choulící se v zasněženém sadu u jedné z jabloní. Ještě se ohlédla, byla si jistá, že je to Anuška. Naráz věděla, co vězí za všemi jejími nemocemi. Byla to stejná hrůza, kterou sama poznala. Jako by jí na krku znovu začal pálit stisk Kardachovy surové ruky, která jí skřípla dech, která jí vláčela z rohu do rohu a pak ven, až ji polomrtvou a napůl hluchou z přívalu nadávek a jekotu jeho ženy a dětí vyhodila před dvůr a nechala ji ležet před tlamou rozdivočelého psa.

Do šera občas probleskla světla domů. Pak se setmělo úplně a Jitka seděla v mlčícím autobusu odkázaná jen na sebe a modlila se. Za Anušku, za sestry i za sebe.

Foto archiv Hosta

Kateřina Tučková (nar. 1980) je spisovatelka, kurátorka, historička umění a autorka několika odborných publikací. Její romány *Vyhánění Gerty Schnirch* a *Žítkovské bohyně* získaly řadu literárních ocenění, mimořádnou oblibu u čtenářů i přízeň kritiky. Žije v Praze a v Brně.

Myslel jsem, že vedu koně

Nové básně **Petra Čermáčka**

PYRIT

Nejasné zvuky z hloubi kuchyně —
měsíční světlo cinká nádobím,
bere si z police plody mochně,
rozbitou pannu i Anniny kameny.

Horní i kutací právo dětství —
vzpomínám na nadšené vytržení,
s kterým jsem dobýval spodní vrstvy
uhlí před domem, na pocit vítězství

z kovového záblesku pyritu.
Čekám, až poleví bolest v kříži,
těkavě listuji, náhodně nahlížím:
kočičí zlato — jeden ze sulfidů

železa. Snad zmíněn na Smaragdové
desce, základním textu hermetiků.
V poznámkách doktorky Večeřové
o pustých dolech zahlédnu zmínku

o absenci kostí na hornické skládce
ze středověku — v rudě samé pyrity
a v nich jen jedna rozežraná, řídké
houbovitá kost. Dokonale skrytý

la danse macabre, prázdno pro věčnost.

NETOPÝRKY

Netopýři prolétávají středem kopce,
polykají kameny a vyplivují
hroty šípů. Usneš-li v poli bez čepice,
vysají tě — myšlenky, sny, všeho ují.

Do pouhých tří dnů zemřeš, naplněný tmou.
Vznikají z myší, které v kostele sežerou
svíčku či kus svěceného jídla. Za svou
hříšnou hltavost jsou stíženi tisícerou

zlobou, démonickou pověstí, pověrami.
Před lety jsme našli vyčerpaného
netopýra černého na dvoře, v dlani
se chvěl, cenil zuby. Nešla z něho

hrůza — měl oči jak morion a strach.
Vzpomněl jsem si na něho po snu, v kterém
od ohňů v zahradách vzplanul prach
a od něj netopýři letící šerem

k západu, k vrcholu Netopýrek.
Jako by vskutku byli dřáblův verk...

HIC ET NUNC

Stíny větví stínané větrem chřestí
po bočním skle zastávky, holomrazem
obkreslují škrábance písmen — smetí
hesel, značek a jmen. Havran, zrazen

tichem, se leká vlastního klovnutí
do ořechu. Pouští ho, úder o střechu
rozštěká psa, který jako uřknutý
vyběhne prudce z hadrového pelechu

skrže polootevřená vrata, před plotem
znejistí a ztichne. Pomalým krokem
sejde ke sklu a překryje jeho dolní lem
dalším, stejným nápisem: hle, tady jsem.

LEDACOS

Možná prosakují oknem kolem špalet
nebo je ve spánku vydýcháváme —
dětsky samovolná přání, tak troufale
prostá, že se k nim raději neznáme:

ráno i večer číst ve větvích ptáky —
červenku, čečetku, strnada, hýla;
v knihách nacházet vetknuté průvlaky,
aby v prstech nemravenčila tíha;

nepotkat němé psy a tichou vodu;
roubovat stromy, sázet, sklízet;
zanechat za sebou zřetelnou stopu;
ledacos chtít a nic nemuset.

MASOPUSTNÍ SEN

Myslel jsem, že vedu koně k ohradě,
najednou mi však prudký větrný poryv
zakryl oči slámou, pak jí huňatě
obrostly ruce a nohy, od stodolý

práskl bič a já viděl, že na provaze
poskakuje klíbna, ras s židem ji chválí —
ta i hřebíky žere, kup, není draze —
medvěd tančí s kominíkem, zpovzdálí

na ně dohlíží smrtka v černém svrchníku,
kouří cigaretu, směje se, kosa tne
naše stíny — nevinných i viníků.
Stisknu tvou ruku a obraz se rozpadne.

DO ŠEDA

Po prknech strmé Stěny smrti dokola
víří dvě čezety, dívám se shora s otcem.
Vzpomínka, kterou sen odkudsi vyvolal.
Míhání, míjení a pohledy úkosem.

Vidět i nevidět. Závrať i vzrušení.
Výslednice sil. A v přítmí u dna válce
suché polknutí, padající kamení
tlukoucí o žebra, srdce stisklé palcem

na plynu. Stejně jako když jsem večer přišel
do kuchyně, že nemohu usnout, protože
vidím tmou, v které už nebudu, abych uslyšel
jakoukoliv útěchu a pak byl uložen

s rozžatou lampičkou, která tu nemizící tmou
do šeda rozetřela na nedověřené dveře.

ČERNÉ KAMENY*Anně*

Uprostřed horečnaté noci se zeptáš,
jestli jsou černé kameny vzácné.
Pak konečně usneš a ze spánku šeptáš
slova, z nichž až třetí je mi známé.

Dravit, epidot, obsidián. Rty
ti sopečně žhnou, mezi zábaly
přemýšlím, zdali z tvé nebo z mé tmy
přišla ta slova, zda jsou zrcadly,

která namísto obrazu odráží
pouhý stín, nebo zda sis jen vzpomněla
na hru ze zahrady, při které strážíš
s kamarády poklady od anděla.

LÉTA

Horké odpoledne voní po asfaltu.
V prodlévě mezi mnou a mnou, v ulicích
obou mých měst, kreslí vroucí mandalu
stále týž asfaltér, po sté, po tisíci

obloukem kolem čtverce kanálu.
Lehce váznoucí pohyb, obvod a střed.
Každá z vrstev znovu smaže čáru
mezi pevným a nejistým, tehdy i teď.

MOSKENSTRAUMEN

Vír pláče v přílivu nočního děsu
opakovaně slábne a znovu sílí.
Do rána hledám pod hladinou sesun
či práh, který hýbe vodami a mýlí

směry proudů. Ne v ní, v sobě, v tektonice
chyb, křivd a vzteku. Ale jako bych plul
k magnetové hoře, dny, týdny, měsíce
nezvoleným směrem, v kůži i v krvi sůl.

Někde za zdí cinká sklo, slova chycená
prsty za skřele zůstávají na břehu,
náhle ztichlý čas odchází do ztracena.
Zeju si do tmy, od nádechu k nádechu.

ZÁZNAM*Janě*

Dívej se na ptáky křížující větroně.
Není kam spěchat, stále je málo času.
Bezy odkvetou tak rychle jak jabloně,
motýli vyletí ze stránek atlasu,

a než spálím větve z jarního prořezu,
dorostou sklená jablka do úplňku.
Chytni se ramene lnu, kopretin, slézu
a možná že vnutíme času pomlku

na dvě kávy, letadla vepíšou dvě svislé
čáry repetice, dvojtečku přímé řeči,
z které padá bílé peří a nezávisle
na jakémkoliv bylo-není o nás svědčí.

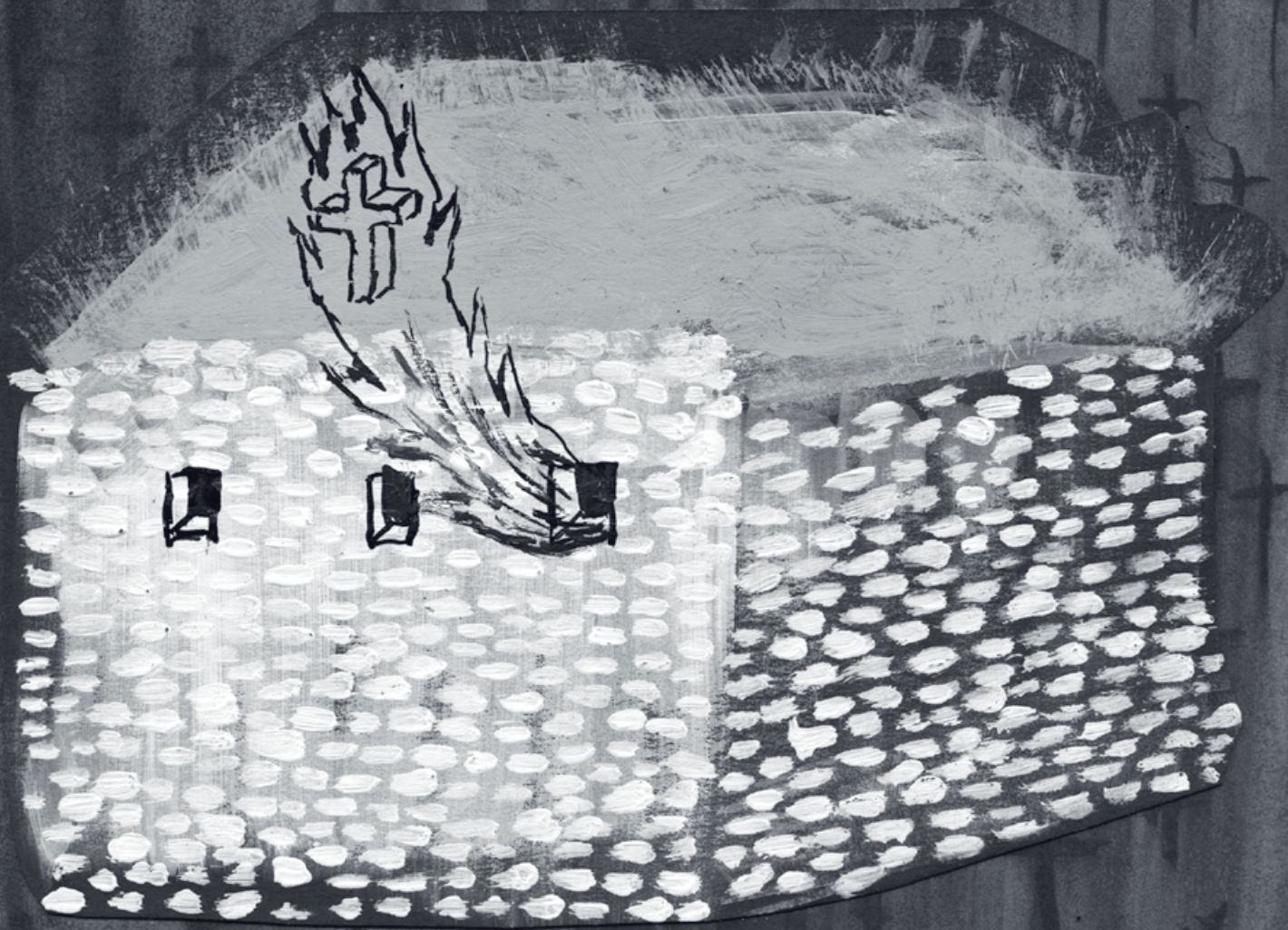
ADHAESIT IN TERRA

Dnes je nebe jako strop jeskyně —
zbrázděné, blízké a načichlé hlínou.
Měli bychom dát do bot plyněk
pod jazyk jeřabinu a jít jinou

cestou než včera, abychom popřeli
alespoň na chvíli, že jsme stále
podobnější rodičům, prohořelí
skrze čas oběma směry, stále

zřetelněji. Pod holuby na poli
běží stíny — k souvrati, ke kraji
obrazu, k dírák, jež posouvají
film, než zteří a pak se rozdrolí.

Petr Čermáček (nar. 1972) je básník a grafik. Pochází z Chocně, v současné době žije v Brně, kde učí na Lesnické a dřevařské fakultě Mendelovy univerzity. Knižně vydal básnické sbírky *Drkotání větví* (Host, 1998), *V průsečíku ryb* (Host, 2002), *Mezi rezedami* (Sursum, 2005), *Rozhovory běloby* (Host, 2006), *Linea nigra* (Protis, 2008) a *Vrstevnice* (Weles 2010). Od roku 2005 je členem redakce revue *Weles*, od roku 2011 pak jejím šéfredaktorem. Otištěné básně pocházejí z rukopisného souboru s pracovním názvem *Málo času*. Za výběr z nich byl nominován na loňskou Drážďanskou cenu lyriky.

Víra

Viktor Špaček

Je noc. Tma. Na střechu padá déšť. Leží na posteli, choulí se do klubička, poslouchá zvuky vzdalující se bouřky, a když se zableskne, tak se dívá na rostliny, které stojí na parapetu. To je zvláštní, říká si, jak se ty rostliny takhle ve tmě změni. Teď vypadají jako nějaké temné, neznámé, zlověstné obludy. Ani bys neřekl, že jsou to ve skutečnosti ty tvoje důvěrně známé, banálně zelené kytičky, kterých si ve dne ani nevšimneš.

A v co se tu vlastně proměnili oni, on a jeho žena?

Když sem před třemi dny přijížděli na dovolenou, měl docela dobrou náladu. Myslel si, že svému dítěti řeknou: „Podívej, chaloupka, to je naše chaloupka, ta je ale hezká, vid’?“ A dítě že se usměje a na čerstvém vzduchu okamžitě usne a bude spát nejméně týden a oni že si, po sedmi měsících od porodu, konečně pořádně odpočinou. Dokonce nesměle pomyslel i na to, že by se mohli pomilovat. Jenomže sotva kluk uviděl chalupu, tak se zatvářil, jako by to bylo něco naprosto příšerného, začal řvát a řval a řval nepřetržitě tři dny, oni ho obskakovali s mrtvými obličejí, motali se nevyspáním a k tomu začalo lít a lilo a lilo a všechno vyvrcholilo touhle strašnou noční bouřkou, ve které se třáslí strachem, protože chalupa neměla hromosvod. Hromosvod chalupa měla, ovšem v kůlně — jeho otec ho totiž po nedávné opravě střechy ještě nestihl namontovat zpátky.

„To by byla neuvěřitelná náhoda, kdyby do nás uhořelo,“ řekl trochu nejistě. Jeho žena se na něj dívala se sevřenými rty, jako člověk, který se rozhodl, že si nebude kazit poslední chvílky života nějakými výčitkami, a držela přitom dítě v náručí, jako by to robátko chtěla chránit vlastním tělem. Dítě bylo oněmělé hrůzou, vyvalenýma očima sledovalo boží dopuštění za oknem a ona ho uklidňovala: „To jsou jenom světýlka, nó, jenom takový světýlka, vid’, radši se tam nedívej...“ A potom se zablesklo někde velmi blízko, ozvala se příšerná rána, a než bys řekl „bác“, v celé vesnici vypadla elektrika, robátko se pokakalo, zjistili, že v chalupě nemají svíčky, a začali se hádat.

Pořádně hádat... Vyčetla mu svíčky, hromosvod, otce, úplně všechno. Jak ho mám teď asi přebalit, ty chytřej? křičela na něj a zvedala chlapečka do vzduchu. Tátu do toho netahej, tátu do toho netahej! odpovídal jí na to velmi logicky. Na všechno jsem sama, ty se o nic nestaráš, ty na nás úplně kašleš, kontrovala ona. Jasně, já totiž můžu za všechno, odpovídal zase on... Nakonec začaly padat ty nejhorší nadávky a on poprvé za léta s ní cítil, že by jí nejradši dal pár facek.

Celé se to odehrávalo v naprosté tmě, takže to, že na něj žena hrozí řvoucím děckem, poznával jenom podle toho, jak se dětský křik vzdaloval anebo přibližoval. Občas se do bizarní scény zablesklo a potom to bylo ještě děsivější. Její obličej viděl vždy jen na kratičkový, stroboskopicky zastavený okamžik a měl pocit, že proti němu visí ve vzduchu nějaká sinalá, vzteky rozšklebená maska. Celé mu to připomínalo pohádku o strašidlech, divadlo, které měl nastudovat se svými žáky ve škole. Tam měla také hlavní roli tma — děti měly pohádku hrát v zatemněné družině s baterkami na čele. Nikdy ji nehráli. Jeden z herců se na zkoušce počůral hrůzou a byl konec.

Teď to celé skončilo tím, že jedno strašidlo řeklo druhému: Víš co, jestli neumíš nic jiného než řvát, tak si běž řvát někam jinam. Odhmatal tedy vedle do pokoje a tam začal dupat, bušit pěsti do matrace, drtit mezi zuby různé kletby a přitom křečovitě poskakoval, jako by se v něm skrčovalo a zase narovnávalo nějaké kovové pěrko. Ze strašidelného zámku se ozývalo temné bouchání a tlumené bédování, nárek a zuřivé výkřiky uvězněného ducha. Bylo to dokonalé. Skutečně si nepamatuje, že by byl někdy dělal podobné věci.

A teď, když se dosyta vyzuřil, tiše a vyčerpaně leží na posteli, přemýšlí a občas se podívá na prosklené dveře do kuchyně, skrz které prosvítají modré plamínky. Jeho žena si nakonec poradila, zapálila sporák, při mdlém světle přebaluje chlapečka na kuchyňském stole a na něj, když si tu scénu představí, to kdoví proč dýchá vánoční

atmosférou. Občas se nadzvedne na lokti: Neměl bych za ní jít? Ale potom si představí ostrou vrásku u kořene nosu, kterou při takových příležitostech mívá, vybaví si její najednou tak zlé a podivně ošklivé oči a zase malátně klesne na matraci.

Co by na to řekl táta? Ten by si asi dal panáka, zapálil si cigaretu, otevřel by v kuchyni větračku, aby kouř šel ven, na chvíli by se zadíval z okna paneláku a pak by mávl rukou:

— Taky jsme se s mámou hádali, to víš že jo, i teď se občas pohádáme... Ale nakonec, řeknu ti, stojí za to. I za ty hádky to stojí.

Jako by říkal, z toho se nestřílí, to jsou jenom strašidla, která se za denního světla rozplynou. A rostliny? Jaké by měly být? Rostliny jsou samozřejmě zelené, jenom to v té tmě není vidět. Tak si tedy počkej na ráno.

Ale takhle jednoduché to nebude, to s těmi rostlinami. Ve fyzice se moc nevyznám, ale mám neodbytný pocit, že dokud na ně nedopadne světlo, tak jsou skutečně černé. Stejně skutečně, jako že v očích mé ženy teď doopravdy není láska.

— Ale co... hodíte se k sobě? Hodíte! Tak proč se tak trápíš nějakou hádkou, která stejně vznikla jenom proto, že jste unavení a nevyspalí?

No jo, jenomže ta dnešní hádka nebyla první a zdá se, že nebude ani poslední. A myslím si, že je skutečně možné, že se něco někde porouchá, a taky je možné, že se to už porouchalo a že nás drží už jenom to, že něčemu věříme. Tak často mám teď pocit, že se někde něco kazí a posouvá, a cítím přitom úzkost, protože tomu nedokážu zabránit...

— Podívej, je to jenom tím, že se na to teď díváš tak černě...

Možná. Ale jak vlastně poznáš, že už tě žena nemá ráda? A že je s tebou jenom proto, že se pro to zkrátka rozhodla?

— Ale ještě nedávno jsi mi přece říkal, že se rádi máte! Říkal jsi, že jsi šťastně ženatý!

Ale to je právě ono! Teď, právě teď ti to říct nemůžu. Anebo můžu. Ale říkám to s pocitem, že lžu.

— Ale tak to není! Já vám věřím! Vždycky jsem vám věřil a věřím vám i teď!

Víš, co je zajímavé? Jak často řekne ateista slovo víra...

Je noc. Na střechu padá déšť. Leží na posteli, choulí se do klubíčka a říká si: To je ale zvláštní, skutečně zvláštní. Někdy se udělá taková tma, že si nevidíš ani na ruce. Že nevíš, kde končíš a kde začínáš. Že jsi její součástí, jsi jí úplně prolezlý a prostoupený, je všude, za víčky, před víčky, ať zavřeš oči, ať je zas otevřeš... Někdy se udělá taková pravdivá a upřímná tma, že jsi v ní úplně ztracený.

To bude dobré, to bude dobré... říká si v té tmě. Příliš přesvědčeně to však nezní. Spíš jako nějaké zaříkávání; anebo jako by se modlil...

Foto Kateřina Rudčenková

Viktor Špaček (nar. 1976 v Praze) je básník a výtvarník. Vystudoval sochařství na VŠUP (v ateliéru Kurta Gebauera). V roce 2007 debutoval sbírkou *Zmínky a případy* (Literární salon), v roce 2010 vydal sbírku básní *Co drží Nizozemí* (Fra). Je zastoupený v italské antologii mladé české poezie *Rapporti di errore* (Petr Král, Mimesis 2010) a v anglické antologii *From a Terrace in Prague* (Stephan Delbos, Litteraria Pragensia 2011) a také v antologiích *Nejlepší české básně 2011* (Petr Král — Jan Štolba, Host 2011) a *Sto nejlepších českých básní 2012* (Simona Martínková-Racková, Host 2012). www.viktorspacek.cz

Jitka Chřitřofov

Do hladka vyžehlená tma

Alžběta Luňáčková

• • •

Občas píchne to pod žebrem,
jako by žílou proplula
příliš velká ryba
Už k tobě nemluví
Ještě dýchám

• • •

Koberce vyšisované sluncem,
kroky vybilené bolestí
Těžko popadáš dech
na konci léta,
ale ve výklenku stále
stejná tvář
a stejné záclony

• • •

Někde máš hlas,
podobné tělo,
pihu v duhovce,
ale žádný stesk
Občas přeběhneš přes cestu
jak divoké zvíře,
ale drápy už
do mě nezaráváš

• • •

Nepůjde to vymýt snadno
Brzké příchody a noční vzdalování,
slepé hmaty do prázdna
Ani zlomená ruka
už do Vánoc nesroste

• • •

Za knihovnou cizí život,
pod knihami její muž,
dávný a ohmataný
V noci se prochází starými byty
Něco tam spolu zapomněli

• • •

Bylo to ubývání
zrána vykroužených měsíců
Byl to jen unáhlený křik
ve tvářích talířů
tak nových
jako matka

• • •

Jsem vlašná, do hladka
vyžehlená tma
Nahmatáváš mě v břiše,
v tom půlkruhu nebe,
kde se zrovna letadlové čáry
potají pokřížovaly

• • •

Trpělivě odevzdaná
hluchému hluku
jak povadlý strom uprostřed pole
s pahýly tak vrásčítými,
že už bych se tě dotknout nedovedla
ani kdybys to dovolila

Foto archiv autoriky

• • •

Byla tou ženou už tak mladá
se všemi pocity
zabořenými do větru
Žena s potrhanými dlaněmi,
tichá, jak v dvířkách skříně
přiškrčená kostkovaná košile

• • •

Ve spánku tisknu se ke zdi,
abych se okrajem těla ochladila
o tvá vymodlená záda
Ale ty jinde vetkaný
plápoláš láskou

• • •

Naše kroky
odrážely kroky jiných
a deštníky světél
střetávaly se nad hlavou
Každý nachýlen
ke své straně strachu
Společně jsme dýchali
jen mastný letní vítr

Alžběta Luňáčková se narodila roku 1995 v Ostravě. Získala ocenění v literárních soutěžích Hořovice Václava Hraběte, Ortenova Kutná Hora, Literární soutěž Františka Halase a dalších. Časopisecky publikovala v kulturní revue *Protimluv*. Žije v Opavě, je studentkou Mendelova gymnázia. Intimní miniatury Alžběty Luňáčkové vytvářejí napětí. Nemnoha slovy vystavěná vazba mezi já—ty (ať už se jedná o interakci žena—muž nebo žena—žena) napínající nitky vzájemných vztahů téměř k prasknutí. A je to právě ono chvění těsně před protržením, ta „do hladka vyžehlená tma“, jež je poezii Alžběty Luňáčkové vlastní, i přes její mládí, již několik let. Na to, že do literatury (časopisecky i svými knihami) vstupují autoři narození ve druhé polovině osmdesátých let minulého století, jsme si již zvykli. Dozrává zde však i další generace. Básně sedmnáctileté Alžběty Luňáčkové jsou toho jednoznačným důkazem. Těším se! -vk-

Hostinec

Pro únorový Hostinec se mi slétly básně z pěti různých krajin. První krajina, již vládne **Vít Guy**, je prodchnutá jemnou nostalgií, chytrými obrazy a chytrými postřehy. Krajina druhá, jejímž strůjcem je **Marián Karlický**, je nabitá třeskutými obrazy, ostrými imperativy a gejzíry asociací. Chvilí mi trvalo, než jsem v trsech motivů a představ našel spojitost, ale když jsem uspěl, výsledkem jsem byl unešený. Úplně odlišná je krajina **Zbyňka Boháče**, v níž se tradiční přírodnělyrická obraznost kříží s netradičními úhly pohledu a nečekanými motivy. Krajina **Michaely Zormanové** je velmi osobní a intimní — až se do ní

já, čtenář, bezmála ostýchám vstoupit. Když se pak nakonec osmělím, zjišťuji, že přidanou hodnotu, již za sebe od poezie očekávám, nacházím spíše v autorčiných kratších, sevřenějších textech. Podobně intimní jsou i krajiny **Vanessy Vane**, i když ta se — oproti Michaely Zormanové — nebojí ozvláštnit jazyk novotvary či různými vykloubeninami. A pak není marný. Vanessou Vane se s únorovým Hostincem loučím. Plnou verzi naleznete na webových stránkách časopisu *Host*.

Ladislav Zedník

➊ Vít Guy

Batelov

CO MÁM

stůl s židlí
co se trochu točí
dvě vlažné dlaně
a dvě oči
a za okny tři fuchsie

mám taky výhled na ulici
pár knih
o kterých můžu říci
že ani nevím
co v nich je

a pod stolem koš
na odpadky
na vše co nejde vratet zpátky
co ztratí cenu
zevšední

třeba los který nevyhrává
a místa kam šla schoulit hlava
když byla plná
prázdná dní

co je z něj úzko
i když není
nejvíce večer
po setmění
jak z horečky
když neklesá

mám dům a strom
i syna v dálce
a prázdné místo na obálce
tam kde se píše adresa

CO JEŠTĚ MÁM

vybledlý seznam skvělých plánů
na které zbylo málo sil
bílého slona
z porcelánu
co dávno štěstí donosil

krabici prošlých výher
v čáře
se spoustou proher
na výběr
zmačkaný vesmír
pod polštářem
co v něm je příliš černých děr

dilema
jestli brát či dávat
co schovat a co zahodit
z pinie šišku
péro z páva
pirátskou vlajku
bez lodi

tygra jak Tracy
jenže z plyše
a čtyřbarevnou propisku
pár sebeklamů
lží
a klišé
na psaní prstem do písku

* Marián Karlický

Ondřejov

KAM SMĚŘUJE TICHŮ?

Odpojením od hmatu jsme se zbavili strun

Je noc s přišitýma rukama
i krabice se potápí

Přijďte vyklopeni z forem,
plni hmoty a kyklopského zdiva
Ještěrka na okamžik vznikla na hrotech svědomí

Taste rozměry!

Ty na mé ruce, červánková
Soumrak je Vaše Blahorodí
Chůze po židlich

Házíme kamínky na římsu ženiny tmy

V bezvětří neplula žádná vzdálenost

Utopen v pohybu lyží,
v emoci fotbalové kličky
Prach sudu

Obdělej šachové pole!

Skutečnost se zakázaným čichem
Autobus sochařů

Láska se zmocnila dvou elektrod
Kolotoč koloběhů

Jsi víc než objem,
tmu tvarujeme v kufrech

Nápis je analfabet,
Socha v čekárně rozdávala úsečky
Polibek všech skupenství

Dnes byla velká snůška hlav

Zůstaň sítím!

● **Zbyněk Boháč**

Plzeň

PTÁCI

Snad i jejich kloaky se smějí,
natož zobáky, té víře v hojnost,
když paběrkují na čerstvě znásilněných
kartáčích, co zbyly z polí.

Instrukce zní jasně: Žádné
lepší časy, konzervy šedé,
plné zrní, oblá břicha! Jen
úhory zbité, náhle zticha

jsou lány, matky zrovna odrožené.
A hodně je bolí otky, co
do kůže jim ryjí strie,
na cáry rvou těla myší...

Kdo chce, slyší ten pískot
pod hroudami, cítí pach
berserkrů, vidí tlamy
chladičů vyhládlých k uzoufání.

Nad tím vším zmučeným
siluety kání do inverze všívají
letový záznam putování
k sytým pláním — jejich cíl

už na dohled, na půl cesty
od trub prachem přechovaných
k obtěžkaným laním, kde
život se cyklí v meandrech.

DEKAPITACE

V lichých týdnech depilovala dýně
— chtěla je hladké do kompotů
oválná slunce podél plotů
svítila pod nohy kolemdoucím

a šeptala hlína vůni vroucí:
Nedopusť Velká Zahradnice
ani teď ani nikdy více
abych přišla o své hlavy

Ještě mám sílu
koním chovat vejce
na krku si hýčkat bradavice
mne ještě baví

i sklenicím v regálech
věštit syté doby
a kompost žrout mě zlobí
a kropáč — chladná křtitelnice

Přišel den
Den dlouhých nožů
Den, kdy zemi zmizí
akné ze zadnice

kdy dohasne záře
podél plotů
Den ztichlých dětí
a hrnců s dírou do poklice

• **Michaela Zormanová**

Petrovice u Karviné

NĚKDE...

Někde mezi minulostí a budoucností
se pokouším žít... ..žít tady a teď.
Někde mezi perverzí a nevinností,
jsem otázkou a jen Ty znáš odpověď.

• **Vanessa Vane**

Praha

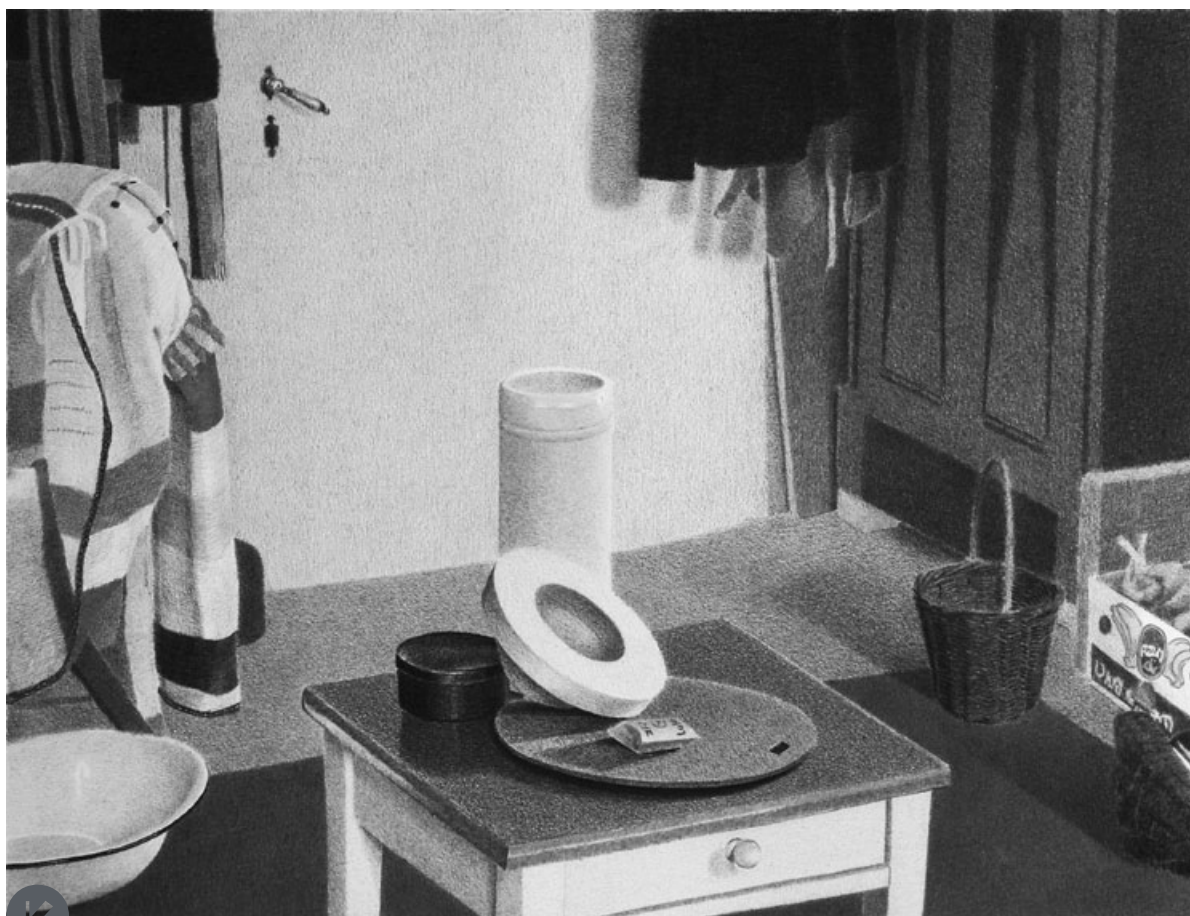
NEDOMYKAVÁ POMLKA

Miluji nápovědi
Uvázla v pavučině zítřků
Komíhám nedosvitem
Nespatřená však cítěná
Bezbahným ránem
Brodím se po kolena
V chodníku
Stačí natáhnout ruku
A budu za zdí
Cítím tu vláknitost
V mrazivé dlani hřeje
Jsem mátožná i bezvěnná
A jezero je nekonečné

NEPROPLACENO

Kořeněná myšlenka volá po svém vyjádření
Zašívám ji do spodničky jak vyjetý olej do pláňek
V plavkách léta z katalogu omývám své paty mořem
Tenké brčko zapaluji o tvůj doutník bez přírážky
Účet dals mi bez DPH
A spropitné uvízlo kdesi v mezipatře
Když ses rozhodl opět změnit hotel
a já u toho už nebyla

Vyšlo 68. číslo revue

ANALOGON

SURREALISMUS - PSYCHOANALÝZA - ANTROPOLOGIE - PŘÍČNÉ VĚDY

věnované tématu

„Příroda a její národy“

P. Clastres: *Společnost proti státu*; **A. Wendt:** *Zápas*; **A. Lass:** *Čím to, že český lid je „dosud živý“?*; **B. Solařík:** *Temnota a jas v českém folkloru*; **L. Kryvošej:** *Cikáni*; **J. Kohout:** *Tak nám oživil Ferdinand*; **Jean Starobinski:** *Jean-Jacques Rousseau: průzračnost a překážka*; **Z. Justoň:** *Hyperindiáni*; **V. Čilek, A. Stipsits:** *Kráska je rozmanitost plazů*; Jak byli Maasawa a lidé z Oraibi vystrašeni k smrti; **K. Piňosová:** *Stručná zpráva o Kačínách*; **Al. von Humboldt:** *Jihoameričtí jedci hlíny*; **N. A. Chagnon:** *Sestavování genealogie Janomamů*; **R. Kubík:** *Čičimékové*; **O. de Andrade:** *Lidožrouti*; **Černá a bílá legenda**; *Zítřka se bude tančit... aspoň někde*; **Conrad / Jařab:** *Srdce temnoty*; **Ad. Parlesák:** *Habešská odysea 1935-1936*; **L. Antonín:** *Objevné plavby kapitána Cooka*; **J. Grim Feinberg:** *Belošské rozprávky*; *Kontakty a fenomény (civilizací)*; **Chetité a P. Martinec:** *Lidé a jejich příroda*; **K. Biebl:** *Mlčení milionů*; *Pozdravy fínskému lidu*; **Vít Zdrubecký:** *Les potvor*; **L. Martínek:** *Primitiv tam, primitiv sem*; **B. Solařík:** *Imaginativní seismografie v meziválečném čs. surrealismu*; **T. Skarynkina:** *Plenitelka vlastní paměti*; **M. Mareček:** *Pod sluncem tma*; **Kundí virvál aneb Napružené chlácholinky** (Dryje, Hilský, Martínková, Rauvolf, Havlíková); **F. Dryje:** *Kalandra, Uhl a skutečnost snu*; **B. Solařík:** *Lassova lázeň v trhlíně smyslů*; **Vyobrazení:** Curtis, de Bry, Eckhout, Fa' tu Akelei Feu' u, Kubík, Hrušková, Kryvošej, Kohout, Webber, Bodmer, Catlin, Čilek, Breed, Pantone, von Holzstich, T. F. Millet, Polívková, Parlesák, Eisenstaedt, Sainson, Arago, Lemercier, Firth, Faas, Markine, Štyrský, Toyen, Nezval, Teige, Daňhel, Lass, Le Moyne de Morgues aj.

Vydává: Sdružení Analogonu, Mezivrší 31, 147 00 Praha 4 ; Vydavatel + redakce: tel. 725 508 577; dryje@surrealismus.cz

Distribuce: KOSMAS, s. r. o., Lublaňská 34, 120 00 Praha 2 (tel: 222 510 749; www.kosmas.cz);

předplatné: Zuzana Tomková, analogon@analogon.cz, tel: 776 260 909

www.analogon.cz

Pořadatelé Festivalu Ortenova Kutná Hora vyhlašují básnickou soutěž

Zúčastnit se mohou občané České republiky, kteří v roce konání soutěže dosáhnou **maximálně 22 let** a kteří do uzávěrky soutěže nevydali knížku poezie.

Do soutěže lze přihlásit jednotlivé básně nebo cykly **v rozsahu do 200 veršů**, a to jakékoliv tematiky a žánru.

Soutěž je anonymní. Zároveň s přihlašovanými pracemi je nutno zaslat list A4, který musí obsahovat tyto údaje: jméno a příjmení, datum narození, adresa bydliště.

Texty musí být napsané **na stroji nebo na počítači a v 8 vyhotoveních** zaslány na adresu: Monika Trdličková, Purkyňova č. 189, 284 01 Kutná Hora.

Uzávěrka soutěže je **31. března 2013**

Vítězné práce zvolí šestičlenná porota a budou odměněny takto:

1. cena: 5 000 Kč, 2. cena: 3 000 Kč, 3. cena: 2 000 Kč

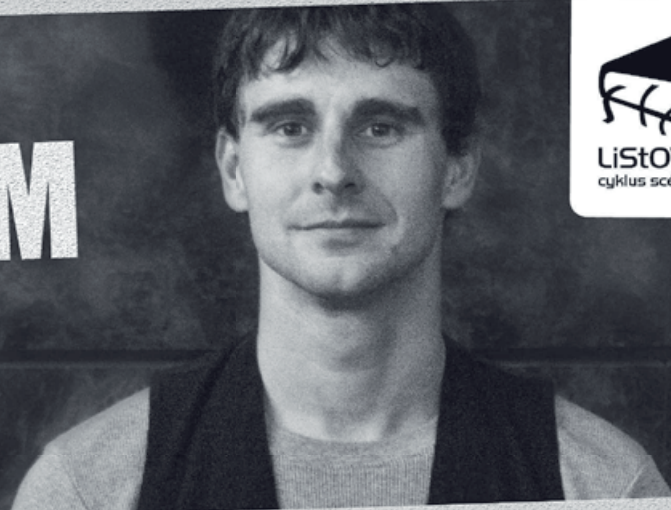
poezie, próza, eseje, kulturní publicistika, rozhovory s básníky, spisovateli, literárními kritiky, překladateli, vědci, výtvarníky, literární kritika, literární historie, divadlo, film, filozofie, ročně 270 recenzí nejpozoruhodnějších knih z české nakladatelské produkce

Vydává Klub přátel Tvaru, Na Florenci 3, Praha 1, 110 00, telefon 234 612 399, 234 612 398, e-mail tvar@ucl.cas.cz

BYL JSEM

PŘI TOM
Jerzy Kosinski

LišTOVáNí.cz
cyklus scénických čtení

Projekt se uskutečňuje
za finanční podpory:

B | R | N | O |

Statutárního města Brna

Ministerstva kultury ČR

Hlavního města Prahy

3. 2. / 17:00 / DIVADLO REDUTA / NÁRODNÍ DIVADLO BRNO, ZELNÝ TRH 313/4
10. 2. / 20:00 / DIVADLO MINOR / PRAHA, VODIČKOVA 674/6
12. 2. / 20:00 / ŠTÚDIO 12 / BRATISLAVA, JAKUBOVO NÁMESTIE 12
17. 2. / 18:00 / MALÉ DIVADLO / ČESKÉ BUDĚJOVICE, HRADEBNÍ 18
26. 2. / 20:00 / U NOTÁŘE / HAVLÍČKŮV BROD, SÁZAVSKÁ 430

ČESKÝ ROZHLAS
BRNO
106.5 FM

Literárně-publicistický magazín **Zelný rynek** Aleny Blažejovské přináší texty a seriály předních spisovatelů i začínajících tvůrců. Rozhovory a reportáže mapují moravská nakladatelství, divadla, časopisy či festivaly. Součástí pořadu je i řada memoárů a rubrika Literární výročí.

Uslyšíte každou sobotu na vlnách Českého rozhlasu Brno od 17 hodin.

